

kWh

ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА СРБИЈЕ

стр. 4

стр. 6

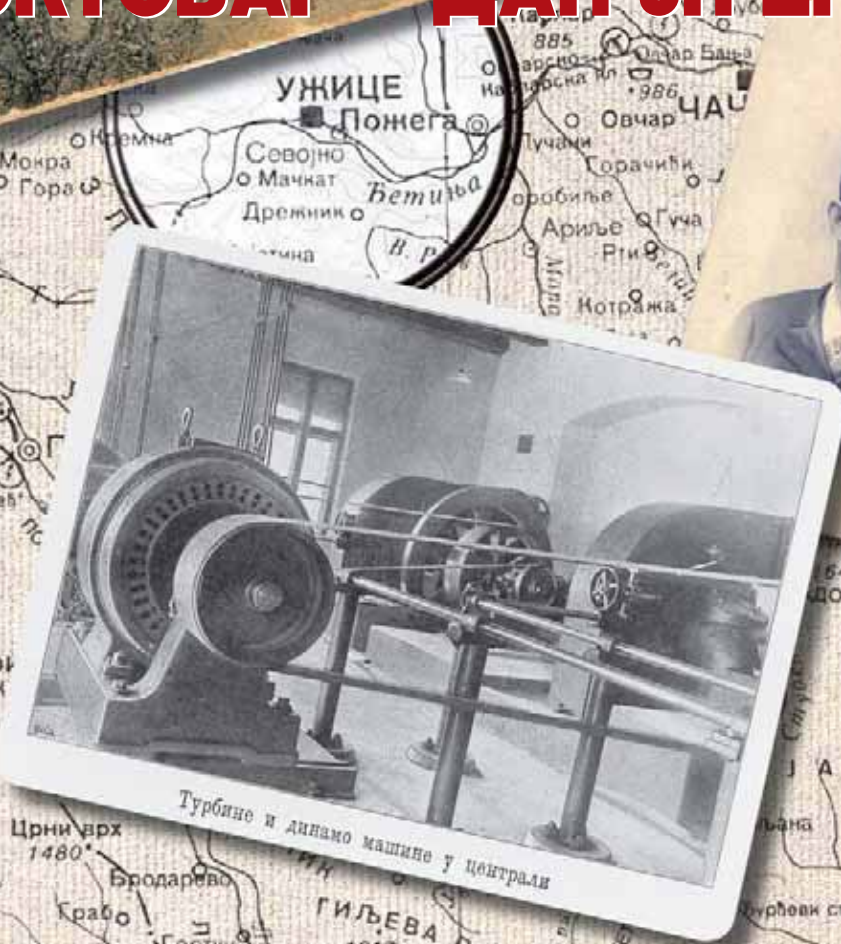
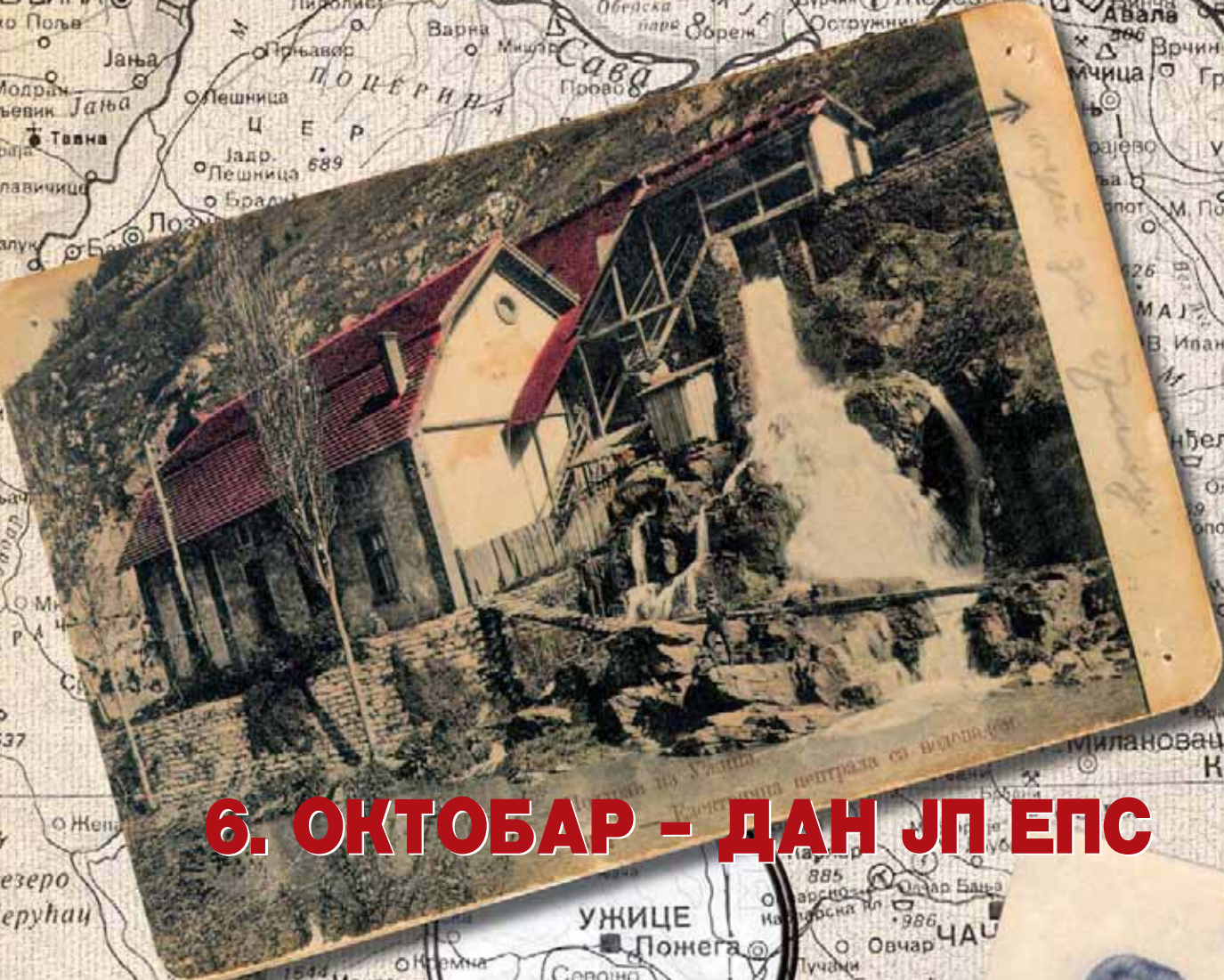
стр. 7

стр. 12

6. ОКТОБАР - ДАН ЈП ЕПС

И закон против личних жеља

Ни минули месец није могао да прође без атака на ЕПС, почев од нових „експертских” умотворенија, до ескалација бесмислених ценовних претњи. Превршена је свака мера, па макар да се ради и о изјавама везаним за предизборна гигања, када речи и обећања немају тежину. Зато многи енергетски посленици истичу да је крајње време да се тим очито недобронамерним ставовима, не само по ЕПС, коначно стане на пут. И сви су изгледи да ће се то врло скоро и догодити, конкретно и изменама законске регулативе.

Посебну пажњу у септембру свакако је привукла изјава сада министра финансија у оставци Млађана Динкића, који је у два наврата јавно апострофирао да се цена електричне енергије неће мењати, не само до краја ове године већ највероватније ни целе 2007. године?!

У овим Динкићевој изјавама сасвим је очигледно потпуно игнорисање Агенције за енергетику Републике Србије, која је, по Закону о енергетици, задужена за регулисање цена енергената па самим тим и електричне енергије. До цене струје сада се долази анализом свих оправданих трошкова и тај систем у сагласности је са правилницима, који важе у Европској унији и обавезама које смо преузели, одговарајућом ратификацијом Уговора о Енергетској заједници, у Скупштини Србије 14. јула ове године.

На Симпозијују „Електране 2006”, одржаном средином октобра у Врњачкој Бањи једнодушан је био став електропривредних посленика, да мора да се успостави ауторитет регулаторне агенције, као једине од Европске уније овлашћене институције за доношење тарифних ставова, односно цена енергената, а не да се то спроводи по диктату дневне политике.

Уговором о оснивању Енергетске заједнице Европске уније јасно су преузете обавезе у том погледу. А усвајањем Закона о његовој ратификацији у Скупштини Србије, Уговор, како је на овом скупу рекао Радомир Наумов, министар рударства и енергетике, постаје јачи и од Устава! С тим у вези ускоро ће бити измењен и допуњен Закон о енергетици, односно биће прилагођен новим околностима. Земље, које се не придржавају преузетих обавеза могу да буду санкционисане искључењем из даљих процеса и ограничавањем подршке међународних финансијских институција. Из наведеног, рекао је министар Наумов, може да се сагледа значај поменутог Уговора за свеукупни процес европских интеграција из чега произилази и његов значај за активности Владе Републике Србије. Дакле, ту ће ствари још прецизније бити регулисане законом а Динкићеве изјаве су очите соло импровизације.

Потребу хитне измене законске регулативе изискују и други енергетски сегменти и ту

заиста ваља ставити тежиште рада у овој области у наредним месецима, јер свако оклевање и инертност, енергетици доносе прилично велике материјалне губитке. Конкретно, ЕПС трговину електричном енергијом обавља само домаћом струјом. Још нема законских могућности да препродаје струју, односно да купује базну, а продаје вршну енергију, иако је од наше регулаторне агенције добио лиценцу за трговину електричном енергијом на тржишту. Познато је да су одличне могућности управо за препродају струје, на чему може добро да се заради. Није наодмет овом приликом споменути и пример Швајцарске, која годишње производи 58 милијарди киловат-часова, а троши 62,4 милијарде. Она не увози само разлику која јој недостаје, већ извози 39,4 милијарде, а увози 44 милијарде киловат-часова. Очито је да се оваква трговина електричном енергијом у „високом проценту” и те како исплати.

Тендер за градњу нове електране на локацији ТЕ „Колубара Б” требало би да буде расписан за који месец, а томе мора да претходи измена правне регулативе, како би се приступило заједничком улагању са странцима. Садашња законска решења, наиме, то не омогућавају, односно, морају да се дефинишу модули како једно јавно предузеће може са иностраним улагачима да оснива заједничко предузеће. У трагање за тим решењима ускоро ће се укључити и одговарајући ресори и време финализације тендера зависиће и од надлежних министарстава, која треба да дају сагласност на моделе, који ће се припремити. Уколико се то благовремено заврши, коначно објављивање тендера за изградњу ТЕ „Колубара Б”, овог кључног пројекта за будућност целог ЕПС-а, биће обављено до краја ове године.

Очигледно је, дакле, да у свим наведеним и другим случајевима много шта зависи од брзине промена правне регулативе, а посебно од добро и прихватљиво одмерене ценовне политике, о чему смо до сада много пута писали. Отуда дневну политику и соло ступе, адекватним законским решењима, ваља трајно изместити из енергетских токова, јер никада, изузев штете, ништа друго нису изнедрили. ■

Драган Обрадовић

ГЕНЕРАЛНИ ДИРЕКТОР
Др Владимир Ђорђевић
ДИРЕКТОР СЕКТОРА ЗА ОДНОСЕ
С ЈАВНОШЋУ
Момчило Цебаловић
ГЛАВНИ УРЕДНИК
Миодраг Филиповић

РЕДАКЦИЈА:
ЗАМЕНИК ГЛАВНОГ УРЕДНИКА
Драган Обрадовић
НОВИНАР
Анка Цвијановић
РЕДАКТОР – ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК
Јелена Станојевић
ОПЕРАТЕР
**Наташа
Иванковић-Мићић**

АДРЕСА РЕДАКЦИЈЕ:
**Царице Милице 2
11000 Београд**

ТЕЛЕФОНИ:
011/2627-090, 2627-395

ФАКС:
011/2024-844

E-mail:
**miodrag.filipovic@eps.co.yu
list-kWh@eps.co.yu
fotokWh@eps.co.yu**

web site:
www.eps.co.yu

НАСЛОВНА СТРАНА: BLUEPRINT

ЛИКОВНА И ГРАФИЧКА
ПРИПРЕМА:
”ОВАКО” – Београд

ШТАМПА:
**Штампарија
„Политика” а.д.
Београд**

ТИРАЖ:
13.000 примерака

ПРВИ БРОЈ ЛИСТА ЗДРУЖЕНЕ
ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ СРБИЈЕ,
ПОД НАЗИВОМ „ЗЕП”, ИЗАШАО ЈЕ ИЗ ШТАМПА
МАРТА 1975. ГОДИНЕ; ОД МАЈА 1992.
НОСИ НАЗИВ „ЕПС”, ОД 6. АПРИЛА 2005. ГОДИНЕ
ЛИСТ ИЗЛАЗИ ПОД ИМЕНОМ „kWh”

ИЗДАЈЕ
ЈАВНО
ПРЕДУЗЕЋЕ
ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА
СРБИЈЕ

4 У Плану развоја ЕПС-а до 2010. године унет је нови битан циљ а то је очување интегритета компаније, уз постепено власничку трансформацију - каже Драгомир Марковић, директор Дирекције за стратегију и инвестиције.

15 Према речима Радомира Наумова, министра, на отварању симпозијума “Електране 2006.”, одржаном од 16. до 22. 10, цена електричне енергије и у 2005. години била је нижа од трошкова производње, преноса и дистрибуције до крајњег потрошача. Од фундаменталне је важности, стога, да енергетски субјекти по методологији Агенције за енергетику израчунају своје цене

6 У првој половини године, први пут после 16 година, ЕПС је пословао позитивно. Заслуга за постепени излазак на “здраву грану” не припада повећању цене електричне енергије већ домаћинском пословању у нашој кући - истакао је Владимир Ђорђевић, генерални директор ЕПС-а, поводом изласка првог броја интерног листа ПД “Центар”

7 ПД РБ “Колубара” за протеклих девет месеци остварило је планске пребачаје - шест одсто за угаљ а 20 одсто за откривку. Али, постигнутим резултатима у овом друштву нису задовољни - рекао је Драган Томић, директор привредног друштва

12 На Међународном сајму енергетике, одржаном од 3. до 6. октобра, ЕПС је представио развојне пројекте и свој “поглед у будућност”. У више таквих презентација указано је на предности нашег ЕЕС

19 Ако је било планирано да се колективно преговарање заврши до краја септембра, тај рок није могао да буде испоштован, па је на нивоу ЕПС-а договорено да се преговорачки поступак настави и у октобру.

20 Током примене ЈОП-а од 2003. године до почетка септембра “на делу” је од контролисаних 913.000 ухваћено 22.000 крадљиваца електричне енергије. Они су неовлашћено присвојили 322 милиона киловат-часова, чија вредност премашује 1,4 милијарде динара, од чега је наплаћено само 365 милиона динара

32 Дошло је и време за ревитализацију хидроелектрана “Међувршје” и “Овчар Бања” - одхукнула је Гордана Поповић, која тренутно замењује директора “Електромораве” - Чачак, као да је цело бреме ових пола века било на њеним плећима.

62 Када се данас помене Копаоник, одмах се помисли на Конаке, луксузне хотеле, апартмане и скијање често више ради престижа него из преке потребе. Ова планина је, дакле, постала претежно стетиште богатих, или како се то још каже: џет сета

- 04 **■ НАШ ИНТЕРВЈУ ■■■■**
ДРАГОМИР МАРКОВИЋ, ДИРЕКТОР ДИРЕКЦИЈЕ ЗА СТРАТЕГИЈУ И ИНВЕСТИЦИЈЕ
Нова електрана – са страним улагачима
- 06 **■ РАЗГОВОР С ПОВОДОМ ■■■■**
ВЛАДИМИР ЂОРЂЕВИЋ, ГЕНЕРАЛНИ ДИРЕКТОР ЕПС-а
Позитивно - после 16 година
- 07 ДРАГАН ТОМИЋ, ДИРЕКТОР ПД РБ „КОЛУБАРА“
Рудари пребацују, мешетари зарађују
- 09 **■ ФОРУМИ ■■■■**
УПРАВНИ ОДБОР ЕПС-а
Излазак на „здраву грану”
- 10 ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКА СИТУАЦИЈА
Предњаче термоелектране и акумулационе ХЕ
- 12 **■ АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ ■■■■**
ДРУГИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ ЕНЕРГЕТИКЕ 2006. - ПОГЛЕД У БУДУЊНОСТ
Нема развоја без реалне цене
- 15 МИНИСТАР РАДОМИР М. НАУМОВ ОТВОРИО СИМПОЗИЈУМ „ЕЛЕКТРАНЕ 2006”
Цене без дневне политике
- 19 КОЛЕКТИВНО ПРЕГОВАРАЊЕ ДО КРАЈА ОКТОБРА
Додатни рок за усаглашавање
- 20 КРАЂА ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ ПОВЕЋАВА ГУБИТКЕ ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ СРБИЈЕ
Лопови остају некажњени
- 24 „ЕДБ”: ЗА ТРИ ГОДИНЕ САМО 30 ПРЕСУДА СА КРИВИЧНОМ ОДГОВОРНОШЋУ
Мање кривичних пријава
- 25 ЗАВРШЕН ТЕНДЕР ЗА НАБАВКУ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ
Уговорен увоз за зиму
- 26 РЕВИТАЛИЗАЦИЈА ОПРЕМЕ НА КОПОВИМА
Багери прешли тридесету
- 28 КОСМЕТСКА ВЕРА У БОЉА ВРЕМЕНА
Обилић није изгубљен
- 29 **■ АКЦИЈЕ ■■■■**
ОДНОСИ С ЈАВНОШЋУ У ПРИВРЕДНИМ ДРУШТВИМА
Промене за боље сутра
- 30 **■ ЕКОЛОГИЈА ■■■■**
МИРОСЛАВ НИКЧЕВИЋ, ДИРЕКТОР УПРАВЕ ЗА ЗАШТИТУ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ СРБИЈЕ
Висока такса на пепео
- 32 **■ НА ЛИЦУ МЕСТА ■■■■**
СВЕ БЛИЖЕ РЕВИТАЛИЗАЦИЈИ ХЕ „МЕЂУВРШЈЕ” И ХЕ „ОВЧАР БАЊА”
Са Овчара и Каблара
- 34 **■ ПОВРШИНСКИ КОПОВИ ■■■■**
ПЕДЕСЕТ ГОДИНА РАДА „КОЛУБАРА - ПРЕРАДЕ”
Резултати за понос и – тугу
- 36 **■ ТЕРМОЕЛЕКТРАНЕ ■■■■**
ПРИПРЕМЕ ЗА ЗИМУ У ТЕ „КОСТОЛАЦ” У ЗАВРШНОЈ ФАЗИ
Три блока на располагању
- 38 **■ ХИДРОЕЛЕКТРАНЕ ■■■■**
РЕМОНТИ У „ДРИНСКО-ЛИМСКИМ ХЕ”
ХЕ „Зворник” први на циљу
- 40 “ВЛАСИНСКЕ ХИДРОЕЛЕКТРАНЕ” ПРИПРЕМАЈУ СЕ ЗА РЕВИТАЛИЗАЦИЈУ
Подмлађивање ветерана
- 42 **■ ДИСТРИБУЦИЈЕ ■■■■**
ДАН ДРУШТВА, 30. СЕПТЕМБАР, У ПД „ЕЛЕКТРОСРБИЈА”
Година успеха и признања
- 44 **■ СВЕТ ■■■■**
ЗАВРШЕНА ЈАВНА ДЕБАТА О СТВАРАЊУ ЕНЕРГЕТСКЕ ПОЛИТИКЕ ЕУ
Крцат роковник Европске комисије
- 46 ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА ПОЉСКЕ - 16 ГОДИНА РЕФОРМИ
Уситњавање енергетике – промашај
- 48 ФРАНЦУСКИ ПАРЛАМЕНТ ПРЕД ИЗГЛАСАВАЊЕМ ПРИВАТИЗАЦИЈЕ „ГАЗ д ФРАНС”
Синдикати најављују рат
- 50 ПОРТУГАЛ СЕ ПРИКЛАЊА ГАСНИМ ПОСТРОЈЕЊИМА
Непредвидиве хидроелектране
- 52 ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКИ СИСТЕМ ТАЈВАНА
Мајстори за профит
- 54 ИЗМЕЂУ АУСТРАЛИЈЕ И ТАСМАНИЈЕ
Најдужи електрични кабл
- 56 **■ КУЛТУРА ■■■■**
БАЈРАКЛИ ЦАМИЈА ЈЕДИНА МУСЛИМАНСКА БОГОМОЉА У БЕОГРАДУ
Чувар историје
- 57 ПОРТРЕТ ВЕЛИКАНА: МАРКО ЛЕКО
И по деди, и по унуку
- 60 **■ ЗДРАВЉЕ ■■■■**
ДР МИЛУТИН КОЗОМОРА, УРОЛОГ
Озбиљна мушка тегоба
- 62 **■ УПОЗНАЈМО СРБИЈУ ■■■■**
ВУЛКАНСКО ПОРЕКЛО КОПАОНИКА
Сребрна планина

ДРАГОМИР МАРКОВИЋ, ДИРЕКТОР ДИРЕКЦИЈЕ ЗА СТРАТЕГИЈУ И ИНВЕСТИЦИЈЕ

Нова електрана – са страним улагачима

■ Формирање заједничког предузећа са страним партнером и градња нове термоелектране биће први вид приватизације у ЕПС-у ■ Кључни пројекат за будућност целе Електропривреде Србије

У Плану развоја ЕПС-а до 2010. године, на самом почетку унет је један, врло битан нови циљ, који до сада није постојао, а то је очување интегритета компаније, уз постепену власничку трансформацију.

Први пут је у једном оваквом документу речено да електропривреда жели да остане компактно предузеће, састављено из садашњих целина, односно производње угља, електричне енергије, електродистрибуције и трговине електричном енергијом. Термин постепена власничка трансформација значи да електропривреда није против улажења страног капитала, већ за његово пласирање на начин, који омогућава очување овог интегритета. То значи да у циљеве ЕПС-а не спада парцијална продаја, или како то неки схватају продаја неких производних или дистрибутивних предузећа. Дакле, приватизација електропривреде да, али као компактне компаније

На ове врло битне новине Драгомир Марковић, директор Дирекције за стратегију и инвестиције ЕПС-а, ставио је посебан нагласак на почетку интервјуа за лист „kWh”, наводећи одмах потом примере неких великих компанија, које су прошле транзициони период. Оне су, како је рекао, најпре ишле на раздвајање струк-

туре саме компаније, када су продаване дистрибуције и други објекти, али су сада поново ушле у интегративне процесе. Јер, у светској енергетици тренутно је општи тренд да компаније обављају комплетну енергетску делатност, од-

казало да су такве компаније много оперативније и конкурентније, односно да на тржишту имају повољнију позицију. Једноставно речено - јаче су!

- Тренутно у енергетици готово и да нема малих компаније, углавном је реч и средњим и великим и оне се стално укрупњавају. На пример, Е.ON је био негде трећи у Европи, али је сада после куповине шпанске Eндесе, по тржишној вредности премашио француски EdF. И у ЕПС ће ући приватни, или

можда прецизније рећи страни капитал, али у облику акционарског удела. Наша је концепција да се у

У најновијем средњорочном развојном документу видно је истаакнуто да електропривреда жели да остане компактно предузеће, састављено из садашњих целина

носно имају интегрисану и производњу и дистрибуцију електричне енергије. Марковић наводи да се по-

Заједничким улагањем са инопартнером и у реконструкцију ТЕ-ТО Нови Сад

постепене промене власничке структуре иде кроз стратешка партнерства. ЕПС-ови биланси исказују да ће нам од 2012. године, а можда и пре недостајати 700 мегавата производних капацитета и да се улазак страног капитала очекује управо кроз ова инвестициона улагања, значи, најпре у термосектор. Формирање заједничког предузећа са страним партнером ће, заправо, бити прва приватизација у ЕПС-у. На овај начин уложиће се и у адекватни рударски капацитет, као и у еколошке пројекте и то не само на

Градња почела, па застала: ТЕ „Колубара Б”

том новом објекту, већ и на другим. Такође, предвиђено је да се оваквим заједничким улагањем финансира и реконструкција ТЕ-ТО Нови Сад. Тек у трећем кораку ће се ићи на приватизацију целине ЕПС-а. На пример, ако неко жели да буде власник 30 одсто деоница, он ће у том проценту бити и власник и производних капацитета и дистрибуција и свега другог. На тај начин би и попустио притисак на продају делова ЕПС-а, јер је сасвим извесно да би се и нови сувласник, свему томе успротивио - каже Марковић.

На бази испитивања тржишта и свих великих потенцијалних стратешких партнера у Европи, али и ван ње, консултант је констатовао интересовање 16 великих светских компанија, које су спремне за горе наведена улагања у Електропривреду Србије.

- Велика већина тих компанија није изразила спремност за наставак градње ТЕ „Колубара Б”, већ преферирају изградњу капацитета од 700 мегавата, односно једног модерног блока са такозваним суперкритичним параметрима, високе ефикасности, на истој, или некој другој локацији. То је доминантно опредељење, мада постоји и опција градње два пута по 350 ме-

Драгимир Марковић

Тендер за ТЕ „Колубара Б” - до краја године

Огласи, који су почетком октобра објављени у „Фајненшел тајмсу” и „Политици” представљају позив потенцијалним стратешким партнерима да посете место на коме би требало да се изгради нов електроенергетски капацитет снаге 700 мегавата.

- У питању је уобичајена тендерска процедура за градњу новог капацитета, која подразумева више разних активности. У овој фази, наведеним огласом, позивамо потенцијалне стратешке partnere да обиђу локације за градњу новог блока и да се ближе упознају са свим техничким и другим детаљима, везаним за разне опције. Таква њихова посета резултираће попуњавањем финалног упитника, којим треба да се одреде за техничке солуције и модел трансакције. То представља последњу консултацију са потенцијалним стратешким партнерима. После тога следе наше финалне активности на припреми тендера са дефинитивним техничким решењима и квалификационим критеријумима. У овој фази одређивања коначног концепта, време финализације тендера, зависиће и од надлежних министарстава, која треба да дају сагласност на моделе које ћемо припремити. Уколико се то благовремено заврши, коначно објављивање тендера за изградњу ТЕ „Колубара Б” биће обављено до краја ове године - рекао је Драгимир Марковић.

гавата, али два нова модерна блока. Када је реч о снабдевању угљем равноправне су две опције: једна је давање концесија, што изискује дужи временски период за реализацију, а друга је дугорочни уговор о продаји угља и то би било заједничко предузеће. Извеснија је ова друга варијанта. На пословном колегијуму ЕПС-а, поред опредељења за градњу наведеног суперкритичног блока, у записник је унета и опција завршека постојећег пројекта, зато што и

он има неких предности - каже наш саговорник.

Тендер за градњу нове електране требало би да буде расписан за који месец, а томе претходи измена правне регулативе, како би се омогућило такво уговарање. Садашња законска решења, наиме, то не омогућавају и, како наводи, Марковић, морају да се дефинишу модуси како једно јавно предузеће може са иностраним улагачима да оснива заједничко предузеће. У трагање за тим решењима ускоро ће

се укључити и одговарајућа ресорна министарства.

- Мислим да је ово кључни пројекат за будућност целе Електропривреде Србије. Овај тендер за ТЕ „Колубара Б” свакако је најважнији и није студијског карактера, већ је конкретан и практичан. Када је реч о другим начинима инвестирања, морамо да кажемо да донација, као и повољни кредити пресушују, изузев у мањем обиму, када је реч о еколошким пројектима. Преостаје ослањање на сопствено пословање и побољшање тих услова кроз адекватну цену струје и друго. Простор за даље инвестирање нам је сужен и зато је укључивање стратешких партнера нова могућност да се задовоље наше инвестиционе потребе. И због тога се први пут у нашим средњорочним плановима, у финансирање инвестиција, укључију страни стратешки партнери - каже Марковић, указујући и на податке да према плановима ЕПС-а, које Влада тек треба да верификује, до 2010. године у ЕПС треба да се инвестира нешто више од три милијарде евра. Донације би биле сведене тек на око 42 милиона евра, инокредити би требало да учествују са око 275 милиона, комерцијални кредити са око 250 милиона евра, средства самог ЕПС-а са нешто више од 1,4 милијарде, очекивани приход од еколошких такси, који ће одмах бити усмерен у те пројекте око 100 милиона, средства потрошача (дистрибутивни прикључци) 60 милиона и улагања стратешких партнера до 2010. године 950 милиона евра. Управо та последња улагања односила би се на пројекте ТЕ „Колубара Б”, са одговарајућим рударским капацитетом и реконструкцију ТЕ-ТО Нови Сад и то до 2010. године а касније и више - рекао је Драгимир Марковић. ■

Д. Обрадовић

ВЛАДИМИР ЂОРЂЕВИЋ, ГЕНЕРАЛНИ ДИРЕКТОР ЕПС-а

Позитивно - после 16 година

■ ЕПС ће, остварити добре резултате, али не захваљујући поскупљењима струје, већ домаћинском односу свих који раде у компанији ■ Промена власничке структуре ЕПС-а, вертикално интегрисане компаније, почеће уласком страног капитала у развојне пројекте, а не распродајом дистрибуција

У првој половини године ЕПС је положио позитивно а очекујемо да ћемо и 2006. годину завршити без губитка. Први пут после 16 година. Борећи се за бољи третман код власника, али и најшире јавности, ЕПС је увек морао да објашњава зашто има губитке. Сада опет морамо да објаснимо да заслуга за постепени излазак ЕПС-а на „здраву грану“ не припада неком великом повећању цене наше робе, већ домаћинском односу у нашој кући. Истина, заслуге за финансијски помак има и отпис дугова према Париском клубу, али нико не сме да потцени значај смањивања трошкова по свим позицијама у односу на планиране.

Када смо лане правили план за ову годину, у складу са утврђеним принципима израде биланса, био је виђен мањак од око 1,7 милијарде киловат-сати електричне енергије. Међутим, срећа прати храбре, али и оне који је заслуже, па је тако и нас, трећу годину заредом, небо подарило. Имали смо благу зиму, па је зимски увоз био знатно мањи од плана. У првих шест месеци тек трећина од очекиваног. А онда су дошле и добре воде, па смо неколико месеци остварили извоз неколико пута већи од плана. Када на све то додамо производњу електричне енергије 11 одсто већу до биланса, производњу угља осам одсто изнад плана, производњу откритке девет процената изнад биланса...јасно је зашто је ЕПС данас једна добра компанија која је на најбољем путу да, уз већу подршку власника, и партнерством са неком великом европском електропривре-

дом, почне реализацију развојних пројеката. Само тако је могуће остварити циљ који су у више наврата потврдили надлежни државни органи - лидерство у региону. Зaslуге за све наведене резултате, наравно, припадају свима који раде у нашој компанији, а не само пословодству ЕПС-а или челним људима привредних друштава.

Промене у организацији, реструктурисање, рационализација радне снаге...иде по плану, без потреса и ломова, без избацивања људи на улицу, иако су неки то прижељкивали. Али, истичем, тај процес није завршен, нити ће стати. Ми мо-

ЕПС се више не устеже да јасно и гласно каже - желимо да будемо профитабилна фирма, а не губиташ. Желимо тржиште, укида-

*
ЕПС се више не устеже да јасно и гласно каже - желимо да будемо профитабилна фирма а не губиташ
*

ње монопола, конкуренцију...зато што ће све то донети и тржишну цену. Нема опстајања на тржишту, без тржишне цене. Али, такође, јасно кажемо - не плашимо се ни приватизације. Желимо промену власничке структуре, али кроз улазак страног капитала у раз-

нема одвајања дистрибуција од производње и нема приватизације делова ЕПС-а. То решење, наравно, оставља отворена врата за приватизацију одређеног процента система.

Пратимо искуства других. На пример, Пољске, где реформе електроенергетског сектора трају већ 16 година. После доста лутања, негативних искустава, великог скока цена на либерализованом тржишту које је донело конкуренцију, али не и обарање цена, они сада размишљају да направе компанију какав је данас ЕПС. Пољској је потребна таква фирма, као што је и Србији потребан јак ЕПС. Дакле, желе да формирају јаку, вертикално интегрисану компанију, способну за тржишну утакмицу, која ће донети електроенергетску стабилност држави, која ће бринути о развоју, а не само о трговини електричном енергијом.

Ми смо на добром путу. То зна и власник. Зато онај ко жели добро Србији, не може да предложи поделу и распродају ЕПС-а. Етикете из разних лобија ће стизати. Неће им се допасти ни наша жеља да јавно, преко тендера нађемо стратешког партнера који ће Србији и ЕПС-у, у утакмици свих заинтересованих великих „играча“, понудити највише. Али ми не посустајемо. Једва чекамо да свет дође овде, јер су ЕПС и српска електроенергетика, по много чему, већ стигли у Брисел. ■

Изјава интерном листу ПД „Центар“, поводом изласка првог броја

Владимир Ђорђевић

рамо да се мењам, да будемо рационалнији, ефикаснији, да производимо што више наше робе, по што нижим ценама, како би на тржишту, које је пред вратима, били конкурентни, како би, тргујући електричном енергијом, нашом, али и оном коју купимо на тржишту, остваривали што већи профит.

војне пројекте, а не кроз распродају дистрибуција. Они који су то хтели да ураде пре три године, и даље не посустају.

С времена на време опет то предлажу. Зато очекујемо да изменама Закона о енергетици власник још једном потврди свој став - ЕПС је вертикално интегрисана фирма. То, значи,

ДРАГАН ТОМИЋ, ДИРЕКТОР ПД РБ „КОЛУБАРА“

Рударски пребацују, мешетари зарађују

■ За протеклих девет месеци у овом привредном друштву план производње угља пребачен за шест, а откритке за 20 одсто.

■ Боље резултате од остварених омели хаварија багера „9“ и организовано мешетарење са земљом планираном за експропријацију

Привредно друштво Рударски басен „Колубара“ за протеклих девет месеци остварило је пребачаје плана и на угљу и на откритци. Код угља је тај „вишак“ шест одсто а код откритке 20 одсто. До краја године, сасвим је реално, тај раст ће бити још већи - око 6,5 - 7 одсто на угљу и између 30 - 40 одсто на откритци. Али, у ПД РБ „Колубара“ нису сасвим задовољни, јер су очекивали да ће раст производње бити још већи.

- Два су главна разлога зашто се производња угља и откритке није повећала у још већем проценту. Један је хаварија багера „9“ и лоше стање багера „3“ и „6“ на „Пољу Д“, који су „преузели“ његову функцију. Други је делимично успорена експропријација земљишта у циљу оспособљавања копова „Поље Д“ и „Тамнава-Западно поље“ за већу производњу угља - каже за лист „kWh“ Драган Томић, директор Привредног друштва РБ „Колубара д.о.о.- Лазаревац“. Експропријација је, наиме, конкретно успорена на подручју Месне заједнице Вреоци, као и на потезима где би требало спроводити измештање токова река Колубаре, Кладнице и Дубоког Потока. Реализа-

цију тих послова спречава, заправо, организована група од неколико људи која земљиште предвиђено за експропријацију мештанима више плаћа од државе.

Према речима Томића, једноставно, за парцеле које РБ „Колубара“ купује због лежишта угљених слојева и ширења фронтних рударских радова, а који се по хектару реално плаћају око 5.000 евра по хектару, они дају знатно више, између 7.500-8.000 евра. Једноставно, направили су читав сценарио и канале кроз које раде и препродају земљу у близини копова. На том земљишту, потом, „инвестирају“ у подизање заливних система, басена или неких других објеката, чиме његову цену по хектару

За девет месеци производња је већа од очекиване, што значи да ће и годишња бити изнад плана, а има разлога да и за следећу годину планирамо већу производњу угља и јаловине, каже Драган Томић

повећавају и на 12.000 до 15.000 евра! А све то у циљу његове поновне продаје - коме друго него РБ „Колубара“, која је, пошто нема избора, тиме практично уцењена.

ДРАГАН ТОМИЋ

директор ПД РБ „Колубара“

Боља спремност рударских машина

Најважније инвестиције у РБ „Колубара“ у овој години биле су набавка нових рударских машина и измештање токова река у циљу оспособљавања нових копова угља. За коп „Тамнава-Западно поље“ из кредита EBRD средствима немачке KfW банке набављен је нови ВТО систем који омогућава раст производње откритке и скок производње угља са садашњих 8-9 на 12 милиона тона годишње. Од немачке фирме „Ватенфал“, у вредности 500 милиона евра, купљен је и багер сР 1300, који ће радити као заменски на „Пољу Д“, када се средином 2007. године, буду ремонтовале машине „3“ и „6“. Из средстава Дунав осигурања финансира се поправка хаварисаног багера „9“, значајног за копове „Поље Д“ и „Поље Б“. Тај багер ће ући у производњу почетком 2008. године.

Веома значајна инвестициона активност је и измештање токова река Колубаре, Кладнице и Дубоког Потока, тим пре што се ови радови одвијају у три фазе - оне се по три пута измештају. Поред „Тамнава-Запад“ њихово измештање неопходно је и због нових копова „Велики Црљени“ и „Поља Г“. А када започну радови на откопавањима за заменски капацитет „Поље Е“ на ред ће доћи и преселење тока реке Пештан.

Како истиче Томић, то се, нажалост, изгледа не може спречити јер је ова група у том бизнису повезана и са моћницима из локалне самоуправе. Уосталом, тужбу РБ „Колубара“ против тих људи и њиховог „отимања“ овог земљишта оборио је Уставни суд Србије.

- Правних могућности немамо, не можемо земљу силом да отимамо, а закон нам је „окрепнуо леђа“ - каже Томић. У оквиру законских могућности помоћ смо тражили и од министарства полиције, правде и рударства и енергетице, али очигледно спрега тих људи са неким надлежним државним институцијама за сада је јача од наших оправданих захтева.

-За девет месеци смо произвели 1,3 милиона то-

на угља више од плана (плус 6 одсто) а до краја године пребачај ће бити око 1,8 милиона тона, односно између 6,5 и седам одсто - напомиње Томић. Више је и откривено угља између 15 и 20 одсто. Значи, сигурно ће се пребацити годишњи планови који су предвиђали производњу угља од 26,5 милиона тона и откритке од 27,5 милиона кубних метара. За 2007. годину биће повећан план производње - код угља за милион тона, а код откритке за најмање 500.000 кубних метара.

Од проблема који су „пратили“ ову производњу, Томић истиче велико клизиште на „Пољу Б“ (од око 10-12 милиона кубика земље) које се покренуло, рушећи материјал и цепајући одлагалиште. Клизиште је санирано, али су последице остале. На „Пољу Д“ главни проблем представља иселјавање

становништва МЗ „Вреоци”, при чему је изражен интерес грађана да се преселе на исто место. Законом би, стога, требало регулисати да грађевинске фирме наменски купе такво земљиште и да изграде стамбено насеље и то на две локације у Лазаревцу и на једној у околини града. На тај начин би могли да раселимо 1180 домаћинстава са 3 300 становника из центра ове месне заједнице. Тиме би се за будућу производњу добило лежиште са резервама од 570 милиона тона угља.

Од других инвестиционих захвата предстоји и измештање тока реке Колубаре зато што је коп „Тамнава-Источно поље” завршио радни век и што је у плану да се уместо њега до 2008. године у производњу, као заменски капацитет, уведе коп „Велики Црњени”. За повећани рад копа „Тамнава-Западно поље” добијен је кредит за куповину рударског БТО система, у вредности 7,5 милиона евра од фирме ФАМ, а за испоруку транспортних трака биће потписан уговор са компанијом „Круп” из Немачке. Читава ова инвестиција биће реализована у наредне три године и омогућиће раст годишње производње угља на том копу са садашњих девет на 12 милиона тона.

Од нових заменских капацитета предвиђено је и отварање копова „Поље

Е” и „Јужно поље” које у перспективи треба да замене, пре свега „Поље Д”. У плану је да се отвори, због обезбеђења угља за рад будуће ТЕ „Колубара Б”, и нови коп „Радљево”. На том потезу, како истиче Томић, наглази се лежиште угља са резервама од око 350 милиона тона угља. То је и заједнички пројекат, са резервном варијантом подизањем годишње производње угља на „Тамнави-Запад” на 32-33 милиона тона угља. Јер, за ту електрану пројектоване снаге од 700 мегавата по-

ребно је годишње обезбедити око шест до седам милиона тона угља.

У овој години реализоваће се преко 90 одсто планираних инвестиција и је-

Више од 90 одсто планираних инвестиција биће остварено, сем код експропријације, на коју се неће потрошити обезбеђених милијарду и по динара за иселење МЗ Вреоци, јер за ту локацију још није утврђен „државни интерес”

дино неискоришћен ће преостати део од 1,49 милијарде динара намењених решавању проблема ек-

пропријације - истиче Томић. Пројекат пресељења становника МЗ Вреоци, иначе, укупно кошта 3,5 милијарде динара, али један од главних проблема

који кочи његову даљу реализацију је и што још није, иако смо очекивали, утврђен државни интерес. А то је, пре свега, и разлог постојања бројних законских препрека које спутавају већи замах тих активности. Уз то, РБ „Колубара” је у новој организацији ЈП ЕПС постала зависно друштво и изгубила је статус јавног предузећа.

Једино тако је по закону могла да се бави тим пословима. У ЈП ЕПС, међутим, још није оспособљена стручна служба која би „преузела” послове у области експропријације. Да би постали ефикаснији предложили смо да се таква законска одредба измени, утолико што би се дозволило и зависним друштвима да се баве тим пословима. За пословање РБ „Колубара”, као једног од стојера ЕПС-а, хендикеп је и то што основна делатност друштва - производња угља и откривке није заступљена у Закону о енергетици, подсећа Томић на старе примедбе рудара. ■

У новој организацији - четири дирекције

У РБ „Колубара” у новој организацији рада и систематизацији прихваћена је предложена шема ЈП ЕПС са типизираним радним местима. Како истиче Томић, ниво одлучивања у привредном друштву смањен је са седам на пет. У циљу убрзања и повећања ефикасности производног процеса, као најважније, издваја се да ће се убудуће рад организовати у четири дирекције уместо у ранијих десет. То су дирекције за производњу, унапређење производње, економско-финансијске послове и за корпоративну подршку. Битно је, притом, да се и са новом организацијом не појављује вишак запослених. Нераспоређено, према садашњим сагледавањима, може бити само 406 радника, којима ће се у том случају понудити друга радна места или отпремнине за одлазак из друштва.

Број запослених последњих година сведен је са 16.000 на само 10.500. Само у последње две

године, рецимо, преко 5.000 радника отишло је из овог друштва и то из предузећа којима електропривреда није основна делатност. Око 1.400 запослених искористило је могућност да у пензију оде са стимулативним отпремнинама. Како Томић напомиње, упркос таквом одливу, зараде запослених су остале непромењене, са изразито незадовољавајућим нивоом. Нови правилник предвиђа унеколико и њихове промене и то бољим сагледавањем радних места по дубини производног процеса, што између осталог значи да зараде не морају бити једнаке ни за иста радна места. На крају, испоставило се да РБ „Колубара” за даље функционисање већ увелико недостају струњаци, као што су, на пример, електричари, бравари, вариоци, руковођаци рударских машина, инжењери рударства, машинства, архитектуре, грађевине (хидро) итд.

Миодраг Филиповић

УПРАВНИ ОДБОР ЕПС-а

Излазак на „здраву грану”

■ ЈП ЕПС у првих шест месеци са позитивним финансијским резултатом ■ Раст губитака и то највише због појачане крађе електричне енергије

На седници Управног одбора ЕПС-а, одржаној 27. септембра (председавао проф др Јерослав Живанић) усвојени су извештај о пословању ЈП ЕПС за период јануар-јуни 2006. године, консолидовани извештај о пословању ЈП ЕПС и привредних друштава у првом полугођу, као и мишљење Надзорног одбора ЕПС-а о томе.

- У овом периоду и то захваљујући значајном смањењу очекиваног увоза, ненадано великом извозу, мањим трошковима по готово свим ставкама и отпису дуга Париском клубу, исказани су позитивни финансијски резултати у првих шест месеци ове године, рекао је Ратко Богдановић директор Дирекције за економско-финансијске послове, истичући да ЕПС „и када послује позитивно, мора да објашњава зашто је тако радио, како се не би стекао неки погрешан утисак”.

По први пут, после дужег времена, у пословању ЕПС-а појављује се добит и тако пословање ће се, очекују у пословодству ЕПС-а, задржати до краја 2006. године. Карактеристично је и да је у овом периоду дошло до раста губитака електричне енергије. То се догађа поново после тренда обарања губитака. Разлог за такав неочекивани преокрет је, процењују надлежни, у повећаним крађама електричне енергије у свим дистрибутивним ПД, осим на територији ПД „ЕДБ”. Иако њихово садашње стање још није алармантно, такав тренд у наредном периоду не би смео да се настави.

Према речима Ратка Богдановића, инфлација је у

Смањивање трошкова на свим позицијама: ТЕНТ

периоду јун 2005/јун 2006. године износила 15,2 одсто, а крајем јуна ове односу на децембар прошле 5,7 одсто. Просечна нето зарада у првом полугођу ове године у привреди Србије била је 19.358 динара, што је раст од 27,7 одсто у односу на јун 2005. године. У исто време у ЈП ЕПС, које обара производне рекорде, она је износила 27.886 динара. То је повећање за 22,4 одсто у односу на јун 2005. године, али је мање од раста зарада у привреди Србије.

-У првих шест месеци сви битни параметри пословања ЈП ЕПС знатно су повећани - истакао је Богдановић. Производња електричне енергије од 18,13 милијарди киловат-часова повећана је за 3,6 одсто у односу на исти период у 2005. години, а за 11 одсто је изнад плана. Са производњом од преко 17 милиона тона угља остварен је и

њен раст за пет одсто у односу на реализовану у истом периоду претходне године, а за осам одсто изнад плана. Више је произведено и откривке (преко

Производња електричне енергије од 18,13 милијарди киловат-часова повећана је за 3,6 одсто у односу на исти период у 2005. години

48 милиона кубних метара) и то за четири одсто у односу на прво полугође 2005. године и за девет одсто у односу на план. Крајем јуна 2006. године у ЈП ЕПС запослено је било 35.758 радника, од чега је 5.043 из предузећа са Ко-смента. У првом полугођу по више основа ЈП ЕПС је напустило укупно 2.556 запослених, па је бројно стање смањено за 5,3 одсто у односу на крај 2005. годи-

не. Највише радника и то 2.250 из ЕПС-а је отишло са стимулативним отпремнинама.

Значајан утицај на добро пословање имала је трговина електричном енергијом. У првих шест месеци је увезено 208 милиона киловат сати а то је само 30 одсто од планираних количина. Остварен је, захваљујући доброј хидрологији, и извоз електричне енергије од 345 милиона киловат-часова. План је био знатно мањи, само 93 милиона киловат-часова.

Чланови Управног одбора ЕПС-а усвојили су, такође, и информацију о извршењу електроенергетског биланса за август са сагледавањем за септембар и са проценом за октобар ове године, као и о ремонту енергетских капацитета у том периоду. ■

М.Филиповић

Предњаоче термоелектране и акумулационе ХЕ

■ Од почетка године до 25. септембра укупне потребе за електричном енергијом носиле су 29,4 милијарде киловат-часова (8,8 одсто више од биланса) али је највећи део тих потреба подмирен производњом ЕПС-а

Од почетка године па све до 25. септембра, извршене електроенергетског биланса Републике Србије и стабилно снабдевање купаца електричном енергијом у ЕПС-у обезбеђивале су највише термоелектране и акумулационе хидроелектране. Из тих производних капацитета ЕПС-а произведена електрична енергија била је знатно изнад билансних количина, док су сасвим близу њих производњу остваривале проточне хидроелектране.

Према речима Драгана Влаисављевића, директора Дирекције за трговину електричном енергијом, у периоду јануар -25. септембар укупне потребе за електричном енергијом износиле су 29,4 милијарде киловат-часова, што је било и 8,8 одсто више од биланса. Највећи део тих потреба подмирен је производњом из сопствених

капацитета ЕПС-а и то са 28,5 милијарди киловат-часова, што је повећање од 1,8 милијарди киловат-часова или за седам одсто изнад биланса.

Како је истакао Влаисављевић, из термоелектрана на угљ (без ТЕ на Космету) произведено је преко 16 милијарди киловат-часова електричне енергије или близу 1,2 милијарде kWh, односно за 8,1 одсто више од биланса. То је повећање у односу на исти период лане за готово четири одсто. Значајну стабилност у раду електроенергетског система ЕПС-а обезбеђивале су и акумулационе хидроелектране са произведених 2,1 милијарде киловат-часова. То је за 966 милиона kWh, односно за око 82 одсто више од биланса. У односу на исти период протекле године раст производње у њима износио је 4,7 одсто. Близу билансних количина реализована је производња у про-

ВЛАДИМИР ЂОРЂЕВИЋ

генерални директор ЕПС-а

И даље ће се смањивати број запослених

- У процесу смањивања броја запослених у ЈП ЕПС нема унапред одређене границе докле ће се ићи у том захвату. Такве одлуке, пре свега, зависе од одређења пословодства и наметнутих потреба у пословању и ту нема црно-беле црте - рекао је др Владимир Ђорђевић, генерални директор ЕПС-а, на седници Управног одбора ЕПС-а, одговарајући на питање Милана Ковачевића, члана УО ЕПС-а у својству представника Синдиката ЕПС-а о томе „докле ће трајати кадровско урушавање у ЕПС-у”. Известан је, стога, даљи пад броја запослених у ЕПС-у, јер се истовремено одвијају два процеса који на њега утичу: обједињавање предузећа и аутоматизација у производњи и потрошњи електричне енергије, при чему су, на пример, увођење даљинског система у читавању и нови начин баждарења бројила само један њен сегмент. Потребу за даљим смањивањем броја запослених показале, свакако, и измене које ће настати после доношења новог правилника о организацији рада и систематизацији радних места у ЈП ЕПС и у привредним друштвима. За ЕПС као најважније је и то да су то промене које се спроводе стално, значи без одређеног коначног рока.

Према речима Ђорђевића, смањивање броја запослених биће предвиђено и у плану пословања за 2007. годину. Али, сигурно је да ће уз одласке једног броја људи, ЕПС морати да отвори врата и за подмлађивање фирме. Битно је, такође, да је број запослених до сада смањиван без потреса и тежих последица. Од 2000. године, када нас је било 63.000, тај број је сваке године смањиван. Крајем 2001. године, наиме, укупно је било 56.922 запослених, 2002. - 55.862, 2003. - 49.631, 2004. - 48.340 и крајем 2005. године 37.757 радника. Крајем јуна било нас је 35.758. О судбини радника који су напустили ЕПС, бринули смо сами и нисмо чекали да нам тај проблем неко други реши - истакао је Ђорђевић.

точним ХЕ - 7,4 милијарде киловат-часова. То је само 0,3 одсто мање од биланса, односно 5,3 одсто мање од производње остварене у истом периоду лане. Због

познатих проблема са ценама гаса и обезбеђењем мазута, дошло је до пада производње у термоелектранама-топланама. У односу на исти период 2005. године произведено је 82,7 одсто мање.

На депонијама термоелектрана 25. септембра залихе угља су износиле 2,18 милиона тона, што је за 370.000 тона или 20 одсто више од биланса. Готово је достигнут максимални садржај - 99 одсто. У језерима акумулационих ХЕ укупни енергетски садржај достигао је преко милијарду киловат-часова, што је 11 милиона kWh мање од биланса или око 80 одсто максималног садржаја. ■

М.Ф.

РХЕ „Бајина Башта” - поново висока производња

Заједнички до веће цене

Дугорочна сарадња ЕПС-а и ЕПЦГ измењана у неколико детаља

Генерални директори електропривреда Србије, Републике Српске и Црне Горе, др Владимир Ђорђевић, Пантелија Дакић и Срђан Ковачевић, потписали су 8. септембра у Требињу уговор о пословно-техничкој сарадњи тих предузећа. Овом приликом Пантелија Дакић је изјавио да ће ове електропривреде од сада још успешније сарађивати у случају испада и хаварија електроенергетских система и других непредвиђених ситуација, али и у постизању што веће цене електричне енергије, при-

ликом извоза. Потписивање овог уговора, како је истакнуто, од посебне је важности за рад хидроелектрана „Пива“, „Вишеград“, „Бајина Башта“ и „Зворник“. Нешто раније, у Београду је постигнут и договор око измена и допуна Уговора о пословно-техничкој сарадњи ЕПС-а и ЕПЦГ. Обе стране су се сагласиле да се уговор за текуће петогодишње допуне у члану 4. који дефинише снагу испоруке речима: „Снага испоруке може да се промени плус - минус 30 мегавата на недељном ни-

воу на захтев ЕПЦГ, са обавезом преузимања месечних количина електричне енергије, које су једнаке производу дефинисане снаге испоруке за петогодишње и броја сати испоруке у месецу“.

Стране су се, такође, сагласиле да ЕПЦГ у електроенергетском систем ЕПС-а може да депонује на годишњем нивоу до 165 милиона киловат-часова електричне енергије. Договорено је, поред осталог и то да, у случају престанка Уговора пре истека рока важности (31.12.2015. го-

дине), садржај акумулације ХЕ „Пива“ не може да буде мањи од 120 милиона киловат-часова. Евентуални спорови решаваће се у складу са Правилима арбитраже Међународне трговачке коморе у Паризу, уз, како је речено, примену материјалног права неке треће стране. Припремиће се и анекс годишњег уговора за 2006. годину, на део, који се односи на фактурисање међусобних испорука у циљу оперативног обављања послова. ■

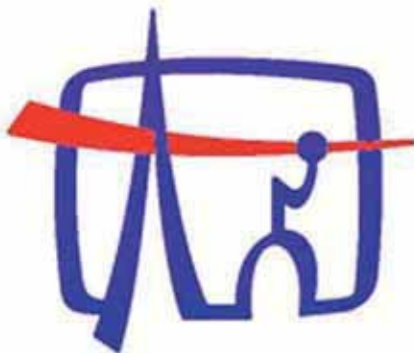
Д. Об.

CIREД ОД 17. ДО 20. ОКТОБРА НА ЗЛАТИБОРУ

Реорганизација дистрибутивне мреже

У организацији ЈУКО CIREД-а, CIREД комитета Румуније и Електростопанства Македоније и других компанија и стручњака из осталих земаља региона, на Златибору ће од 17. до 20. октобра бити одржано Друго регионално саветовање о електродистрибутивним мрежама.

С обзиром на то да се земље региона налазе на сличном техничком нивоу развоја и праксе дистрибуције електричне енергије и имају сличне проблеме у експлоатацији и управљању дистрибутивним мрежама, као и да су на различитим степенима процеса реструктурисања, дерегулације и приватизације електропривреде и пред сличним изазовима отварања тржишта електричне енергије, саветовање би требало да обезбеди размену знања и искуства из ових области. Такође, дискутоваће се и о заједничким проблемима развоја технологије, реорганизације и модернизације дистрибуције електричне енергије у региону. У оквиру саветовања биће организована и интересантна изложба опреме и услуга компанија из региона.

За Друго регионално саветовање о електродистрибутивним мрежама предвиђене су следеће преференцијалне теме по стручним комисијама (СТК): електродистрибутивна постројења и водови, квалитет електричне енергије у електродистрибутивним системима, експлоатација електродистрибутивних мрежа, заштита и управљање електродистрибутивним мрежама, дерегулација, тржиште и ефикасно коришћење електричне енергије, планирање и развој електродистрибутивних мрежа. ■

А. Ч.

ОДРЖАНО 41. САВЕТОВАЊЕ CIGRE

Импресивни изазови

У Паризу у модерном здању Конгресна палата од 27. августа до 1. септембра одржано је 41. саветовање CIGRE са 2.500 делегата из око 90 земаља. У раду скупа учествовала је и делегација ЈУКО CIGRE, коју су представљали Војислав Шкундрић, др Нинел Чукалевски, Радивоје Црњин и Јованка Гајица. У 16 група разматрано је 395 радова, а од значајних активности одржани су и два традиционална панела, округли сто, изложба, као и многобројне презентације учесника. Представници ЈУКО CIGRE објавили су четири ауторска/ коауторска рада.

Према речима Андре Кајеа, председника Светског енергетског савета, на отварању ове манифестације, садашњи и будући енергетски изазови у приступу модерним енергетским сервисима због нарасталих енергетских потреба импресивнији су него у ранијем периоду. Глобално, наиме, захтеви за енергијом ће се пре 2030. године повећати за 50, а пре 2015. године и за 100 одсто, док ће за повећаном снагом пре истека 2030. године порастати за 100 одсто. По Кајеу енергетска будућност је блистава али под условом да се у енергетском сектору утрошче годишње инвестиције, уз реализацију кључних задатака, као што су кооперација, регионализација, истраживање и развој, стабилност производње итд.

Р.Е.

ДРУГИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ ЕНЕРГЕТИКЕ 2006. - ПОГЛЕД У БУДУЋНОСТ

Нема развоја без реалне цене

■ Резултати остварени у ЕПС-у у минулом периоду добили позитивну оцену у енергетској заједници југоисточне Европе и Европске уније

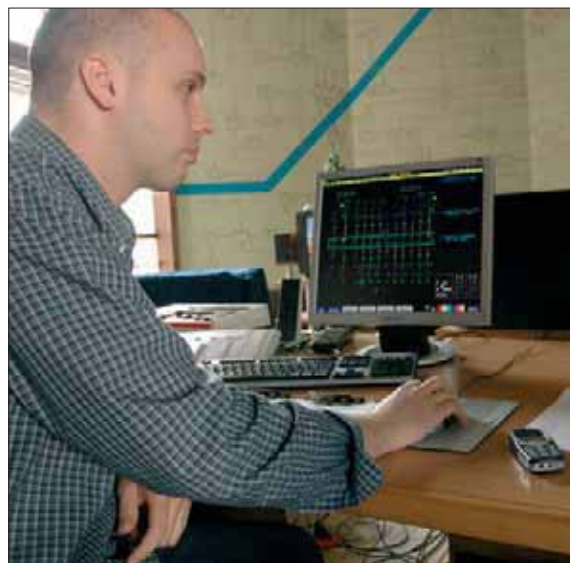
На Другом међународном сајму енергетике, који је одржан од 3. до 6. октобра у Београду, Електропривреда Србије је, у оквиру регионалне конференције „Поглед у будућност”, 4. октобра најширој јавности представила развојне пројекте и свој „поглед у будућност”. Кроз више презентација указано је на значајне предности нашег електроенергетског система, које се огледају у повољној производној структури, природним ресурсима, положају у региону, односно dobrим преносним везама са суседним електроенергетским системима, као и квалитетном стручном кадру.

- Напредак који је ЕПС начинио у процесима реструктурисања побудио је велико интересовање и ЕПС је добио позитивну оцену у енергетској заједници југоисточне Европе и надлежним органима Европске уније, истакао је Александар Влајчић, помоћник министра рударства и енергетике, који је задужен да прати догађања у овом сектору у Европској комисији и енергетској заједници.

- У смислу развоја енергетике, оно што је заједничко многим земљама и што је презентирано на многим скуповима како код нас, тако и у ЕУ, је питање могућности ових система да изнесу инвестиције улагања, нагласио је Влајчић. - Не постоји модел који може да организује адекватну инвестициону активност ако тарифни систем не иде томе у прилог. Ако електрична енер-

гија нема цену у којој ће бити садржани трошкови производње, дистрибуције, преноса и инвестиција, систем не може да изнесе одрживи и развој енергетске ефикасности. Просечна цена на

Развој незамислив и без нових информационих технологија

ЗОРАН МАНАСИЈЕВИЋ

заменик генералног директора ЕПС-а

Развој ЕПС-а развија и српску привреду

Електропривреда Србије има намеру да постане и остане јака компанија, па нас у следећим годинама очекује много посла у свим областима. Послови се, пре свега, односе на ревитализацију производних објеката, изградњу нових електрана, изградњу нових система на површинским коповима, побољшање мреже, замену бројила, а у области екологије биће начињени значајни позитивни помаци после извршене ревитализације објеката који су били највећи загађивачи. У финансирању ових активности ЕПС ће се ослањати на повољне кредите као и на сопствена средства. Развој ЕПС-а је значајан за целу државу и за целу српску привреду. У свим пословима са страним партнерима инсистирамо на укључивању наше привреде. Не мали део новца, од планиране три милијарде евра до 2010. године, управо ће завршити код домаћих компанија.

европском нивоу од 9,6 центи може само да помери циклус инвестиција, али не може да гарантује завршетак до краја. Када је у питању ситуација код нас, приступиће се сагледавању реалности трошкова производње електричне енергије. Не очекује се, међутим, да економија наше земље може одједном да све то издржи, па зато се и ради план корекције цене у наредним годинама, односно достизања нивоа цена у којима ће бити обухваћени сви трошкови и инвестициона активност. Ако се то не догоди, ако не кренемо у развој, онда ћемо сви осетити последице недостатка овог производа. Јер, нема развоја без одговарајуће цене, истакао је Влајчић.

Да је цена електричне енергије од битног значаја за будућност електропривреде, на сесији је потврдио и Петар Грујичић, из Министарства рударства и енергетике и при том указао на импресивне резултате које је ЕПС остварио у протеклом периоду. Смањени су трошкови по произведеном киловат-сату као и број запослених, а повећани су производња електричне енергије, степен наплате...

- Веома је битно да је Министарство енергетике са ЕПС-ом постигло консензус када су у питању основни правци развоја и крајњи циљеви. Али, то није довољно, јер тај консензус треба да се постигне и на националном нивоу. Министарство је запо-

чело процедуру промене Закона о енергетици, јер је увидело да је то потребно. Сада ће се и законски утврдити да је ЕПС вертикално интегрисано предузеће као и неке друге велике европске електропривреде. Подизање ефикасности система као најважнијег циља енергетске политике, такође једно је од питања коме ће бити посвећена пуна пажња, рекао је Грујичић.

До 2010. године у развојне пројекте ЕПС треба да инвестира око три милијарде евра, објаснио је Драгомир Марковић, директор Дирекције за стратегију и инвестиције ЕПС-а. Готово половину планираних средстава ЕПС треба да обезбеди из свог прихода.

- У нашим плановима смо јасно нагласили - ЕПС, као вертикално интегрисана компанија треба да уђе у постепене промене власничке структуре и то кроз стратешка партнерства, а најпре у термосектору. Пројекат изградње новог термокапацитета биће, уједно, први пројекат који ће омогућити улазак страног капитала у ЕПС - најавио је Марковић.

Визија ЕПС-а је да постане профитабилна компанија, са значајним утицајем на тржишту. Да би се остварила ЕПС-ова и мисија и визија, која није само интерес ЕПС-а, већ и државе, што је јасно записано у усвојеној

Стратегији развоја енергетике до 2015. године, потребно је модернизовати и изградити нове капацитете, како за одржавање текуће производње и унапређење животне средине, тако и за повећање производње.

- Агенција за енергетику Републике Србије ће настојати да се побољша инвестициона клима, унапреди ефикасност енергетског сектора и да се убрза процес приступања Европској унији.

На основу свега што радимо и што је потребно да сви заједно урадимо како би се наставило даље прикључивање овог сектора енергетској заједници ЕУ, може се закључити - уколико се не реализују планови развоја електропривреде, и не промени цена енергената, Србија се може наћи, када је у питању њихово снабдевање, тамо где је била пре шест година, нагласио је др Аца Марковић, члан Савета Агенције.

О развоју информационих технологија у ЕПС-у, говорила је Ирена Нинић, директор Сектора за информатику у Дирекцији за стратегију и инвестиције. - Развој Електропривреде Србије незамењив је без развоја и примене нових информационих технологија. После повезивања са УСТЕ, један од најважнијих корака приближавања наше електропривреде Европи, односно светским и европским стандардима, сва-

како је и увођење Интегрисаног компјутеризованог рачуноводственог система ICAS, односно Финансијског система управљања FMS и примена SAP софтвера у циљу ефикаснијег пословања. То говори у прилог остварењу глобалног стратешког циља ЕПС-а - да у области електроенергетике постане лидер у региону, нагласила је Ирена Нинић, наводећи пројекте који треба да уведу ЕПС у век информатике.

Нову политику ЕПС-а у заштити животне средине, представио је Михајло Гаврић, директор Сектора за заштиту животне средине и нагласио да се заостајање у тој области за развијеним земљама које износи 40 година, мора свести на само десет година, односно, да је неопходно да се веома брзо решава тешко наслеђе прошлости. - Ове године ЕПС је покренуо веома значајне пројекте везане за побољшање квалитета ваздуха. Заменен је електрофилтер на блоку А-1 у ТЕНТ-у који је био један од највећих загађивача на овом објекту. Потписани су уговори за замену система транспорта шљаке и пепела у ТЕНТ Б у вредности од 30 милиона евра. Ови послови биће урађени и у Костолцу у

вредности од 34 милиона евра. У плану су замене електрофилтера на осталим блоковима у ТЕНТ-у и у Костолцу. Вредност посла по једном електрофилтеру је око пет милиона евра, нагласио је Гаврић. У наредним годинама, а следећа ће бити проглашена годином заштите животне средине у ЕПС-у, пред-

*
Просечна цена киловат-сата на европском нивоу је 9,6 центи, али како је извесно да се код нас тај ниво не може ускоро достићи, ради се план корекције цене у наредним годинама, да би се стигло до нивоа који омогућава покривање реалних трошкова, али и обезбеђивање новца за развој
*

стоје значајни послови посебно у рударском и хидросектору. Планира се, такође и увођење система за одсумпоравање димних гасова, за шта су потребна финансијска средства од 100.000 евра по инсталационом мегавату. Националним еколошким планом, чија имплементација кошта око пет милијарди евра, на термосектор ЕПС-а одлази око 25 одсто средстава. У реализацији тих планова, стога, потребна је потпуна синерги-

ја ЕПС-а и надлежних министарстава.

Вера Станојевић, директор Сектора за производњу електричне енергије, указала је, пре свега, на тежак пут којим се стигло до прекопланске производње електричне енергије. - У производњи електричне енергије за прошле пет година успешно

су савладане највеће тешкоће проистекле из десетогодишњег периода стагнације. Најинтензивнија улагања у циљу повећања производње, због дотрајалости и старости капацитета, била су у термоелектранама. Захваљујући тим улагањима, техничка ефикасност ТЕ, са садашњим расположивим капацитетима укупне снаге од 3.936 мегавата, у односу на стање из 1995. године, повећана је за 6,4 одсто или за 251 мегават. То је као да смо добили један нови блок те снаге, нагласила је Вера Станојевић.

Сва постигнута побољшања резултат су заједничког рада запослених у ЕПС-у, српске електромашинске привреде и свих који су помагали кроз донације или кредите. У наредним годинама акценат на рехабилитацији постројења биће дат хидросектору, а основни циљеви

ревитализације хидроелектрана су продужење њиховог радног века и оспособљавање за рад у наредних 25 година. Један део процедура за ове послове већ је спроведен.

Значајан помак у претходном периоду начињен је и у производњи угља. Стабилизован је тренд раста производње откривке, обезбеђено је уредно снабдевање ТЕ и других потрошача угљем, оптимално је одржавана опрема, а постигнуто је и задовољавајуће стање помоћне механизације. Све то резултирало је рекордном производњом угља и откривке. - Три су највећа проблема чије се решење очекује у наредном периоду, рекао је Милан Јаковљевић, помоћник директора Дирекције за производњу енергије. - Први се односи на велику разлику између потреба термоелектрана и могућности производње, јер се, појављује мањак од око три

милиона тона угља. Јер, у претходном периоду средства су превасходно улагана у обнову и повећање снаге термокапацитета. Опрема на површинским коповима је застарела и то се исказује као други проблем, а трећи је нерешено питање експропријације. До циља - обезбеђивања потребних количина угља - може се стићи реализацијом планова набавке опреме за копове, завршетком њихове инвестиционе изградње и обезбеђивањем средстава потребних за експропријацију. У наредним годинама, наиме, предстоје обимни послови измештања путева, привредних и индустријских објеката, као и насеља у Колубарском басену, како би се ослободио простор за от-

копавање значајних количина угља. Уз све то, треба нагласити да еколошки пројекти захтевају већа улагања због поопштених стандарда и

Предвиђена је и изградња и реконструкција мреже ниског напона, али и модернизација мерне опреме и развој софтверских алата.

После окончања тендера за набавку 130.000 мерних уређаја - посао вредан више од пет милиона евра, за који је кредит одобрила ЕБРД извесно је да ће ЕПС започети пројекат који припрема и најављује већ неколико година - замену старих бројила модернијим. Јер, према проценама чак 80 одсто мерних уређаја код купаца електричне енергије у Ср-

бији старије је од 25 година.

О развоју функције трговине електричном енергијом говорио је Мирослав Марковић, главни стручни сарадник у Сектору за промет електричне енергије. У веома кратком периоду од формирања ове дирекције постигнути су добри резултатим, са тенденцијом да ЕПС у трговини електричном енергијом има приступ и лиценцирање на европским берзама електричне енергије, да се укључи у паневропске трговачке активности и да као водећа компанија у региону на тржишту електричне енергије буде конкурентан учесник у наредним годинама. И док се ранијих година говорило само о увозу струје, извоз сада постаје све значајнија ставка. ■

*
**Министарство енергетике
је започело процедуру
промене Закона о енергетици,
јер је увидело да је то потребно,
па ће се и законски утврдити
да је ЕПС вертикално
интегрисано предузеће као и
неке друге велике европске
електропривреде**
*

прилагођавања ЕПС-а прописима ЕУ, нагласио је Јаковљевић

Радован Станић, директор Дирекције за дистрибуцију електричне енергије представио је развојне пројекте у области дистрибуције електричне енергије. - Циљеви којима ЕПС, када је реч о овом делу електроенергетског система, тежи су обезбеђење сигурног и стабилног снабдевања, пре свега тарифних купаца, односно домаћинстава и индустрије електричном енергијом. Поред тога важан циљ је и смањивање губитака у мрежи. Како би они били достигнути предвиђено је неколико праваца деловања. У плану је, навео је Станић, изградња нових дистрибутивних капацитета, као и ревитализација и замена постојеће опреме на највишем напонском нивоу.

Припрема се тендер за „Колубару Б”

У току је припрема тендера за избор стратешког партнера за доградњу ТЕ „Колубара Б”, што ће бити почетак приватизације Електропривреде Србије, рекао је Радомир М. Наумов, министар рударства и енергетике, отварајући Други међународни сајам енергетике и Трећи сајам екологије. То ће бити први пут да је у електроенергетски систем Србије инвестиран страни капитал. Досад је интересовање за изградњу термокапацитета снаге 700 MW показало 16 великих компанија, а његовом изградњом биће омогућена производња струје која ће Србији недостајати до 2012. године.

Наумов је истакао да је српска енергетика до сада добила реформисан оквир и изглед, као и нови правни и институционални оквир, а сада се припрема за отварање и развој тржишта.

Отварајући Трећи сајам екологије, Мирослав Никчевић, директор Републичке управе за заштиту животне средине, истакао је да је у Србији дошло до буђења о важности заштите животне средине, што потврђује и велики број излагача. Он је подсетио да је Управи у оквиру Националног инвестиционог плана одобрено 20 милиона евра који ће у највећој мери бити усмерени у развој и унапређење рециклаже у нашој земљи.

МИНИСТАР РАДОМИР М. НАУМОВ: ОТВОРИО СИМПОЗИЈУМ „ЕЛЕКТРАНЕ 2006“

Цене без дневне политике

■ Агенција за енергетику Републике Србије мора стећи пун легитимитет да одлучује о ценама енергената, јер нас све остало враћа у прошлост из које смо побегли 2000. године - рекао је Наумов

Сви знате да су адекватне цене основни предуслов за развој у енергетском сектору и привлачење инвеститора, као и да је цена електричне енергије и у 2005. години била нижа од трошкова производње, преноса и дистрибуције, до крајњег потрошача. И када је ове године Влада дала сагласност на повећање цена електричне енергије, то није била вест, која је мене и Европу нарочито обрадовала. То у ствари и није вест. Вест од фундаменталне важности ће за мене и за Европу, али и за државу Србију бити када енергетски субјекти, по методологији, коју им пропише Агенција за енергетику Републике Србије, израчунају своје цене! Зато што је једино Агенција ауторитет, који може да процени, шта је оправдана цена а шта не, односно шта је

део европске енергетске праксе у 21. веку, а шта је оно што мора да постане историја.

Ово је у поздравном говору на отварању међународног симпозијума „Електране 2006“ одржаном од 19. до 22. септембра у Врњачкој Бањи, који је окупио 300 стручњака из земље и света, посебно истакао Радомир М. Наумов, министар за рударство и енергетику у Влади Србије, додајући да мора да се успостави ауторитет Агенције, као једине легитимне институције за доношење тарифних ставова.

- Уколико се то сада пропусти, ако се тарифна политика буде спроводила по диктату дневне политике, Агенција ће прерасти у стерилну институцију о коју ће се развити све наше реформе, а законска и институционална акта, постати хрпа пожутеле хартије. Сасвим

Радомир Наумов,
министар за рударство
и енергетику

супротно од данашње праксе, Агенција мора стећи пун легитимитет да одлучује о ценама енергената, јер, све остало нас враћа у заостајање из кога смо побегли 2000. године. Сматрам да се једино исправном тарифном политиком може дати подршка развоју тржишта. Солидарна, социјална политика према најсиромашнијим слојевима потрошача, мора да се измести изван пословних фондова енергетских субјеката - рекао је Наумов.

Он је потом нагласио да реализацију овакве политике, не може и не треба

да носи искључиво ресорно министарство и да енергетска струка на себе мора да преузме одговорност за будућност тог сектора и успостављање процеса одрживог развоја.

- Зато данас јасно и гласно кажем да је основни задатак сваког ко припада нашој струци да пружи пуну подршку Агенцији, као јединој од Европске уније овлашћеној институцији, да ради на увођењу нашег сектора у тржишне законитости развијеног света. Тиме подржавамо и себе и своју струку. Овакво опредељење је још више добило на значају ступањем на снагу Уговора о енергетској заједници, који смо потписали октобра 2005. године у Атини. Тај међународни правни акт нас обавезује да до 2015. године потпуно отворимо тржиште електричне енергије и гаса. Подсетићу да је Скупштина Србије, 14. јула ове године, усвојила Закон о ратификацији Уговора о оснивању Енергетске заједнице. Овај закон, односно Уговор о оснивању Енергетске заједнице тиме постаје јачи и од Устава - рекао је Наумов.

Данашњи пут енергетских реформи, како је даље навео министар енерге-

Излагање министра за енергетику побудило значајно интересовања учесника скупа

тике, добио је, крајем прошле године, јасну подршку из седишта Европске комисије у Бриселу. Потврда исправности наших опредељења у сустизању овог процеса је за нас била од изузетне важности, с обзиром да смо с почетком његове реализације каснили читаву деценију. Дошло је време када реални наставак свега што смо до сада урадили, како је рекао, Наумов, зависи од далеко већег ангажовања целокупне енергетске струке, а не само њених делова и појединаца.

Министар је овом приликом споменуо да је један велики важан процес успешно приведен крају, али да се отворио један још важнији, а то је оживљавање односно стављање у функцију свих, до сада, спроведених реформи. Програми остваривања Стратегије развоја енергетског сектора до 2015. године у фази су финализације и очекује се да их Влада Србије усвоји до краја ове године.

- У току су и завршне припреме тендера, који ће расписати ЕПС уз помоћ консултаната, чиме ће се позвати потенцијални стратешки партнери за наставак изградње термоелектране од око 700 мегавата, на локацији „Колубара Б”. Опционо се нуди и друго решење, такође на бази колубарског угља. Ова инвестиција, заједно са развојем рудника, износи 800 милиона евра. ЕПС, такође, тражи и партнера за реконструкцију ТЕ-ТО Нови Сад. Од осталих потенцијала предност дајемо производњи електричне енергије из биомасе и промоцији комбинованих постројења за производњу топлотне и електричне енергије - рекао је Наумов.

Он је, на крају свог излагања, учесницима пожељео успех у раду и прогласио симпозијум отвореним. ■

Д. Обрадовић

УГОВОР О ОСНИВАЊУ ЕНЕРГЕТСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ И РАЗВОЈ ЕНЕРГЕТСКОГ СЕКТОРА У СРБИЈИ

Улазак у паневропско тржиште

■ У наредних 15 година у енергетски сектор у региону неопходно уложити више од 12 милијарди долара за нове пројекте, а за рехабилитацију постојећих више од осам милијарди долара

Уговор о оснивању Енергетске заједнице, представља основни интегративни фактор, не само наше земље, већ и целог нашег региона. Скупштина Србије, 14. јула донела је Закон о ратификацији овог уговора, чиме је он за нас постао међународна обавеза. Уговорене стране преузеле су на тај начин обавезу да усагласе своје законодавство са захтевима директива ЕУ, које се односе, пре свега, на енергетику и заштиту животне средине од негативног утицаја енергетске делатности, чиме ће се омогућити пуно и безусловно учешће земаља југоисточне Европе у унутрашњем тржишту енергије ЕУ (паневропско тржиште енергије). Европска комисија ће сматрати да су земље које ратификују уговор и придржавају се његових одредаби, испуниле све услове за прикључење ЕУ у области енергетике и биће им омогућен приступ фондовима ЕУ и међународних финансијских институција. У супротном земље могу да буду санкционисане искључењем из процеса и ограничавањем подршке међународних финансијских институција. Из наведеног може да се сагледа значај поменутог уговора за свеукупни процес европских интеграција. Имајући све то у виду, јасно

је колики је то приоритет за Владу Републике Србије.

Министар за рударство и енергетику Републике Србије Радомир Наумов изнео је ове важне напомене, приликом презентирања свог рада.

„Имплементација уговора о Енергетској заједници”, узимајући тако активно учешће у раду Симпозијума „Електроене 2006”. Србија је тај Уговор потписала заједно са: Албанијом, Бугарском, Хрватском, Македонијом, Босном и Херцеговином, Румунијом, Црном Гором и привременом мисијом УН на Космету. Наумов је побројао и најважнија начела на којима се заснива Уговор о енер-

ственог регулаторног простора, кроз обезбеђења стабилне инвестиционе климе у којој би могле да се развију везе са каспијским, северноафричким и блискоисточним резервама гаса.

Процес оснивања Енергетске заједнице, заправо је други назив за процес оснивања регионалног енергетског тржишта југоисточне Европе и његовог каснијег интегрисања у унутрашње тржиште енергије Европске уније. У овај процес, како је рекао Наумов, поред земаља региона и УНМИК-а, укључена је и Европска унија, а посебан интерес у том процесу имају њене чланице, које се „насла-

њају” на регион: Аустрија, Грчка, Италија, Мађарска и Словенија и оне имају статус учесника у уговору. Ратификација уговора о оснивању Енергетске заједнице и његово ефикасно спровођење, како је истакао министар рударства и енергетике, од огромног је значаја, не само за успех реформи нашег енергетског сектора, већ и за свеукупан процес европских интеграција и то не само наше земље, већ и осталих земаља региона. Уговор треба да ојача наше односе са ЕУ, али и са земљама региона. Наумов је овом приликом указао и на аналогију Уговора о енергетској заједници.

Он је, у наставку излагања,

Уговор о енергетској заједници треба да створи стабилан регулаторни и тржишни оквир, способан да привуче инвестиције

Он је, у наставку излагања,

Отворено тржиште од 2008. године

Из недавно потписаног Уговора о оснивању Енергетске заједнице проистиче да је њен главни задатак да регулише односе међу потписницима, да ствара стабилан регулаторни оквир који ће да привлачи страна улагања, заштита животне средине и конкуренција на тржишту електричне енергије и природног гаса у складу са европским директивама - рекла је на Симпозијуму „Електране 2006“ Божена Мазур, заменик директора Секретаријата Енергетске заједнице, приликом презентације свог рада „Механизми подршке Секретаријата Енергетске заједнице земљама потписницама у циљу имплементације Уговора“.

Она је навела да Заједница има два форума: један за питања електричне енергије, где су укључени представници индустрије и представници потрошача и Форум за гас. Главно тело је Министарски савет. Постоје и регулаторни одбори Енергетске заједнице. Секретаријат је основан 2005. године и од јула 2006. створени су законски оквири, на основу којих секретаријат ради. Секретаријат је, како је рекла Божена Мазур, млада институција, са седиштем у Бечу, која се финансира на основу ЦАРД програма и из донација аустријске владе. Секретаријат извршава задатке, које им повери Министарски савет Енергетске заједнице.

Она је додала да Секретаријат има две врсте задатака: једна је везана за рад пет институција и доделу статуса посматрача, а друга за питања енергетске политике, спорова, ратификовања, ступања на снагу Уговора, планова за спровођење директива ЕУ, усклађивање националних планова развоја, сигурност снабдевања и заштите у вези са кризама у електроенергетским мрежама.

Секретаријат предузима и мере за отварање тржишта електричне енергије за земље потписнице до јануара 2008. године, изузев за категорију домаћинства. Почела је и израда нацрта за стандардне форме докумената и мера за њихово спровођење. Примена тих докумената требало би да почне од новембра 2006. године. Они, како је наведено, омогућавају стандардизовано прикупљање података; састојаће се из три дела и за електричну енергију и за гас.

До 15. октобра земље потписнице би требало да поднесу акциони план, а у новембру Секретаријат ће да поднесе извештај Савету министара, који би, како је навела Божена Мазур, на предстојећем састанку у Скопљу, требало да донесе низ нових одлука.

У очекивању
реалније цене
електричне
енергије:
ТЕНТ

додао да би Уговор требало значајно да допринесе помирењу, смањењу сиромаштва и разлика у региону, унапређењу односа и сарадње међу земљама, привлачењу инвестиција у енергетске капацитете, ради обезбеђења стабилног и континуираног снабдевања енергијом, а то је од виталног значаја за економски развој, социјалну стабилност, сигурност снабдевања енергијом, развоју конкуренције на енергетском тржишту, унапређењу еколошке ситуације и одрживости енергетског сектора. Изна-

лазиће се и могућности за што шире учешће приватног капитала у изградњи енергетских капацитета, а биће омогућен и приступ фондовима Међународних финансијских институција.

- Актуелне анализе указују да је у наредних 15 година у енергетски сектор у региону неопходно уложити више од 12 милијарди долара за нове пројекте, а за рехабилитацију постојећих више од осам милијарди долара - рекао је на крају министар Наумов. ■

Д. Об.

НЕДОУМИЦЕ ОКО РАДА РЕГУЛАТОРНЕ АГЕНЦИЈЕ

Три тарифна система

■ Изменама и допунама Закона о енергетици појачаће се улога Агенције за енергетику Републике Србије ■ Методологије за трошкове

Рад регулаторне агенције, или прецизније Агенције за енергетику Републике Србије (АЕРС) и новине у начину одређивања цена енергената и услуга у области енергетике, у више наврата су заокупиле интересовање енергетичара на Симпозијуму „Електране 2006.". Ова агенција основана је међу последњима у Европи, па отуда и није необично што и у стручној и у широј јавности око њеног рада постоје одређене недоумице.

Посебно када је о ценама реч.

На овом скупу је речено да су донете све методологије за одређивање цена енергије и услуга, изузев једне, која се односи на складиштење природног гаса. Методологије су објављене и предузећа из области енергетике, већ могу да их користе у припреми пословних планова за идућу годину, односно за одређивање цена својих производа и услуга у 2007. години. Тарифни системи су, како је

ТЕНТ:
Припрема новог
система
управљања

Конференција за новинаре: нов начин одређивања цена енергената

речено на овом скупу у завршној фази и неки су крајем септембра послати Влади Србије на сагласност.

Реч је, дакле, о новом начину утврђивања трошкова у односу на ранију праксу. Енергетским предузећима Агенција ових дана шаље и један документ, који треба да омогући контролу њихових трошкова, како би се видело да ли су предузећа поступила у складу с прописаном методологијом. Потребно је достављање одређене структуре података, како би Агенција кредибилно могла да утврђује ниво укупних трошкова,

укључујући и инвестиције. Предузећа ове послове уз помоћ Агенције треба да обаве до краја године и потом ће Агенција дати мишљење на достављене предлоге о нивоима цена. Следи усаглашавање са надлежним министарствима и тражење заједничког решења.

Раније је код одређивања цене електричне енергије, како је речено на Симпозијуму, постојао само један тарифни систем - за крајње купце, а сада по-

стоје три тарифна система: један за преносну мрежу, један за дистрибутивну и један за крајње купце. Трошкови, по објављеним методологијама, пратиће се детаљно у овим делатностима, јер из њих произилази ниво трошкова, који треба да покрије цена на

уприличена поводом одржавања Симпозијума, а посебно то колико је Агенција за енергетику „јака“ да своје стручне процене трошкова и утврђене цене спроведе у дело. Овом приликом министар Радомир М. Наумов је ре-

Регулаторна агенција нема административну улогу већ је то нужност. Оно што се примењује у свим околним земљама не може да се не примењује у Србији и да она једина остане „црна рупа“

ИЛУСТРАЦИЈА: М. ТРЕБОТИЋ

просечном нивоу, а каква ће расподела те цене унутар електропривреде, по категоријама учешћа и временским зонама бити, одредиће се тарифним системима. Указано је овом приликом и на бојазан да потраје давање сагласности Владе на тарифне системе и на могућност пролонгирања у вези са предлозима цена.

Начин формирања цена побудио је највеће интересовање и на конференцији за новинаре, која је

као да се после двогодишње примене Закона о енергетици увидело да постоје одређене неусклађености, које морају да се отклоне, одговарајућим изменама и допунама Закона и на тај начин појача улога Агенције за енергетику Републике Србије. С друге стране, додао је он, потребно је Закон о енергетици прилагодити садашњим новим околностима, с обзиром на чињеницу да смо постали пуноправни члан Енергетске

заједнице Европске уније, из чега проистичу и одређене обавезе.

На конференцији је речено да до сада није било директних притисака на рад АЕРС, нити покушаја да се утиче да се нешто ради мимо онога што је прописано, а нов начин одређивања цена управо је тест да се види хоће ли се радити онако како то прописује Закон о енергетици. Александар Влајчић, помоћник министра за рударство и енергетику Републике Србије, рекао је тим поводом да регулаторна агенција нема административну улогу, већ је то нужност коју намеће пракса и регулатива ЕУ. Оно што се примењује у свим околним земљама, рекао је Влајчић, не може да се не примењује у Србији и да она једина остане црна рупа - то је једноставно правило понашања. Додао је да извршна власт још не схвата нужност тих промена. Рад нашег регулаторног сектора биће разматран и на састанку Савета министара Енергетске заједнице, који ће бити одржан 16. и 17. новембра ове године у Скопљу.

Укратко је објашњен и рад АЕРС у вези са ценама. Конкретно, ЕПС формира предлог цене на основу методологије, трошкови се приказују по вертикали по сегментима од производње угља, електричне енергије до дистрибуција. Начини се калкулација колики је ниво трошкова. У АЕРС се оцењује да ли су ти трошкови ваљано приказани и оправдани или не. Ако је све коректно урађено написале се да је Агенција сагласна са предлогом ЕПС-а и то ће се проследити Влади Србије, а ако има примедби, предлог ће се вратити ЕПС-у и указаће се на недостатке.

Д. Об.

КОЛЕКТИВНО ПРЕГОВАРАЊЕ ДО КРАЈА ОКТОБРА

Додатни рок за усаглашавање

■ Модел будућег колективног уговора за ЈП ЕПС усаглашен и преговарање може да почне, а у привредним друштвима још има спорних питања

Иако је било планирано да се колективно преговарање заврши до краја септембра, тај рок није могао да буде испоштован, па је на нивоу ЕПС-а договорено да се преговарачки поступак настави и у октобру, односно да се до краја овог месеца усагласе сва спорна питања у вези са правима и обавезама запослених у ЈП ЕПС и његовим привредним друштвима. Генерални директор ЕПС-а Владимир Ђорђевић и председник Главног одбора Синдиката Мирослав Величковић обавестили су учеснике у преговорима о привредним друштвима о продужењу рока, на значивши да овај поступак треба да се убрза и за најзначајнија спорна питања постигну једнообразна решења.

Да би се гледишта усагласила, Стручни тим за координацију активности, који је оформио генерални директор, изанализираће спорне ставове и понудити смернице и упутства на који начин се поједина питања могу решити. Исту обавезу има Координациони тим Синдиката ЕПС-а, с тим што ће и један и други пружати и друге врсте помоћи преговарачима у привредним друштвима, односно пословодствима и синдикалним организацијама.

Како сазнајемо, копча се ломе, пре свега, око степена социјалне заштите запослених, који, као и све остало, ипак мора да одговара одређеном стандарду у ЕПС-у, односно у највећој могућој мери једнообразно да буде

утврђен. До закључења овог броја нашег листа Стручном тиму су стигле информације из „Електровојводине” и „Електросрбије”, које обавештавају да су поступак преговарања привеле крају и да ће додатни рок управо искористити за усаглашавања још неколико спорних питања.

Да подсетимо, у привредним друштвима колективни уговори код послодавца доносе се поступком колективног преговарања и закључивања колективних уговора између послодавца и синдиката, али то не значи да ће свих 11 привредних друштава у ЕПС-у имати потпуно

*
Копља се ломе око степена социјалне заштите запослених, који мора да одговара одређеном стандарду у ЕПС-у
*

различите колективне уговоре. Начелни договор у ЕПС-у био је још на почетку преговора да се сачини модел будућег колективног уговора, од којег је требало да пође свако друштво и да се у тим оквирима и одвијају преговори. Стручни тим је такав модел летос понудио и накнадно давао додатна упутства, али очито различитости нису сасвим отклоњене. Још на почетку у неким привредним друштвима синдикати су желели да основа за преговоре буду њихови модели колективног уговора, што није прихваћено, јер на тај начин не би могла да се очувају јединствена решења, која су највећим делом већ са-

Преговарачи имају стручну помоћ: из производног погона

држана у постојећем Посебном колективном уговору ЕПС-а. Тачније, из овог уговора преузето је све што није у супротности са важећим законима, јер је то најефикаснији начин да се дефинишу решења која треба применити у сваком привредном друштву.

Из Стручног тима тврде да циљ није да се постигне униформисаност, већ да се једнообразно дефинише минимум основних права и обавеза. С обзиром, међутим, на то да преговарање споро иде и да је било потребно да се рок продужи, питање је на ком нивоу стандарда ће се очувати једнообразност, а колико ће поједина привредна друштва, уграђујући своје специфичности, „искочити” из оквира општеприхваћеног.

Сасвим друга прича је нови колективни уговор код послодавца, који се потписује на нивоу ЈП ЕПС, а у ствари једино се односи на права и обавезе запослених у дирекцијама и службама на нивоу Јавног предузећа. Такав колективни уговор доноси се у трипартитном преговарању, у коме учествују пословодство ЈП ЕПС-а, Синдикат запослених у дирекцијама и службама и ресорно министарство. Како сазнајемо у Дирекцији ЕПС-а за правне послове, модел овог уговора већ је договорен са ресорним министарством, примедбе на првобитни текст су уграђене,

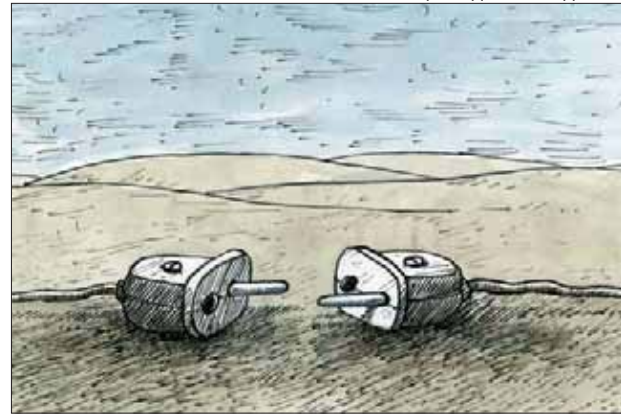
и сада би требало да почне преговарање ради финализовања одређених решења.

Не треба сумњати да је овакав облик регулисања права и обавеза запослених у ЕПС-у проистекао из нових законских решења, у којима више нема места за јединствен Посебан колективни уговор, који важи за цео ЕПС. Уместо тог једног, у ЕПС-у ће убудуће бити укупно 12 колективних уговора код послодавца, 11 у привредним друштвима и један за дирекције и службе ЈП ЕПС. Упућенији кажу да то никако није сметња за одговарајуће регулисање односа, тим пре што оним јединим, Посебним колективним уговором, нису могле да се обухвате све специфичности појединих делатности. Штавише, и раније је била обавеза да се у сваком јавном предузећу у ЕПС-у донесу појединачни колективни уговори, којима је требало ближе дефинисати права и обавезе запослених. Дакле, потреба да свако има свој уговор није нова, али занимљиво је да је, према новим законским решењима, оснивач заинтересован за преговарање са службама на нивоу ЈП, а не и са угљарима, термашима, хидрашима и дистрибутерима. У том светлу постаје разумљивија тежња у ЕПС-у да сваки колективни уговор садржи једнообразна решења за минимум права и обавеза. ■

Анка Цвијановић

Лопови остају некажњени

■ Од 2003. године до почетка септембра „на делу“ ухваћено око 22.000 крадљиваца електричне енергије ■ Процењена вредност украдене струје код оних који су ухваћени на делу, износи 1,4 милијарде динара, али је наплаћено само 365 милиона динара.

Јединствени оперативни план за смањивање нетехничких губитака односно, једноставно речено крађе струје, који се у Електропривреди Србије примењује од средине 2003. године још не даје резултате које би ЕПС желео. Током примене ЈОП-а од 2003. до почетка септембра ове године контролисано је, наиме, око 913.000 потрошача, међу којима је „на делу“ ухваћено око 22.000 крадљиваца електричне енергије. Они су присвојили 322 милиона киловат-часова, чија процењена вредност премашује 1,4 милијарде динара. Нажалост, правним средствима је наплаћено само 365 милиона динара. Само ове године контролисано је око 163.000 потрошача, а у крађи, односно неовлашћеном коришћењу електричне енергије ухваћено је 4.450 потрошача. Вредност украдене електричне енергије износи око 280 милиона динара, а ЕПС је до краја августа успео да наплати тек 80 милиона динара.

– Јединствен оперативни програм за смањење нетехничких губитака донет је да би се на јединствен, синхронизован начин радило на смањењу тих губитака, јер трећину укупних губитака ЕПС-а чине управо ови нетехнички губици. Изражено новчано нетехнички губици, према досадашњим проценама износе између 40 и 50 милиона евра, истиче Ненад Мраковић, помоћник директора Дирекције за дистрибуцију електричне енергије. Он подсећа да нетехнички губици представљају заправо крађу електричне енергије и ЈОП је програм који је синхронизовао деловање свих привредних друштва да на јединствен начин, уз употребу одговарајућих процедура, открију што више крадљиваца и покушају да сузбију то велико зло. Може се слободно рећи да је крађа струје највећа крађа у Србији која се понавља сваке године. За реализацију програма ЈОП нису потребна велика финансијска улагања и зато је ЕПС кренуо у реализацију

овог програма, каже Мраковић.

Проблем Електропривреде Србије да наплати украдену струју није нов. Наплата је спора због дуготрајних судских процеса, ослобађајућих пресуда или „лоших“ судских одлука... При том, нико од потрошача који је ухваћен да краде струју није кажњен, иако нови Закон о енергетици, усвојен 2004. године, предвиђа и казне за твора од једне до три године.

– Контроле показују да од око три милиона потрошача у Србији њих 2,5 до три одсто неовлашћено користи, односно краде струју. Колико је крађа велики проблем говори податак о томе колика је годишња вредност украдене струје. Међутим, упркос мерама које предузима ЕПС, проценат украдене струје се битније не смањује – истиче Слободан Кујовић, председник Стручног тима за смањење нетехничких губитака ЕПС-а.

Поред крађе, проблем су и бесправно изграђени објекти. У ЕПС-у процењују да у Србији постоји између 10.000 и 15.000 објеката, чији власници нелегално користе електричну енергију, а после инструкције министарства за капиталне инвестиције и енергетику, као и измене Закона о планирању, мањи број ових потрошача прикључен је на мрежу. Кујовић посебно указује на чињеницу да правосудни органи не кажњавају једнако све крадљивце струје. Имајући у виду досадашњу судску праксу, тако се дешава да потрошач за „неовлашћено коришћење струје“ добије мању новчану казну у једном граду, у другом много већу, а да у трећем буде ослобођен, па чак и тужи радника ЕПС-а који га је открио у крађи.

Какве су могућности ЕПС-а да открије крадљивце струје? Поред размене искустава и координираног рада, постоје одређене методе и апарати који би требало да олакшају бржу локализацију места на коме се краде струја. Значи, могућности за пронала-

Највећа крађа која се у Србији понавља сваке године

жење крадљиваца постоје, али су и начини прикривања „радње „различити...Крађу, заправо, није ни лако ни једноставно открити и тај посао не може да ради нико други осим запослених у ЕПС-у.

Према речима Кујовића, у ЕПС-у су формиран оперативни тимови који свакодневно контролишу потрошаче преко „снимања” потрошње, нарочито у приградским насељима Београда и Србије где се већ зна да има крађа. Постоје, заправо, микролокације на којима се редовно проналазе неки нови крадљивци. „Контролори обављају свој део посла, али радници ЕПС-а лопове откривају и после пријаве грађана. Пријаве дају „најбоље ефекте”, јер комшије знају тачне локације крађе и од десет пријављених најмање седам или чак осам пријава је тачно, истиче Кујовић.

- Провере су ригорозне и на локацијама где, према анализама постоји „прави одлив” електричне енергије. Дobar пример за то је Београд, у коме је ЕДБ од почетка ове године извршила контролу 6.378 купаца, од којих је 1.215 крадо струју или више од 19 одсто. Начини су различити - од самовласног прикључења на мрежу до манипулације са кабловима, или са прикључењем на мрежу пре бројила- каже Кујовић.

Објашњавајући разлике у подацима о утврђеним крађама и касније

Тај проблем треба решавати, тим пре што опстаје – истичу наши саговорници. Некада недостаје асистенција полиције, некада суд реагује преспоро... Развијене земље немају сличне проблеме, њихове мреже су правилно изграђене, а технички губици сведени на минимум, као и крађе. Ако их ипак буде, крадљивци буду примерено кажњени, па се потрошачи ретко одлучују да краду електричну енергију. Сличне проблеме, међутим, имају земље у транзицији и у нашем окружењу. У Црној Гори губици су око 30 одсто, у Хрватској су као и код нас, а дистрибуције наших суседа (Румуније и Бугарске) су приватизоване, а нови власници се боре против крадљиваца електричне енергије.

наплаћеној утрошеној електричној енергији, Кујовић указује на чињеницу да су, после усвајања Закона о енергетици (2004. године) казнене одредбе које се односе на крађу и неовлашћено прикључење на мрежу дљиваца електричне енергије може да буде кажњен и затворском казном у трајању од једне до три године. Проблем је, међутим, у недостатку адекватне сарадње са правосудним органима. Наиме, предмети који се односе на крађу струје се не решавају ургентно, него „чекају ред” и трају годинама. Проблем је и што оптужени често обезбеђује вештаке, који доказују да процењени износ штете нанете ЕПС-у није адекватан, па су казне и кад суд донесе пресуду, мање од вредности украдене електричне енергије.

- „Боримо” се за уједначавање судске праксе у Србији, да се за исто дело изриче иста или бар приближно иста казна на целој територији Србије. Уосталом, пошто је реч о јавном предузећу у коме је власник др-

жава, требало би да је уједначавање судске праксе у њеном интересу, али и да судство буде ефикасније, бар кад је реч о оваквим случајевима. Јер, 40- 50 милиона евра годишње се одлије преко крађа електричне енергије у приватне цепове, подсећа Мраковић и додаје да је судство „наследило” стару праксу, када према прописима који су били на снази, крађа електричне енергије није била тежи кривични прекршај.

- Очекујемо да ће набавка нових и замена старих бројила утицати на смањење крађа, као и да ће том приликом многи крадљивци бити откривени. Уосталом, нова бројила ће бити прецизнија у мерењу утрошка електричне енергије, што ће такође допринети смањењу губитака. Значи, то је и приоритетан посао, посебно за тренутак када очекујемо да ће цена електричне енергије постати реална, а ЕПС финансијски спреман за обнављање дистрибутивне мреже, рекао је Мраковић. ■

Д. М. Ј.

„ЈУГОИСТОК”: СУДОВИ ИЗРИЧУ САМО БЛАГЕ САНКЦИЈЕ

Украдено 47,6 милиона динара

■ Од укупног броја контролисаних купаца око шест одсто неовлашћено користи електричну енергију ■ У ЕД „Ниш” готово половина неовлашћено утрошених киловат-часова у овом друштву

Иван Стојковић

Ове године, према речима, Миролуба Јовановића, помоћника директора за трговину електричном енергијом у ПД „Југоисток”, обављено је 17.000 контрола мерних места на подручју ПД „Југоистока”. У хиљаду случајева је том приликом откривено неовлашћено коришћење електричне енергије, што је близу шест одсто од укупног броја контролисаних потрошача. По том основу, како Јовановић истиче, обрачунато је 11,4 милиона-киловат часова, а то у парама износи чак 47,6 милиона динара. Фрапантан је податак да је готово половина неовлашћено утрошених киловат-часова обрачуната код несавесних купаца на подручју ЕД „Ниш”. -У 2.043 контроле спроведене на подручју Ниша откривено је 690 случајева неовлашћеног кори-

шћења струје, каже Јовановић. - Утврђено је да је по основу неовлашћене потрошње на подручју ове дистрибуције утрошено 5,3 милиона киловат-часова, што износи 23,5 милиона динара, подвлачи Јовановић и додаје да су ово подаци за седам месеци ове године.

Од досадашње 2,6 милијарде киловат-часова, које је ПД „Југоисток“ преузео од ЕПС-а, према Јовановићевим речима, на губитке је отишло 520 милиона киловат-часова. Губици у парама износе чак милијарду и по динара, без ПДВ-а. - Ваља истаћи да у тих 19 одсто губитака од укупно преузете електричне енергије улазе и технички, који су оправдани и на њих се, такође, може утицати.

Како Јовановић, међутим, подвлачи, са комерцијалним губицима се морамо борити. - Само један одсто комерцијалног губитка на годишњем нивоу износи 1,3 милиона евра, без ПДВ-а, наводи Јовановић. При том, истиче да са смањењем само пет одсто ових губитака који настају због неовлашћене потрошње, може да се уштеди више од шест милиона евра, без ПДВ-а и уложи у изградњу нових електро објеката.

Јовановић подвлачи да се ефикасно смањење комерцијалних губитака не може очекивати уколико држава не пружи пуну подршку у томе. Само уз ангажовање полиције и судства, тврди Јовановић, може се очекивати да се комерцијални губици сведу на минималну меру. Упркос томе што крађа струје не јењава, судство је још наклоњено починиоцима. Координатор правних послова у Служби биланса и профита у ЕД „Ниш“ Иван Стојковић наглашава да је и поред тога што су по Закону о енергетици самовласно прикључивање на електричну мрежу и неовлашћено коришћење електричне енергије квалификовани као кривична дела, судство „тешка срца“ изриче најтеже казне.

- За самовласно прикључивање Законом о енергетици предвиђена је затворска казна у трајању до три године, а за неовлашћено коришћење затвор до годину дана - каже Стојковић. За последње три године у ПД „Југоисток“, међутим, починиоцима ових кривичних дела судство је изрело само у четири случаја затворску казну од три до шест месеци - подвлачи Стојковић, а такве пресуде из-

рекли су судови у Зајечару, Прокупљу, Пироту и Нишу. Поражавајуће је, према Стојковићевим речима, да су у 1.900 кривичних предмета изречене само четири затворске казне. - У већини случајева покренутих пред судом имамо вишеструке повратнике а највише се изричу новчане казне и то до 10 000 динара или условне казне затвора.

- Симптоматично је да судови изричу поново условне казне затвором, иако су и пре тога појединим починиоцима изrekli такве пресуде. - Најгоре је то што нас судови за одштетне захтеве према починиоцима ових кривичних дела упућују на грађанску парницу, иако имају могућности да у кривичном поступку одлуче и по том питању - каже Стојковић.

Очигледно је дакле, да судови радије штите починиоце ових кривичних дела посежући за блажим санкцијама, иако им закон допушта могућност и за строже осуде а при том се не обазире на то да се у многим случајевима ради о озбиљним повредама закона самовласним прикључивањем на електричну мрежу. ■

С. П.

„ЕЛЕКТРОСРБИЈА“: СМАЊЕЊЕ ГУБИТАКА ВАЖНИЈЕ И ОД НАПЛАТЕ

Нови Пазар – неуралгична тачка

■ Иако су сада за доказивање и изрицање пресуде за крађу електричне енергије лакши, у највећем броју тих случајева изричу се новчане казне или условне осуде које се никада не опозивају

У ПД „Електросрбија“ већи број огранака исказује знатно веће губитке од дозвољених. Како истиче Драган Вукадиновић, директор Центра за квалитет, надзор и контролу „Електросрбије“, Нови Пазар је неуралгична тачка, где су они несхватљиво високи - чак до 30 одсто. Процењује се да у њима најмање четири до пет одсто представља неовлашћено коришћење електричне енергије. У срединама, попут Новог Пазара, процењује се да оно чини 10-12, можда и више процената губитака

- Својевремено, у акцији контроле тамо смо налазили на мрежи бројила која нису баждарена више од 30 година. А обавеза баждарења је максимално 12 година, а раније је била и знатно краћа. Небаждарена бројила у 99 одсто случајева показују стање на штету испоручиоца-појашњава Вукадиновић. Постоје и тзв. финансијски губици: због неподешености уклопних сатова они пока-

зују нижу тарифу у време када треба да буде виша. Електрична енергија набавља се и плаћа по вишој тарифи, а од потрошача наплаћује по нижој, што је однос 1:4! Према речима Вукадиновића, неовлашћено коришћење је појава која сигурно не може да буде сасвим искорењена. Увек ће је бити, само је питање какав однос држава има према електричној енергији као природном богатству. Каснимо, а већ смо могли да пробамо да смањимо губитке: уградњом дигиталних вишефункционалних бројила која омогућавају даљинску контролу и искључивање, измештање места мерења ван посуда купца итд. То се предузима као мера, али се њој још не прилази довољно озбиљно. Јер, много је важније да се смање губици, него и да се наплате потраживања. Потраживања ће се кад-тад наплатити, а оно што се „изгуби“ никада се више не враћа.

ИЛУСТРАЦИЈА ДУШАН ПЛУДВИГ

Последње седмице септембра ангажовано је десет радника „Електрокомета” који су контролу започели баш од „Електродистрибуције” Краљево. Како напомиње Зоран Милашиновић, главни референт за набавку и продају електричне енергије у ПД „Електросрбија”, ови се резултати тек очекују. Направили смо критеријуме, гледајући статистику, колико је потрошач трошио у зимском или летњем периоду и обићи ћемо оне који су раније неовлашћено користили електричну енергију.

Према Закону о енергетици неовлашћено коришћење електричне

енергије третира се као крађа, односно као кривично дело. Пракса, ипак, показује да се стање није побољшало. Раније је неовлашћено коришћење третирано као кривично дело крађе, за које је била забрањена казна од три месеца до пет година. Али, постојао је проблем утврђивања тачне вредности противправно прибављене имовинске користи. Сада су доказивање и изрицање пресуде лакши, али се у 99 одсто случајева изричу новчане казне или условне осуде које се никада не опозивају, што значи да је суд прилично благонаклон према извршиоцима

тих дела. Све док не буде битнијих санкција због тога што су губици велики, сви ће се лежерно понашати.

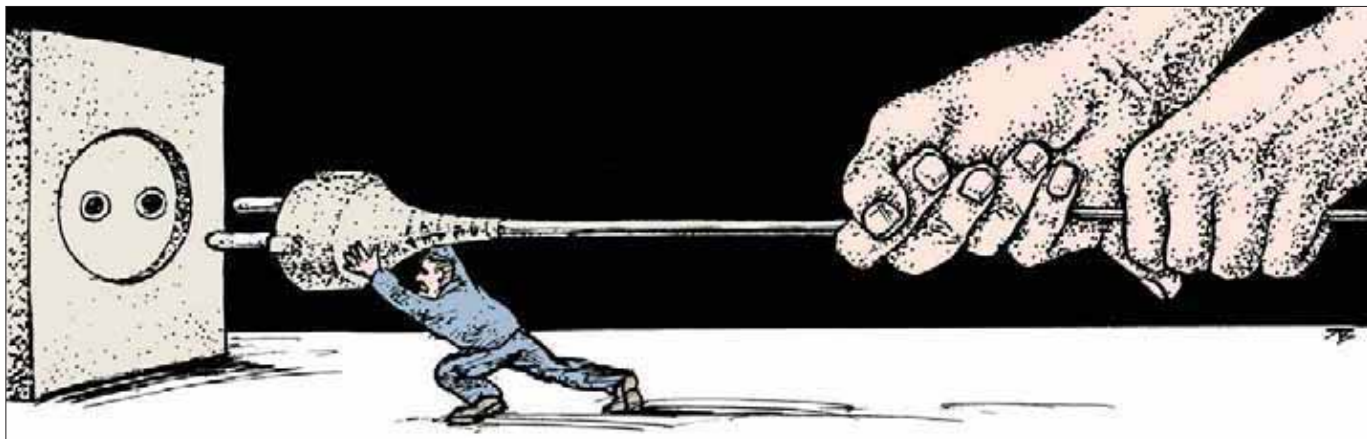
Ако је за утеху: неовлашћена потрошња електричне енергије није специфичност Србије. У Аустрији су прошлог месеца формиране професионалне јединице за потрагу за илегалним прикључцима. И тамо су начини на који се краде различити, новине пишу да „неки манипулишу на бројилу, док се други „каче” на комшијину струју”! Чини ли вам се да сте ово већ негде чули? ■

М. М. Дабић

„ЕЛЕКТРОВОЈВОДИНА”: ИЗОСТАЈЕ, УГЛАВНОМ, ПОДРШКА ПОЛИЦИЈЕ

Наплаћено 43 одсто потраживања

■ Програм за процену губитака који се користи у „Електровојводини” ускоро ће бити у примени и у другим дистрибутивним друштвима

ИЛУСТРАЦИЈА: ЈУГОСЛАВ ВЛАХОВИЋ

- У структури укупних губитака „Електровојводине”, удео комерцијалних дугова је преко 45 одсто - каже др Драгослав Јовановић, руководилац Сектора енергетског планирања. На територији коју „Електровојводина” снабдева електричном енергијом најмање губитке исказује Огранак „Електродистрибуција Кикинда”, услед учешћа индустрије у укупној потрошњи. Са друге стране, Огранак „Електродистрибуција Врбас” исказује највеће комерцијалне губитке у „Електровојводини”.

Према речима Јовановића, од укупног броја покренутих поступака (1.217) у ЕПС-у учешће „Електровојводине” износи 770. Од тог броја „Електровојводина” је успела да наплати чак око 43 одсто фактурисаних потраживања. Али, иако је такав учинак значајан, намеће се и питање да ли је то баш тако морало бити. Поготово ако се има у виду и то да је „Електровојводина” са свим начел-

ницима Секретаријата унутрашњих послова на свом конзумном подручју договорила сарадњу, али остало је само на том „обећању”.

- У већини случајева изостала је подршка припадника СУП-а, каже Душан Дотлић, руководилац Одељења правних послова. Безброј је примера да су наши монтери на разне начине спречавани приликом искључења оних који неовлашћено користе и краду електричну енергију. Из праксе се показало и то да судови још не желе да примењују Уредбу о испоруци електричне енергије, сматрајући је „интерним општим актом ЕПС-а”, а управо то је начин да се израчуна неовлашћена потрошња. Са друге стране, ангажују се судски вештачи који би требало да утврђују колико и шта је потрошено. Суштина је у томе да се за крађу струје покрећу пријава и тужба, следи кривични поступак а чији је исход симболична новчана казна. Да не заборавимо при томе да

„Електровојводину” све то кошта времена и људи који би требало да су на терену и да раде свој посао.

Лоше и парадоксално је и то што у време трајања поступка виновник неовлашћене потрошње не може да буде искључен са мреже, тако да може и даље да краде струју, иако се и због тога нашао на суду. Ако се случајно и деси да буде искључен са мреже, искуство и пракса су доказали да судови доносе решење о привременој мери којом се „Електровојводини” налаже да таквог потрошача поново прикључи, каже Дотлић. Ако се узме у обзир чињеница да се присвајање електричне енергије на нелегалан начин може вршити уз „савладавање одређених препрека”, као и уз опасност по живот како извршиоца тако и његових асистената, намеће се и питање: да ли ће и када крађа струје бити санкционисана привремено и ваљано. ■

А. Јанчић-Ракичевић

„ЕДБ”: ЗА ТРИ ГОДИНЕ САМО 30 ПРЕСУДА СА КРИВИЧНОМ ОДГОВОРНОШЋУ

Мање кривичних пријава

■ У 30 правоснажних пресуда у којима је утврђена одговорност окривљених, изречено 28 условних казни, од тога 27 „затвора”, једна „новчана” као и две безусловне новчане

С мањење броја кривичних пријава за неовлашћено коришћење електричне енергије у последњих неколико година најочигледнији је резултат акције коју заједно воде службе за наплату у Дирекцији електродистрибутивних услуга, Дирекцији одржавања и услуга и запослени у Правној служби ПД „Електродистрибуција-Београд”. Наиме, опоменама пред искључење, као и пред подношење кривичне пријаве, дужницима је пружена могућност да измире свој дуг, у целости или на рате, и тако избегну судску процедуру у којој су актери органи МУП-а, јавног тужилаштва, истражне судије и кривична већа.

- У току протекле три године донето је само 30 правоснажних пресуда у којима је утврђена кривична одговорност окривљених, изречено је 28 условних казни, од тога 27 „затвора” и једна „новчана” и две безусловне новчане казне (једна на 15, хиљада а друга на 30 хиљада динара) - истиче Весна Лапац, шеф Правне службе у ЕДБ. Остала је, очигледно, стара судска пракса да се крађа струје третира блаже него други такви прекршаји. Од доношења Закона о енергетици, у коме су предвиђена посебна кривична дела у чл. 159. (самовласно прикључење, коришћење енергије без или мимо мерних уређаја или супротно условима утврђеним уговорима), јавна тужилаштва по правилу врше квалификацију

по овом закону. Иако је по закону запређена „новчана казна” и казна затвора до три године, законодавац је, ипак, сам ублажио казнену политику пошто је за кривично дело „крађе” раније била предвиђена „новчана казна” и казна затвора до пет година.

Судски поступци се воде и по две три године, а поједине кривичне пријаве се исто толико времена ни не обрађују. Јавна тужилаштва не обавештавају ЕДБ о тим разлозима, као ни о оним који их опредељују да поступак обуставе а само у једном кривичном поступку, неопходно је да се контролори који су констатовали крађу и правници који представљају ЕДБ, као оштећеног у овом поступку, најмање пет пута појаве пред судом. Дешава се да се суђење и по десетак пута одлаже из различитих разлога. А сваки недолазак запослених из ЕДБ-а (и правника и контролора) суд може да санкционише новчаном казном, која сада износи 50 хиљада динара.

Анализирајући поменутих тридесетак осуђујућих пресуда Весна Лапац истиче да се долази до занимљивог податка да су готово сви осуђени, сем два до три лица у изузетно тешким социјално-материјалним условима, па је стога с правом основано питање има ли уопште сврхе покретање поступка за наплату рачуна по записнику пошто ова лица немају имовину из које би се ЕДБ обештетила.

До 2003. године пракса је била да се

паралелно води и кривични и парнични поступак пошто висина дуга на рачунима по записницима није била велика - до 50 хиљада динара. Кад су оваква дуговања почела да се фактуришу на више стотина хиљада динара, због великих износа судске таксе која би се плаћала у парничном поступку, договорено је да се прво покрене кривични поступак, па тек по његовом окончању и парнични, а на основу осуђујуће пресуде. У прилог овакве праксе је и податак да ЕДБ најчешће и не може да утврди ко је починилац кривичног дела, пошто контролори немају овлашћење да изврше идентификацију лица која живе или бораве у просторијама које су прикључене на мерном уређају, а где постоји техничка неисправност или самовласно прикључење.

- Било би врло добро када би се судски вештаци изјаснили о томе да ли наши записници садрже све потребне податке који су суду неопходни за утврђивање кривичног дела. Јер, у кривичном поступку нема претпоставке о количини енергије, каква је сада дата кроз пресек проводника, већ колико је одузето, процена бар по апаратима у домаћинству или на бази потрошње из времена које претходи делу крађе, каже Весна Лапац.

Управи привредног друштва Весна Лапац недавно је доставила сугестије и предлог за измену Закона о енергетици, тачније члана 159. „кривична дела.” У њему се предлаже да се прецизније одреде радње које чине биће кривичног дела, пошто тужилаштво у давању квалификације често прави грешке због неразумевања појмова који се наводе. Казнена политика би требало да се усагласи са кривичним законом који је ступио на снагу 1. јануара 2006. године, пошто је настала ситуација да је електрична енергија као роба мање вредна у односу на друге имовине у заштити кроз кривична дела. Ову чињеницу она илуструје конкретним примером и када је у питању висина оштетног захтева и новчана казна за кривично дело. Јер, крајње је време да добро које штитимо буде и адекватно заштићено, како то лепо и тачно каже госпођа Лапац. ■

Блажа казнена политика за крађу струје: ТС „Београд 20”

ЗАВРШЕН ТЕНДЕР ЗА НАБАВКУ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ

Уговорен увоз за зиму

■ Од 1. новембра ове до 28. фебруара идуће године ЕПС ће увести 494,4 милиона киловат-сати, с могућношћу да ову количину умањи или увећа за 25 одсто

На основу расписаног тендера, у два лота, ЕПС је почетком октобра одлучио да увезе 494,4 милиона киловат-сати за потребе снабдевања тарифних потрошача у Србији током предстојеће зиме. При томе, успео је да електричну енергију набави по веома повољној просечној цени, од 48,186 евра по мегават-сату, односно нешто већој од 4,8 евроценти по киловат-сату. У Дирекцији ЕПС-а за трговину истичу да се успешност овог посла огледа и у томе што је са испоручиоцима договорено да обим увезених количина може да буде већи или мањи за 25 одсто, како је и планирано тендером, који је расписан још 15. августа ове године.

Мијат Милошевић, директор Сектора за промет у Дирекцији за трговину електричном енергијом каже да ће се уговорени увоз реализовати од почетка новембра ове до краја фебруара предстојеће године, и то под условима датим у тендеру.

- Обим увоза - додаје Милошевић - уговорен је на основу благовремено испланираних потреба и у складу са електроенергетским билансом, према коме је зимски увоз струје у Србији неопходан, јер домаћи ресурси и нарочито капацитети за производњу електричне енергије нису довољни да подмире потребе увећане зимске потрошње, без обзира на то што је захваљујући оптимизацији рада система ове године било могуће да се вишкови енергије извозе у пролећним и летњим месецима.

На тендеру за предстојећи зимски увоз, према критеријуму најповољније це-

не, изабрана су три испоручиоца. То су „Energy holding” из Румуније, „Atel” из Швајцарске и „Semptra” из Велике Британије. Потписивање уговора са њима било је у току у време закључења овог броја нашег листа. Наш саговорник истиче да је посебно значајно то што је у овим уговорима ЕПС обезбедио себи могућност да предвиђене количине енергије умањи или увећа за 25 процената. Тај „одушак” биће искоришћен ако зима буде блажа

ланским потребама и могућностима.

- У Дирекцији ЕПС-а за трговину припреме за зиму почеле су још у јуну, када су обављене прве анализе, а потом је текло компоновање производних могућности и потреба потрошње, тако да је генерални директор ЕПС-а већ у августу расписао тендер за набавку недостајућих количина за зиму - објашњава Милошевић и каже да је захтев за достављање понуда на овај тендер, по основу друге фа-

тири месеца било предвиђено да се увезе 288 милиона киловат-сати, а према другом још 220,8 милиона kWh, који би се преузели од почетка новембра до краја јануара наредне године. Код коначног одлучивања, међутим, ова је количина смањена на 494,4 милиона киловат-сати, захваљујући пре свега повољној јесењој електроенергетској ситуацији, која омогућује чување резерви за зиму.

- Садашња попуњеност акумулација изнад биланса

Увоз струје ради уредног снабдевања потрошача: „ТЕНТ А”

него што се планира, или ако буде оштрија од просечних, на основу којих се планира потрошња струје.

Милошевић отуда каже да чак и ако зима буде веома хладна, а потрошња рационална, не треба да се страхује од недостатка електричне енергије, јер је оваквим уговорима обезбеђено да се увезе онолико колико буде потребно. Наравно, главни ослонац у снабдевању тарифних потрошача у Србији и у зимским условима јесте електроенергетски систем ЕПС-а, а увоз се само недостајуће количине киловат-сати, у складу са би-

зе рестриктивног поступка, упућен на адресе 18 компанија, дакле одраније квалификованих понуђача. Понуде су отворене 8. септембра, када је установљено да се на тендер, по основу оба лота, јавило шест компанија, од којих су изабране три, које су понудиле најповољнију цену и са којима се потписује уговор о увозу, односно о испоруци и преузимању дефинисаних количина електричне енергије.

Тендер је летос расписан за увоз укупно 508,8 милиона киловат-сати од 1. новембра ове до 28. фебруара идуће године, с тим што је, према првом лоту, за ова че-

и резерве угља на депонијама веће од билансираних представљају веома повољне услове пред улазак у зимску сезону. Са планираним увозом струје и уколико се потрошња буде кретала у оквирима планиране, дакле, ако не буде енормно расла, ЕПС ће успешно одговорити захтевима домаћег електроенергетског тржишта. Јасније, сви показатељи стања и потреба упућују на закључак да ће током целе зиме потрошачи у Србији имати уредно снабдевање струјом - истиче Милошевић. ■

А. Цвијановић

РЕВИТАЛИЗАЦИЈА ОПРЕМЕ НА КОПОВИМА

Багери прешли тридесету

■ „Подмлађене“ рударске машине омогућавају повећано откопавање јаловине и угља ■ Кашњење исељавања Вреоца угрожава производњу угља

Веровали или не, чврсти и жилави педесетогодишњи багер са „Поља Б“ показао се издржљивијим и бољим од много јаче и веће такве машине са „Поља Д“. Глодар 4 из педесет и неке године један је од најпоузданијих багера у Колубарском басену и задао је домаћи задатак осталим машинама, а нарочито Глодару 9 из 1990. године. Свему овоме треба додати податак за Гиниса: просек старости 33 багера у Колубарском и Костолачком рударском басену је преко 30 година! Ипак, ови гвоздени колоси, уз помоћ еликсира младости, и дан-данас сјајно обављају посао.

- Сама рударска опрема стара је колико и копови, тако да ту постоји шароликост и у смислу технологије и година. Прва машина набављена је педесетих година прошлог века, последња је у производњу ушла пре

15 година, док је највећи број купљен седамдесетих година прошлог века. Већина великих система у „Колубари“ стигла је између 1970. и ‘80. године, а у „Костолцу“ током следеће декаде. Нажалост између 1990. и 2000. године није довољно улагано у опрему и производња је трпела. Последњих шест година много тога се променило и машине су доведене у стање које омогућава повећано откопавање јаловине и угља и већу производњу струје, сазнајемо од Небојше Шијаковића, директора Сектора за производњу угља у Дирекцији за производњу енергије у ЕПС-у.

После 2000. године поново се ушло у инвестициони циклус у коме је обновљена и набављена неопходна опрема. У том периоду нарочито је посвећена пажњом одржавању. Како истиче Шијаковић, већина машина у употреби је ис-

У рударској опреми и старосна и технолошка шароликост

точнонемачке производње и са њима су остваривани изузетни резултати. Стварањем јединствене Немачке, неке фирме су пропале, друге су угашене, а поједини су купили „Круп“ и остали велики произвођачи. Да би их ревитализовали, морамо да уђемо у пројектну и извођачку процедуру, а то је веома споро. Осим тога, немогуће је да се багер прављен 1967/8 поправи тако да изгледа као нов из тог периода. Мора му се дати нови импулс у смислу електронике или неких других иновација, које тада на њему нису постојале. То је главни циљ, постепено ревитализовање и довођење опреме до техничког нивоа који би одговарао садашњим багерима, каже Шијаковић.

У „Колубари“ је пре годину дана један хаварисани багер поправљен и тридесет година подмлађен и уместо стања из шездесетих у њему су функције из деведесетих година. Сада су све машине које се налазе у рудницима активне, системи континуалног рада са великим роторним багерима немају одмора и не постоје машине које чекају да се укључе у посао. Рудници раде 365 дана у годи-

ни по 24 часа дневно. Машина немају предах, осим када стану једном годишње због инвестиционог одржавања, које траје 25 дана.

- У овом тренутку на копу „Дрмно“ недостаје опрема да би се достигли потребни капацитети за производњу. Зато су са „Тамнаве-Запад“ овде пребачени постојећи делови багера 2000, који су у нашу земљу стигли до 1991. године. Остатак те опреме, међутим, никада се није појавио. Са Немцима је, стога, договорено да преостале делове купи ЕПС и да се систем комплетно монтира и пусти у рад. И у „Тамнави-Запад“ није достигнут капацитет, неопходан је велики БТО систем. У току је израда документације и уговарање тендера за набавку опреме која ће бити потребна наредних година - истиче Шијаковић.

Најважнији посао у рударском сектору тренутно је реализација пројекта Вреоци тј. исељавање житеља овог места, које је од кључне важности за снабдевање угљем у ЕПС-у. Добијене су за то и све сагласности Владе Србије. Али у томе се касни, а проблем је тим већи, јер је за отварање рудника потребно више

Поузданији рад обновљених машина

Шест приоритета

Документи припремљени у надлежним органима ЕУ о енергетској политици наредних деценија сажети су у шест приоритета који ће се озваничити до краја ове године. После опсежних изучавања актуелног стања у области енергије стручњаци су изразили незадовољство и предложили нове мере и активности. Утисак је, пре свега, да се тежи јачању улоге органа ЕУ, јер прва препорука, повезана са увођењем тржишта и тржишних односа у електропривреди, није донела бољитак. Нити су у свим земљама спроведене директиве о тржишту, нити су резултати у складу са очекивањима. Једноставно речено, уместо снижавања јављају се тенденције раста цена електричне енергије. Излаз ће се тражити у уједначавању прописа и услова свих земаља ЕУ и стварању великих компанија за цело подручје.

Констатовано је, наиме, да ће до 2030. године тражња енергије порастати за око 60 одсто, углавном електричне, јер би раст тражње нафте био око 20 одсто. Констатовано је, такође, да је удео, или зависност, од увоза енергије од 70 одсто пре-

велик, што изискује енергетску политику којом ће се обезбедити више сопствене производње. Налаже се, истовремено, даља рационализација потрошње којом би се до 2020. године уштедело 20 одсто енергије. А све заједно изискује огромна улагања - у наредне две деценије процењене инвестиције достижу трилион (хиљаду милијарди) евра!

Уместо детаљнијег набрајања шта се све предлаже у енергетској политици ЕУ (а заинтересовани то могу погледати на сајту) корисније је наћи везу домаће енергетике са тим збивањима. Али, пре тога вреди забележити да се са применом ових приоритета можемо опростити од тржишта, или бар његовог

класичног вида. Ако и није сасвим сигурно да ће из енергетских токова нестати елементи тржишне привреде, можда чак и сасвим супротно покаже будућност, готово је сигурно да ће све постати строго контролисано и дозирано тржиште великих размера на незамисливо огромном простору.

Ратфиковањем потписаних споразума о енергетском тржишту земаља Југоисточне Европе и применом докумената Агенције за енергетику (методологије, тарифни системи и др), Србија је практично овим сегментом прикључена ЕУ. Очекује се да ће до краја године, тачније од почетка идуће године, све другачије функционисати. Тешко се отети утиску да су сви у Србији - реч је, наравно, о надлежним институцијама и појединцима - свесни шта то значи. А, значи да нема политичких или било каквих процена може ли се и колико применити нова цена, на пример. Нема чак ни погађања, преговора или делимичне примене нивоа цена које рачунице покажу. Све постаје аутоматизам и плод рачунских радњи. ■

Д. Недељковић

ИЛУСТРАЦИЈА: Н. ОТАШ

година. Уколико се са једним пољем заврши а друго се не отвори, доћи ће до пада производње угља. То је и разлог због чега је такав приступ неопходан на најквалитетнијем делу слоја лежишта угља који се налази у зони ове месне заједнице. Заменски капацитет за „Поље Д” је „Поље Е”, које је екстремно дубоко и почиње са 200, а завршава се са 300 метара дубине. Не дође ли до остварења овог плана, појавиће се вишегодишњи недостатак угља - примећује наш саговорник. ■

А. Петков

КОНФЕРЕНЦИЈА О ЕНЕРГЕТСКОЈ ЕФИКАСНОСТИ

Предуслов за инвестиције

Под покровитељством Министарства рударства и енергетике, у оквиру Сајма енергетике, одржана је 4. октобра тродневна Национална конференција о енергетској ефикасности и обновљивим изворима енергије. Како је на отварању овог скупа истакао Владан Кармарковић, помоћник министра енергетике, почела је реализација програма остваривања Стратегије енергетског развоја усвојеног у 2005. години. Његов приоритет, а на реализаци-

ји програма учествује 80 експерата, биће рационално коришћење енергије, с тим што ће примена Стратегије бити и предуслов за издавање енергетских дозвола и за већа улагања.

У сарадњи са Светском банком реализује се програм „Feed in tariff”, који ће обезбедити јефтину енергију, а са Владом Норвешке ради се на пословима из стартегије „Механизам чистог развоја” - истакао је Кармарковић. Допуњена је, такође, и Уредба о штедњи енергије и

ради се на изменама Закона о енергетици у том делу. Предлаже се и формирање Фонда за рационалну употребу енергије, из којег би се финансирани такви пројекти, за које је део средстава предвиђено да се усмери и из Националног инвестиционог фонда. Само у програм имплементације геотермалних извора енергије у 2007. години биће уложено око три милиона евра.

Према речима Ненада Павловића, директора Агенције за енергетску ефикасност Србије,

у нашој земљи карактеристични су ниска потрошња енергије по становнику у односу на развијене земље и изузетно велики енергетски интензитет, чак три до пет пута већи него у њима. Једина предност Србије је ниска увозна зависност. У различите пројекте из кредита Светске банке, донација ЕАР и Владе Норвешке, Агенција је до сада, иначе, уложила осам милиона евра, чији су корисници локална самоуправа и предузећа.

Р. Е.

КОСМЕТСКА ВЕРА У БОЉА ВРЕМЕНА

Обилић није изгубљен

■ Више од 5.000 Срба, као и 1.500 радника ЕПС-ових предузећа, верује и даље да ће поново дочекати испуњење „обилићког сна“ о копању угља на коповима Косова

Више од 1.500 радника електропривредних предузећа са Косова и Метохије и 5.500 становника у српској енклави између Обилића и Прилужја опстало је захваљујући накнадама зарада из ЕПС-а, помоћи пословодства и Синдиката, а пре свега нади да ће се једног дана вратити на отета радна места. Након протеривања радника Јавних предузећа Површински копови „Косово“ и Термоелектране „Косово“ са радних места и производних погона, терор и сила били су усмерени ка њиховом центру - Обилићу. Креатори стратегије „насиљем до обилићког краја без Срба“ сматрали су да ако електропривредни погони и град Обилић буду „очишћени“ од Срба неће постојати могућности и воља за опстанак на тим просторима. У таквим околностима Обилић је убрзано остајао без Срба, тако да је пред мартовски талас насиља и терора 2004. године над Србима на Космету у њему било свега око 500 српских житеља. Стварне жеље и организоване активности за повратак Срба у Обилић од стране оних који од 1999. године управљају овом општином и Косметом није било ни пре, а

ни после мартовског насиља над Србима, тако да се у Обилић вратило мање од стотину људи. У насељу „Школски центар“ они и данас живе захваљујући високој оградни од бодљикаве жице и даноноћној стражи словачких војника КФОР-а.

Након протеривања са радних места и покушаја комплетног изгона са Косова и Метохије више од 8.000 радника ЕПС-ових предузећа са Космета, Срба и осталих неалбанаца, око 3.500 је остало на овим просторима. Данас их има око три хиљаде, а њих око 1.500 живи у селима Прилужје, Племетина, Бабин Мост, Граце, Црквена Водица и Јањина Вода. Та села чине српску енклаву, на

обалама ушћа Лаба у Ситницу, са око 5.500 Срба, који су живели од рада у електропривредним предузећима и опстали су захваљујући вери у ЕПС. Тих 5.500 Срба као и 1.500 радника ЕПС-ових предузећа, верује и даље да ће поново дочекати испуњење „обилићког сна“ о копању угља на коповима косовског рударског басена. Јер, за њих Обилић, иако скоро и без Срба, није изгубљен. Остаје нада за те Србе који су ту опстали, као и за оне који би сутра хтели да се врате, да ће поново откривати огромне резерве лигнита, који се налази на њиховој дедовини. То је, уосталом, и оно што их сваког 21. септембра, на Малу Госпојину, у све већем

броју доводи у Обилић на црквену славу и - такве посете су управо оно што им одржава наду.

А „храна“ њиховој нади, како се и чуло од многих присутних радника, и то је што их сваке године на Малу Госпојину посећују и њихови директори и синдикалци. Они их, кажу, у потпуности разумеју и покушавају да им помогну - онолико колико могу, јер ова предузећа последњих неколико година стижу доходак на ремонтним радовима у предузећима ЕПС-а. Ова предузећа, а посебно копови, са директором Драганом Радаковићем на челу, помажу сва битнија дешавања у овој средини; опремање амбуланте у Обилићу, лечења у Дому здравља у Прилужју, реновирање цркве у Племетини, јачање комуналног предузећа „Обилић“ у Племетини, изградњу цркве у Прилужју, решавање проблема за извођење редовне наставе у Техничкој школи у Прилужју, помоћ културно-уметничким друштвима, спортским клубовима итд. Све ове и друге активности помажу и синдикалне организације косметских предузећа и ЕПС-а. ■

Д. Н. Терентић

После мартовског насиља, у Обилић се вратило мање од стотину људи

ПРОЈЕКАТ ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈЕ

Достигнут 2000. километар

Крајем септембра на далеководу 254, ТС „Панчево 2“ - ТС „Зрењанин 2“, у ЕПС-у је постављен двехиљадити километар оптичког кабла, каже Мирослав Белеслин, руководилац OPGW пројекта. Истовремено са овим послом, урађена је и замена другог земљоводног ужета у дужини од око 500 км на 400 kV далеководима. Извођачи радова били су радници београдских фирми „Енергомонтажа“ и „Energo Management Group“, а у мањој мери „Минела“, и фирме „Јужна Бачка“ из Новог Сада.

Пројекат постављања оптичких каблова обавља се према већ раније утврђеној динамици, а за следећу годину предвиђено је постављање нових 650 километара.

А. Ч.

ОДНОСИ С ЈАВНОШЋУ У ПРИВРЕДНИМ ДРУШТВИМА

Промене за боље сутра

■ Сарадња у акцији ЕПС И ДЕЦА, унификација интерних листова, унапређење сајтова, поштовање визуелног идентитета ЈП ЕПС...теме састанка у Врњачкој Бањи

Почело је „друго пуловође“ акције ЕПС И ДЕЦА - ТЕСЛА 150. Настављају се посете Музеју Николе Тесле, позоришна представа за децу путује по Србији а деца из унутрашњости долазе у Београд, гледају ту представу, иду у ТЕ „Никола Тесла“...Већих проблема није било нити их очекујемо. Ово је истакнуто крајем септембра, у Врњачкој Бањи на састанку представника свих привредних друштава који су стално или повремено ангажовани на пословима интерног и екстерног информисања. Састанак је одржан на иницијативу Сектора ЕПС-а за односе с јавношћу.

Ово је била једна од ретких прилика када новинари интерних листова и сарадници за односе с јавношћу размењују искуства и договарају се како да низ послова реализују на очекиваном нивоу, уз координацију Сектора ЕПС-а за односе с јавношћу.

- Централизованост стратегије у односима с јавношћу и децентрализованост реализације у једном оваквом систему се доказала и показала као једини могући начин рада у акцији ЕПС И ДЕЦА. Тако ће бити и у другим пословима, јер би сваки другачији приступ довео до хаоса, анархије и великих проблема у овом послу, сматра Момчило Цебаловић, директор Сектора ЕПС-а за односе с јавношћу.

После упознавања са извештајем о реализацији првог дела акције ЕПС И ДЕЦА - Тесла 150, договорено је шта треба да се ради до краја ове године.

Посебна пажња је посвећена будућности интерних листова и сарадњи са листом „kWh“. Момчило Це-

баловић је први пут представио пројекат унификације интерних листова привредних друштава, са којим се претходно сагласио и генерални директор ЕПС-а. Нови концепт који треба да заживи почетком следеће године, прецизира јединствена решења како у погледу изгледа („глава“ листа, формат, квалитет папира, врста штампе, број страна) тако и у броју рубрика и динамици издавања интерних листова.

- Не само што ће се тада видети да сви листови излазе из исте „куће“, из ЕПС-а, већ ће унификација у готово свим елементима, смањити укупне материјалне трошкове на нивоу система за око 30 одсто. Детаљна анализа постојећих трошкова као и процена будућних, то потврђују и то на основу цена штампарија у Београду, нагласио је Цебаловић

Видевши трошкове појединих интерних гласила, неки су приметили да би ваљало да се мало „прошетају“ по Србији и да нема разлога да се ослањају на локалне штампарије, јер једноставно - нису повољне. Закључак присутних - добар приступ који ће они прихватити, ако то прихвате директори ПД.

Затим је размотрено поштовање утврђених принципа визуелног идентитета ЈП ЕПС и привредних друштава. Уз неке мање проблеме, закључено је да су принципи испоштовани и да је сада потребно да ПД, ради лакше примене, израде своје књиге графичког стандарда.

- Сајтови су у функцији екстерне комуникације и одржавају сајтова морају да брину особе које су задужене за односе с јавношћу и знају шта би, када и на који начин требало поставити на сајт. За техничко функционисање сајтова треба да одговарају запослени који имају техничка знања за то. Та подела послова и одговорности годинама важи за сајт ЕПС-а. Тако се ради у свим електропривредама, па и другим компанијама са којима смо комуницирали, истиче Цебаловић. Све друго је погрешно, јер инжењер који одржава сајт није стручан за посао PR-а, као што онај ко ради PR, није стручан за техничку бригу о сајту. Зато убудуће у свим ПД то треба да се јасно подели.

Договорено је, такође и медијско покривање и учешће на Другом међународном сајму енергетике и Са-

ветовању CIREД, које ће се одржати на Златибору, средином октобра.

Сектор ЕПС-а за односе с јавношћу искористио је ово окупљање и за интерну стручну едукацију. Жељко Мартиновић, дугогодишњи новинар РТС-а, ТВ Нови Сад, говорила о ТВ наступима и малим тајнама за успешан излазак пред камере. После предавања решавани су конкретни проблеми у послу којим се баве, уз стручну помоћ Жељка Мартиновића.

- Нисам за куповину типских предавања, са којима агенције путују по разним фирмама. Уз помоћ колега који брину о људским ресурсима ми ћемо направити посебан програм интерне едукације који је потребан у ЕПС-у, најавио је Момчило Цебаловић

Привредно друштво „Електросрбија“ било је одличан домаћин овог радног састанка.

Р. Е.

МИРОСЛАВ НИКЧЕВИЋ, ДИРЕКТОР УПРАВЕ ЗА ЗАШТИТУ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ СРБИЈЕ

Висока такса на пепео

■ У Електропривреди, као и у целом енергетском сектору, учињени значајни помаци у области примене мера за заштиту животне средине

Управа за заштиту животне средине Србије у складу са Законом о интегрисаном спречавању и контроли загађења животне средине, сачинила је „Прелиминарну листу инсталација које подлежу издавању интегрисане дозволе“. На листи се налази око 240 инсталација које до 2015. године морају усагласити свој рад са одредбама Закона, што је у крајњем случају усаглашавање са прописима Европске уније.

- На листи су и објекти електропривреде као велики загађивачи с обзиром на последице експлоатације угља и производње електричне енергије, у последњим деценијама прошлог века, каже Мирослав Никчевић, директор Управе за заштиту животне средине Србије. - Електропривреда, међутим, планира и спроводи мере заштите животне средине које захтевају велика улагања. За решавање проблема заштите животне средине ЕПС углавном користи сопствене фондове и стране донације. Од маја прошле године, међутим, почео је са радом Фонд за заштиту животне средине Републике Србије, који је већ започео финансирање квалитетних пројеката. Електропривреда има могућност да користи ова средства и у току је реализација једног пројекта. Основни циљеви Фонда су финансирање припреме, спровођења и развоја програма, пројеката и других активности у области очувања, одрживог коришћења, заштите и унапређења животне средине, као и у области енергетске ефикасности и коришћења обновљивих извора енергије. Фонд, такође, треба да уведе систем повољних кредита за индустрију и приватни сектор за инвестирање у зашти-

ту животне средине, наглашава Никчевић.

У последње четири године енергетски сектор све више пажње поклања заштити животне средине. Министарство науке и заштите животне средине - Управа за заштиту животне средине, како кроз документе, тако и кроз свакодневни рад и однос према привреди, подржава таква одређења. Има, међутим, неких проблема који се морају брзо решити.

Мирослав Никчевић

Депонија пепела ТЕНТ-а: „загађивач плаћа“

- У ЕПС-у има извесних примедби на висину и начин обрачуна средстава која се уплаћују у Фонд. Наш циљ није да се само узимају средства од ЕПС-а, него да се она враћају локалним заједницама и да се контролише да не утроше за друге намене. С друге стране, како наглашава наш саговорник, нико не жели да средства узима од ЕПС-а па да их онда даје неком другом.

- У суштини, најбоље би било да ове паре ЕПС и троши. Ако, на пример, ЕПС инвестира у неки објекат, који у крајњем случају служи заштити животне средине, онда може бити ослобођен плаћања у одређеном проценту. У таквим случајевима, може се ићи у измену Уредбе која се заснива на принципу „загађивач плаћа“. Овде је веома битно истаћи и то да, ако

се овај проблем реши са ЕПС-ом, онда су превазиђени проблеми са свим осталим загађивачима у држави. Јер, чињеница је да је енергетски сектор највећи загађивач у Србији, истиче Никчевић.

Највише примедби у примени Уредбе односило се на декларисање пепела као опасног отпада, а на основу тога у Фонд се уплаћују изузетно висока средства. Таксе се, значи плаћају само зато што пепео постоји, иако је одложен по важећим прописима.

- Овде није реч о грешци, јер такво тумачење није произишло ни из Министарства, а ни из ЕПС-а. Реч је о дефиницијама које произилазе из међународних конвенција, а нама преостаје да настојимо да ова међународна искуства, уколико је то могуће, применимо и код нас, каже Мирослав

Никчевић. Циљ, при томе, није да „уништавамо“ електропривреду тиме што ћемо због тога узимати велика средства, већ да штитимо животну средину. Конкретно, када је реч о пепелу, за садашње стање највише је крива електропривреда. Јер, решење шта да се ради са толиким количинама пепела било је неопходно да се пронађе много раније. Тек сада, када је почела наплата таксе, сви су се одједном ангажовали како да тај проблем реше. Чињеница је да је у ранијим годинама било истраживања, урађени су неки пројекти и за то издвојена финансијска средства, али нису начињени већи помаци. Што се овог Министарства тиче, Уредба погађа тамо где треба. ■

Кристина Јанићијевић

На заједничком задатку

■ Лош једном потврђено да постоји велика потреба за окупљањем стручњака из екологије ради размене искустава и резултата ■ Ратификација Кјото протокола до краја године

Заштита животне средине је најкрупнији изазов свих земаља које се налазе у транзицији и при том треба имати у виду да се у процесу придруживања Европској унији око 30 одсто регулативе односи на ову област. Када је у питању сектор енергетике, он је потпуно и нераскидиво повезан са заштитом животне средине - рекао је Михајло Гаврић, председник Организационог комитета на отварању Конференције. С обзиром на природу делатности, реформа заштите животне средине у свим земљама, такође, повезана је са сектором енергетике. На заједничком задатку зато су и електропривреде и надлежна министарства за енергетику, заштиту животне средине и финансија, односно, сви релевантни фактори, како би се удруженим снагама и у овој области постигли добри резултати. Конференција „Електра IV” која ће се бавити темама из области заштите животне средине у електропривредама Републике Српске и Србије, је-

дан је од почетака наше сарадње. Очекујемо да се наредних година на овом задатку придруже електропривреде и осталих земаља из окружења.

У раду Конференције учествовали су Мирослав Никчевић, директор Управе за заштиту животне средине Србије, Владан Карамарковић, помоћник министра рударства и енергетике Србије, Петар Јанковић, представник Министарства за просторно планирање, грађевинарство и екологију Републике Српске, Милан Дацић, директор Регионалног центра за екологију, професор Владимир Иванович - Галкин са Универзитета у Москви, представници Привредне коморе Србије, електропривреда Србије и Републике Српске, као и око стотинак стручњака из те области. Конференција је одржана на Тари од 11. до 15. септембра у организацији ЈП Електропривреда Србије, Електропривреда Републике Српске и Форума квалитета, а под покровитељством Министарства

науке и заштите животне средине и Министарства рударства и енергетике Србије.

- Министарство науке и заштите животне средине у потпуности подржава одржавање ове конференције, као неопходним и сматра сталан развој механизма комуникације и размене информација и искустава, истакао је Никчевић и нагласио да је, стога, припремљено више закона из области заштите животне средине, као и Предлог националног програма и више локалних акционих планова заштите животне средине. Број упутстава, уредби и одлука ЕУ са којима мора бити усклађено домаће законодавство из области заштите животне средине износи око 150, а број међународних уговора који покривају ову област већи је од 60.

Од великог значаја за рад Министарства науке и заштите животне средине је усвајање закона о ратификацији међународних уговора из области животне средине и успоста-

вљање ефикасних механизма спровођења међународних обавеза и сарадње. Један од приоритета је, како је даље нагласио Никчевић, Кјото протокол, за који је припремљен Закон о ратификацији који ће бити усвојен до краја године. Тиме ће Србија постати пуноправни члан у групи земаља нечланица анекса I. Чланство не обавезује Србију на смањивање емисије гасова који изазивају ефекат стаклене баште, али даје могућност коришћења механизма чистог развоја.

У четвородневном раду Конференције аутори су презентирали више од 60 радова, са темама заступљеним из више области. Пре свега, оне су се односиле на хармонизацију националне и међународне регулативе, одрживом развоју у енергетици, затим на планове и програме управљања у светлу потреба јавног сектора, на преиспитивање стања у управљању заштите околине у циљу њеног побољшања, као и на управљање отпадним материјалима и рециклажу.

Посебну пажњу учесника привукао је „Зелени сто”, на којем је указано на потребу еколошког означавања производа, процеса и услуга, а у складу са прописима ЕУ.

Све што је на овом скупу еминентних стручњака из области екологије и енергетике закључено, своди се на то да дефинитивно мора да се води рачуна о заштити животне средине и то не само ради садашњости, већ посебно због будућности. Само се на тај начин обезбеђује сигуран живот на овој планети. ■

К. Јанићијевић

Гости и учесници Конференције „Електра IV”

СВЕ БЛИЖЕ РЕВИТАЛИЗАЦИЈИ ХЕ „МЕЂУВРШЈЕ“ И ХЕ „ОВЧАР БАЊА“

Са Овчара и Каблара

■ Почетком наредне године започеће рестаурација „музеја“ на Морави, а у супротном две времешне електране ХЕ „Електромораве“ нашле би се у Гинисовој књизи

Кад знаш повест неког људског дела, све што после дознаш о њему, јасније је. Зато сам онолико инсистирао да ме прими Гордана Поповић из чачанске „Електромораве“ и исприча ми нешто о овим хидроцентралама. Када сам крочио у њену канцеларију, где тренутно замењује директора ХЕ „Електромораве“ Љубинка Филиповића, само што ме није стрефио шлог: што је женско, још и некако, али то што би могла да ми буде ћерка, не иде... Помислио би неко да ради на некаквом неважном месту, у забити коју су сви заборавили и на пословима за које нико не мари.

- Јесте - насмејала се весело на то „мудровање“, спомињући успут да је по струци електроинжењер. - Мушкарцима смета што сам женско, а женама, ваљда, што сам млада...

Преписујем њену причу.

Да не беше ратова, балканских и Великог светског, Чачак би добио електричну струју још почетком прошлог века, одмах после Београда, Ужица и Лесковца. Постојала је не само идеја, већ неки планови! После рата основано је мешовито акционарско друштво „Јелица“ за изградњу хидроцентрале на Западној Морави; нашло се у њему и нешто аустријског капитала и у ратном поразу знали су да направе посао.

Али, не бива. Опет се испречила војна. Друга светска...

Само неко неупућен би поверовао да је у Србији после рата наступио толико жељени мир. Ма, какви... Не допушта Хазјанин, не дају баћушке. Те

последнице резолуције Информбироа осетиће касније на рођеној кожи. Ипак, градило се: 1954. године пуштена је у рад централа у Овчар-бањи, две године доцније и она низводно, у Међувршју. И од тада раде непрекидно, са малим застојем 1965, а и то само због оних страшних поплава.

- Дошло је време и за ревитализацију - одхукнула је Гордана као да је цело бреме ових пола века било на њеним плећима. - Већ је све спремно, почињемо јануара 2007. У супротном, место би нам било у Гинисовој књизи...

Мишо Драгачевац, мање познат као Милован Васиљевић из Горачића, возач комбија „Електромораве“ којим довози и одвози раднике што раде у хидроцентралама (све три смене, наравно), повезао нас је у Међувршје: да нам се нађе прируци и представи колегама, не познају нас.

Минули смо крај Ваведена и таман кад смо се расплавили пред оном рајском лепотом, пред којом је и сам Бог поклекнуо и упропрстом да се туда граде манастири, спустио нас је - у пакао. Тако је изгледало у први мах, док смо вратоломним степеништем силазили до командне собе и турбина укопаних испод брда са леве стране пута, а на десној обали; 26 метара изнад су остали преливна брана и предивно језеро.

- Да се Руси не досете - намигнуо ми је Мишо заверенички, тумачи ми заборавивши да смо исписници. - Границе су биле као фронт, И-бе нам свима висио над главама. Зна се каква су то била времена... Овде, у Међувршју,

укопани су дубоко испод, а горе, у Овчар-бањи, исто су под брдом, али бар на нивоу тла.

Спустили смо се некако, а доле као да су само нас чекали: према нама се устремио Недељко Јовановић, пословођа централе, само што нас није изљубио. С њим су Леко Јовановић и Милорад Маслачевић, уклопничари, Драган Пантелић, машиниста, па Мира Богдановић...

- Наша Мира је спремачица и кафе-куварица - објашњавао је Недељко хватајући збуњене погледе гостију. - Таман посла њу да немамо, изгледали бисмо као подземни мушки манастир.

Збунило ме је што су галамили, што им је разговор личио на злослутно надвикивање?

- А, то - уозбиљило се Неђа. - Тако бисте и ви морали, само да раде турбине. Па, ми и код куће галамимо као да се довикујемо с брда на брдо, помишљају сви да смо пролупали. Овај наш Драган, млад човек, рођен 1967. године, а мора да носи чепиће за уши... А тек вибрације! Овде сам од 1983, а ако бог да, поживе-

(Не) довршен мост над одводним каналом ХЕ „Овчар Бања“

ћу још те две да заокружим у „Међувршју“ четврт века и четири деценије стажа. Пуна капа. Онда - пензија: мора човек једном и са унуцима да се поигра.

Примећујем да ће им бити лакше кад почне ревитализација?!

- Како лакше - погледао ме је запањено. - Па тек онда ћемо имати посла, а и неће обе хидроцентралне да стану одједном!

Тумачи ми да одавде снабдевају приоритетне потрошаче, да напајају струјом и Севојно: тамошња ваљаоница бакра има неку електролучну пећ која ни пошто не сме да стане с радом, иначе се штета мери десетинама хиљада евра. Одговоран посао и тамо, а тек овде... А све то са предратном опремом: кад су ономад дошли неки Швајцарци, нису могли да поверују рођеним очима да су овде још у употреби „си-

Парадно сада, а радно када започне финиш у припремама постројења за обнову

ФОТО: ЖЕЉКО СИНОБАД

менсови” регулатори из 1938. године. Можда су их видели једино у музеју.

- Добро одржавање, то је то. Али, да не беше директора... Мислио сам да уђем у социјални програм, да узмем отпремнину, ал’ ме беше срамота од Љубинка Филиповића. Ау, какав је то човек! Знате ли ви да је он део јетре дао ћерки? Ено га, још је у болници, опоравља се, а девојчица је, богу хвала, добро. Тај наш Љубинко је тол’ко добар човек, да бих смео да се закунем, сто посто, да би то исто учинио и за моје дете. А, вала, и ја бих за њега...

Кад смо кренули, искрено су се ражалостили. Испратили су нас позивом: „Ако вас пут нанесе, обавезно свратите.” И хоћемо.

Мишо познаје пут као рођени цеп, али вози опрезно, навикао је тако. Успут пребројавамо манастире: Ваведење, Сретење, Света тро-

јица, Вазнесење, Јовање, Успење, Никоље, Преображење, Благовештење и Илиње. Уз њих су и две богомоље, Савиње и Кађеница, а заправо пећине испоснице у врлетним стенама које су у међувремену промениле намену.

- Свима помажемо колико можемо - хвали се наш пријатељ. - Скромно, али њима значајно.

Тако, уз причу, стигли смо и до Овчар-бање. Над одводним каналом хидроцентрале уздигао се недовршен мост који урања у брдо испод манастира Благовештење, у којем се 1944. замонашио патријарх Павле: кад доврше тунел, пут више неће ићи кроз бању, па ће здравствени туризам и овде коначно да процвета.

- Хоће, ако и бању и хидроцентралу пре тога не затвори нека инспекција - напушти се Драгољуб Лазо-

вић, звани Лаза, овдашњи пословођа. - Ариље и Пожега имају градска ђубришта на обалама Мораве, па кад је вода висока, само булдожером нагурају ђубре у реку, а ми га сакупљамо горе, на брани. Тоне и тоне пластичних боца, чудеса. Могло би и то да се реши само да није малера да је лева обала чачанска, а десна лучанска. Али, нисте због њих овде...

Одмах нас упозорава да централа не ради: у току је санација сифонске облоге коју обављају колеге из Бајине Баште. Али, зато је већа гужва, веселије је. Затим нас упознаје са „посадом”: Славко Мајсторовић, референт заштите, уклопничар Предраг Зеленовић, Војин Томашевић је машиниста, Слобо Обреновић машинбравар на одржавању, а млади Бобан Перица је електричар-приправник (нисам стигао

да га питам шта му је име, а шта презиме).

- Ми овде и немамо акумулацију - почео је Лаза кад је госте послужио кафом. - Поплаве су нанеле толико тога, да сад радимо као проточна централа.

- И, успут, чистимо воду за „Међувршје” - додао је Зеко.

- Лане су долазили из „Јарослава Черног” и мерили корито језера: нема га, али ми и даље производимо исто. Како? Не питај. Чак смо и повећали производњу... Иначе, све што се сад уговара, односи се на нас. Ми смо први у ревитализацији у којој се све мења осим грађевинског дела. А, посла ће бити преко главе, јер ћемо демонтирају постројења обавити сами. Оно, већ смо се укључили кад су долазили људи из „Минела” да нам узимају меру.

Прекинуо сам га тешка срца: не бих о радним победама, већ о њима. Ако би се сетили неке анегдоте, или тако нечега...

- А, јок, нема тога овде - тобож озбиљно вели онај Предраг. -И када бисмо се насмејали чему, само се сетимо плата и намах се сви вратимо на своје.

И сви су се искидали на ову упадицу.

После смо се сликали: мало за новине, више за албум у коме чувам фотографије својих пријатеља. ■

Милош Лазић

Посада централе „Међувршје”

Из ХЕ „Међувршје” се напајају приоритетни потрошачи, међу којима је најважнија ваљаница бакра Севојно

ПЕДЕСЕТ ГОДИНА РАДА „КОЛУБАРА - ПРЕРАДЕ“

Резултати за понос и – тугу

■ Кроз „производне капацитете“ овог огранка ПД „Колубара“, током једне године, прође и до 13 милиона тона лигнита.

Током пет деценија рада у погонима „Колубаре - Прераде“ прерађено је скоро пола милијарде тона лигнита, из којег је произведено око 280 милиона гигават-часова електричне енергије. Ова количина енергије, по изведеној рачуници, довољна је да подмири такве десетогодишње потребе Србије, речено је на конференцији за новинаре, одржаној у Вреоцима поводом значајног јубилеја - 50 година рада тог огранка ПД РБ „Колубара“. Највише лигнита, од тих количина, потрошиле су Термоелектране „Никола Тесла“ из Обреновца (312 милиона тона), а следе ТЕ „Колубара“ из Великих Црљена, са 80 и ТЕ „Морава“ са око пет милиона тона лигнита. У истом периоду из погона „Прераде“ изашло је и око 30 милиона тона сушеног угља и скоро 24 милиона тона технолошке паре.

Томе, на жалост, треба додати и податак да је све то „плаћено“, пре свега, здрављем људи који су овде радили или још раде, као и деградацијом радног простора и животне средине. Како је тим поводом истакао Драган Томић, директор ПД РБ „Колубара“, погон „Прерада“ је црна рупа овог друштва и један је од најзагађенијих простора на подручју Србије. Такви остварени резултати, стога, су за понос,

Сви који обављају најодговорније њослове у „Колубари“ и „Преради“, морају учинити „све што је могуће“ како би се здравље ових људи максимално заштитило

али изазивају и тугу! Јер, таква производња, како је рекао Томић, плаћена је оним што је најскупље - здрављем људи.

- Влада Србије, ЈП ЕПС као и сви који обављају најодговорније послове у „Колубари“ и

У погонима „Прераде“ се лако „губи“ здравље

„Преради“, морају учинити „све што је могуће“ како би се здравље ових људи убудуће максимално заштитило, истакао је Томић. Тек тада, бићемо сигурни да ће „Колубара - Прерада“, као један од кључних сегмената у процесу побољшања квалитета, прераде и оплемењивања угља у РБ „Колубара“, бити место од којег се „неће бежати“ и које ће бити подношљиво за рад.

Стварање повољнијих услова за живот и рад, на овим просторима, један је од приоритетних задатака, нагласио је даље Томић. Новом организацијом и погони за прераду Површинског копа „Тамнава - Западно поље“ биће прикључени „Преради“, што практично значи да ће се ускоро у њеним погонима чистити, дробити и оплемењивати лигнит са свих колубарских копова. Уз то, у погонима „Прераде“ ће се и убудуће производити индустријска пара и топлота неопходна за грејање Лазаревца. ■

„Колубара - Прерада“ дневно испоручи и до 40 хиљада тона лигнита

Прерађено више од 480 милиона тона угља

Како је новинарима објаснио Дејан Зекић, директор „Колубара - Прераде“ прва тона лигнита стигла је у „Прераду“ 23. септембра 1956. године, због чега је тај дан и проглашен даном предузећа. Као и остале тоне приспелог угља, она је прерађена и изгорела су истог дана у котловима ТЕ „Колубара“. „Колубара - Прераду“ данас чине три целине: Оплемењивање угља (са Сушаром, Мокром сепарацијом и Топланом), Сува сепарација и Железнички транспорт. У оквиру погона за прераду раде и Центар за испитивање угља и отпадних вода и фабричко одржавање. У овом делу РБ „Колубара“ ради око 1960 људи. Погони „Прераде“ прихвате и прераде око 130 милиона тона лигнита годишње. За протеклих 50 година овде је прерађено више од 480 милиона тона угља.

М. Тадић

ПРОИЗВОДНА ОЧЕКИВАЊА У ПК „КОСТОЛАЦ“ ДО КРАЈА ГОДИНЕ

Близу биланса

■ Очекује се да ће се план производње откритке остварити, док ће производње угља бити незнатно испод очекиване

Од јануара до септембра ове године на костолачким површинским коповима ископано је 4,12 милиона тона угља, што је на нивоу од 98 процената у односу на план за исти период. У наредна четири месеца треба ископати још 2,88 милиона тона угља, како би се реализовао овогодишњи план производње од преко седам милиона тона. На највећем костолачком Површинском копу „Дрмно“ до краја године треба остварити производњу угља од 2,4 милиона тона или око 600.000 тона месечно, копу „Ђириковац“ 415.724, а пољу „Кленовник“ - 59.180 тона.

За исти период ове године на ПК „Костолац“ откопано је укупно 19,1 милиона кубика јаловине, што је за осам процената више у односу на план за овај временски период. Овогодишњим билансом предвиђено да се откопа укупно 26,6 милиона кубика јаловине. То значи да је за реализацију производног плана неопходно у наредна четири месеца откопати још око 7,5 милиона кубика јаловине.

Обавезе копа „Дрмно“ су да до краја године оствари производњу од 5,3 милиона кубика јаловине или 1,3 милиона кубика месечно, а копа „Ђириковац“ и поља „Кленовник“ 2,1 милион кубика јаловине како би се испунио годишњи производни план.

Процена Горана Хорвата, техничког руководиоца копа „Дрмно“, је да ће план производње јаловине бити остварен, а да ће производња угља бити за који проценат мања од билансираних количина. - Биће веома тешко остварити производњу од 2,4 милиона тона угља до краја године, пре свега због веома неповољних технолошких прилика - истиче Хорват. Угљена етажа у западном делу копа, наиме, је у фази формирања. Радимо са двокрилним откопавањем западног угљеног лежишта, уз кратке фронтне радове који нису дужи од 350 метара, што значи да ћемо бити суочени са честим застојима у раду због померања угљених линија. У овом делу копа веома су

неповољни услови за рад због великог дотока подземних вода а приближавамо се и периоду лоших метеоролошких услова. Када се сагледају све околности, није реално очекивати да ћемо успети да остваримо овогодишњи план производње угља. Сматрам да ће остварена производња бити за који проценат мања од планом предвиђене. И поред тога, угља ће бити довољно за рад термоенергетских постројења.

Говорећи о очекивањима на реализацији овогодишњег плана откритке, Хорват је изразио оптимизам и наговестио да је савим реално да се на копу „Дрмно“ реализује и пре краја године. Са месечном производњом свих јаловинских система на копу „Дрмно“ од близу 2 милиона кубика месечно у наредном периоду, план производње откритке од 22 милиона кубика биће реализован пре рока - крајем новембра или почетком децембра. ■

С. Срећковић

План производње јаловине биће премашен и пре завршетка године

ПРИПРЕМЕ ЗА ЗИМУ У ТЕ „КОСТОЛАЦ“ У ЗАВРШНОЈ ФАЗИ

Три блока на располагању

■ Блокови ТЕ „Костолац Б“, после обављених ремоната, припремљени за наредну грејну сезону ■ Крајем октобра, када се завршава ремонт и замена електрофилтера, у погон улази и блок А-2.

Припреме за рад блокова у зимском периоду у костолачким Термоелектранама улазе у завршну фазу. Ремонти блокова ТЕ „Костолац Б“ су завршени и ове производне јединице су припремљене за рад наредне зиме. Крајем октобра, када се завршава ремонт и замена електрофилтера у погон улази и блок од 210 мегавата у ТЕ „Костолац А“. Ревитализација блока А-1, који ће бити потпуно обновљен и модернизован, завршава се почетком фебруара наредне године, па ће и ова производна јединица, која је због дотрајалости опреме протеклих неколико година била ван погона, половином фебруара бити спремна за покретање и производњу електричне, као и топлотне енергије.

- Блокови Термоелектране „Костолац Б“ су добро стартовали и њихово даље ангажовање ће зависити од могућности плазмана електричне енергије и наравно погонске спремности, каже Љубиша Стевић, директор Дирекције за производњу електричне

енергије у Привредном друштву „Термоелектране и копови Костолац“. У плану је да и блок А-2 крене, како је и најављено крајем октобра, што практично значи да ће ЕПС у Костолацу и ове зиме на располагању имати три производне јединице, укупне снаге 900 мегавата.

Љубиша Стевић

та. Због кашњења дела опреме из Русије, завршетак радова на ревитализацији блока А-1 не очекује се пре почетка фебруара наредне године. Значи, покретање овог блока може се очекивати половином фебруара и ако све буде било у реду, повратак обновљене „јединице“ у ТЕ „Костолац А“ на

*
„Оспособљени смо да обезбедимо довољно топлотне енергије за грејање Костолца и Пожаревца, све док спољна температура не падне испод плус пет степени“
 *

мрежу добро ће доћи, јер ће то практично бити нових 100 мегавата у систему Србије.

Поред напора које чине у Термоелектранама да се у предвиђеном року заврше радови на блоку А-2, у току су и активности у оквиру уобичајених припрема за предстојећу греј-

ну сезону. С обзиром на то да се блок А-2 не очекује на мрежи пре краја октобра, Термоелектране ће топлотну енергију, ако грејна сезона крене уобичајено половином октобра, испоручивати са блокова ТЕ „Костолац Б“.

- Са ових блокова оспособљени смо да обезбедимо довољно топлотне енергије за грејање Костолца и Пожаревца, све док спољна температура не падне испод плус пет степени. Уколико у том периоду дође до озбиљнијег пада температура, постоји и резервно решење. Котао један на мањем блоку у Костолацу (а који је у ревитализацији) је завршен и може да обезбеди довољно енергије за грејање и при далеко нижим температурама - каже Стевић: То није економично решење, али најважније је да корисницима да-

љинског грејања обезбедимо довољно топлотне енергије. Када у погон уђе блок А-2, дакле већ почетком новембра, укључићемо пумпно-измењивачке станице и топлотну енергију ћемо обезбеђивати, као и протеклих година на далеко економичнији начин са овог блока.

Када је већ реч о производњи топлотне енергије, треба рећи да ће Термоелектране по покретању блока А-1 добити још један стабилан извор за производњу топлотне енергије. Како је предвиђено, блок од 100 мегавата биће базни, а од 210 мегавата резервни извор за производњу топлотне енергије. То, наравно, омогућава знатно брже ширење даљинског грејања из Термоелектрана, које ће само на блоку А-1 имати могућности да обезбеде и до 155 мегавата топлотне енергије. ■

Добар старт у зимску сезону

ТЕ „КОЛУБАРА“ У СУСРЕТ ЈУБИЛЕЈУ

Од аутсајдера до елите

■ После обављене рехабилитације постројења, поново у врху у термосектору ■ По- већани и поузданост рада и производња електричне енергије

Најстарија српска термоелектрана - „Колубара“ из Великих Црљена ускоро ће обележити значајан јубилеј - 50 година постојања и успешне производње. У данима обнове тадашње Југославије, изградња овог термокапацитета имала је прворазредни значај, јер је представљала и највећи електроенергетски објекат у земљи.

Са радом је почела сада већ давне 1956, када је званично окончана прва фаза градње, завршетком два турбоагрегата од око 32 мегавата (А-1 - 20. октобра и А-2 - 9. децембра исте године). „Појачање“ од 65 MW (блок А-3) уследило је 10. октобра 1960, а годину дана касније (11. август) у погон је пуштен још један турбоагрегат од 32 мегавата. „Најмлађе“

(али и најмоћније) постројење ТЕК-а на мрежу везано је 3. маја 1979. године.

За протеклих пола века, ветеранка из Великих Црљена успешно је пребродила различите фазе рада. Од истакнутог места у елити домаће електропривреде (златних 60-тих, односно 70-тих година) у крзним 90-тим доспела је до независне позиције аутсајдера, да би се, пре неколико година, по-

ново вратила у друштво најбољих. Опоравак је уследио првенствено захваљујући донаторским средствима Европске агенције за реконструкцију, након што је, приликом НАТО бомбардовања претрпела огромна материјална разарања. Један од најзначајнијих пројеката ЕАР, чији је корисник био ЕПС, односно ТЕНТ, била је управо рехабилитација постројења А-5 термоелек-

трине „Колубара“. Европска агенција за реконструкцију тада се појавила у двострукој улози (као послодавац и донатор), док су извођачи били Сименс, Шкода, Dobersek, ВВС и београдска „Хидроградња“. Финансијски допринос рехабилитацији „петице“ дао је и ЕПС.

Пре четири-пет година ТЕ „Колубара“ дотакла је само дно, будући да је тада радила са само два агрегата. Међутим, претходне 2005. (са свих пет блокова) произвела је 996 милиона киловат-часова електричне енергије или за седам више од годишњег плана. Учесће блока А-5 у укупној производњи ТЕК-а износило је чак 47 одсто. ■

Љ. Јовичић

Блок А-1 без застоја у раду

Најстарије постројење ТЕ „Колубара“ - блок А-1, у првој половини 2006. остварило је изузетан резултат - шест месеци непрекидног рада. ТЕК-ова „јединица“ на мрежи је провела 3.512 сати, остваривши производњу на прагу од 58,58 милиона киловат-часова електричне енергије. У периоду од прве синхронизације (20. октобар 1956.) до 1. јуна текуће године, укњижила је 328.498 радних сати, достигавши производњу преко 7,86 милијарди киловат-часова струје.

У ТЕ „КОСТОЛАЦ Б“

Ускоро пуним капацитетом

Друга половина септембра у Термоелектрани „Костолац Б“ протекла је у решавању ситнијих технолошких проблема у смислу припрема за рад оба блока пуним капацитетом. У питању су уобичајени проблеми после изласка из ремонта, који су узроковали неколико краћих застоја и успешно су савладани.

После успешно окончаног ремонта, блок Б-1 синхронизован је на мрежу електроенергетског система ЕПС-а 11. септембра, када је и било планирано, каже Ненад Јанков, директор електране. А с обзиром на то да је и „двојка“ била на мрежи, неколико дана протекло је у паралелном раду оба блока. Међутим, квар на мерењу аксијалног помака ротора турбине условио је заустављање блока. Застој је потрајао само током неколико ноћних сати и већ ујутро блок је поново био на мрежи. Што се тиче блока Б-2, у септембру он је имао само два краћа застоја: 13. ог, када је квар на побуди генератора условио стајање од 3,5 сата и 15. септембра, када је квар на једном од вентила-

тора свежег ваздуха условио стајање од 12 сати. По санацији овог проблема блок је, иако пријављен за покретање, преведен у хладну резерву до 19. септембра. Трећу декаду септембра, значи карактерише паралелан рад, али не константно пуним теретом јер су обим ангажовања диктирали диспечери - истиче Јанков.

Општа је оцена овогодишњих редовних ремонта у овој електрани, иако ће детаљније анализе тек уследити, да су обављени у очекиваним оквирима. Урађено је, углавном, све што је планирано а то је наравно најважнији предуслов за добар рад у наредном периоду. Од већих захвата започетих у ремонтима, још се ради на линијама 1 и 2 за припрему деми воде у постројењу за хемијску припрему воде. У питању су захвати на реконструкцији, односно модернизацији система управљања и према најновијем рапорту о току радова, њихово окончање очекује се веома брзо. Обављене су, наиме, пробе уређаја у ручном, а затим наставље-

Диспечери диктирају обим ангажовања постројења

не и у аутоматском режиму. Иначе, подаци о производним резултатима блокова ове електране у овој години дају реалну основу за оптимизам - да ће производни планови бити реализовани. Наиме, септембарски план, без урачунате потиснуте енергије, блок Б-1 ће, пре свега, због померања

рока уласка у ремонт, остварити са 80-ак процената. На „двојци“ ће пак бити премашен за пар процената. На годишњем нивоу блокови ове електране бележе производњу на нивоу плана, наравно без потиснуте енергије. ■

Д. Радојковић

РЕМОНТИ У „ДРИНСКО-ЛИМСКИМ ХЕ“ УШЛИ У ЗАВРШНУ ФАЗУ

ХЕ „Зворник“ први на циљу

■ Импресивни производни резултати у свих девет електрана овог друштва

Баш када радници ХЕ „Зворник“ обележавају 51 годину рада, успешно су завршени и ремонтни радови планирани за ову годину. Ремонтни су, иначе, почели раније - због хаварије у постројењу 110 kV, па се догодило да Зворничани први заврше ремонт у ПД „Дринско-Лимске ХЕ“. Крај ремонтних радова уместо 16. септембра трајао је 12 дана дуже, због повећаног обима посла на носећем лежају.

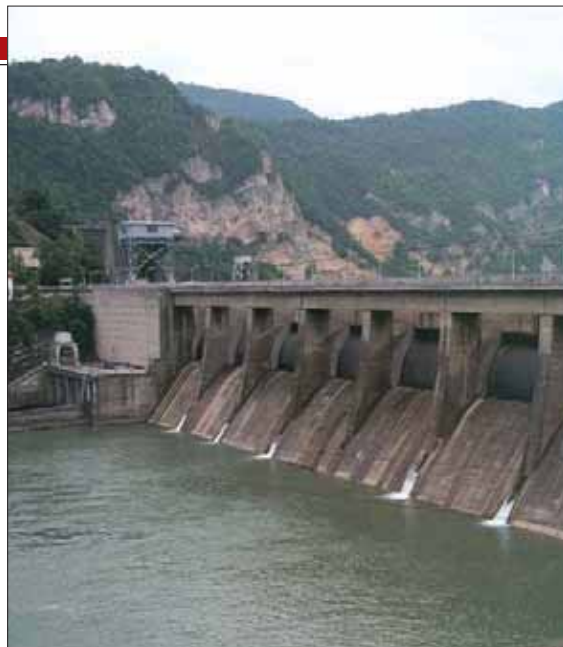
У ХЕ „Бајина Башта“ одавно је завршен ремонт у РХЕ, у проточној ХЕ су завршени на три генератора, а у току су радови на последњем генератору Х-3.

Ремонти су класичног типа и биће завршени до средине октобра ове године. У току је, такође, репарација трансформатора од 160 MVA. Овај веома важан посао ради „Минел“, заједно са стручњацима ХЕ „Бајина Башта“. Наиме, у току овогодишњег ремонта уграђен је нови трансформатор тих карактеристика, а стари је „извађен“ и започела је његова репарација. То ће бити урађено и са остала три трансформатора.

Производни подаци су посебно импресивни. Проточна ХЕ „Бајина Башта“ остварује годишњи план производње са 129 одсто, а РХЕ - чак двоструко више од пла-

на! Акумулације су, такође, веома добро попуњене. Језеро проточне је пуно до врха, а у језеру РХЕ на Тари има воде за производњу од 170 милиона киловат-сати електричне енергије. Охрабрујуће пред јесен, у „Лимским ХЕ“ завршени су ремонтни у ХЕ „Бистрица, ХЕ „Кокин Брод“, и ХЕ „Увац“. У току су радови у проточној ХЕ „Потпећ“. Једна машина је завршена, а ради се на другој, на којој ће радови због лошег стања статора, трајати осам недеља.

- Готово сви ремонтни у „Лимским ХЕ“ били су класични, али урађени су и нестандартни захвати - каже Предраг Млађеновић, технички директор. - Рецимо, замењен је трансформатор у постројењу ХЕ „Кокин Брод“ резервним, а овај је послат у „Минел“ на репарацију. У постројењу 35 kV замењен је део прекидача новим „Сименсовим“. Такође, у ХЕ „Увац“ монтирана је пумпа високог притиска, ради додатног подмазивања комбинованог ле-

У „ЛИМСКИМ ХЕ“ ОБЕЛЕЖЕН 15. ОКТОБАР, ДАН ОГРАНКА

До плана – на половини године

Од 15. октобра 1960. године протекло је 46 година и ХЕ „Бистрица“ као првенац „Лимских ХЕ“ произвела је до сада 15,430 милијарде киловат-сати електричне енергије. И то онда када је енергија најпотребнија - у вечерњим шпицевима. Само две године „млађа“ ХЕ „Кокин Брод“, до сада је произвела 3,300 милијарду киловат-сати електричне енергије. ХЕ „Потпећ, једина проточна у овом систему (а са радом стартовала у 1967. години) до сада је произвела 7, 596 милијарди киловат-сати. И, коначно, последња њена ХЕ „Увац“ (у погону од

1979. године) до сада је произвела 1,622 милијарди киловат-сати електричне енергије. Укупно, „Лимске ХЕ“ су, значи, произвеле 26,562 милијарди киловат-сати електричне енергије.

Са даљом изградњом електрана се стало, иако је само снага Увца искоришћена у потпуности а Лима тек са десет одсто. Било је и идеја, и пројеката. Пре 25 година, на пример, урађен је пројекат за изградњу ХЕ „Бродарево“, снаге 50 мегавата, као и реверзибилне ХЕ „Бистрица“, снаге 680 мегавата. Даље од тога, међутим, није се отишло. Урађено је тек нешто

У врху по резултатима рада: ХЕ „Увац“

мало истражних и грађевинских радова.

Погонска спремност „Лимских ХЕ“ већ годинама је изузетна па су и продуктивности рада. План производње, стога, тих сада укупно само 173 запослених радника ис-

пуњавају знатно пре истека године. Годишњи план производње електричне енергије од 696 милиона киловат-сати испуњен је тако на Видовдан, 28. јуна. ■

М. Ђокић

Заштита приобаља у првом плану

■ Максимално коришћење енергетских и пловидбених функција у ХЕ „Ђердап“ изазвало посебно интересовање 700 учесника из 60 земаља

Наступ Привредног друштва ХЕ „Ђердап“, који су на недавно одржаном Међународном конгресу „Хидро 2006“ у Порто Карасу у Грчкој, представљали Драган Станковић, директор, Михаило Сретеновић и Предраг Радосављевић, био је посебно запажен. Уз одговарајућу техничку подршку и ЦД презентацију реферата делегатима конгреса, а који је окупио више од 700 учесника из 60 земаља, представљени су сложеност и значај система заштите приобаља две дунавске хидроелектране и захваљујући томе готово максимално искоришћење хидропотенцијала Дунава. И то не само са аспекта енергетске, него и пловидбене функције. Заштитом приобаља од успора воде створени су, наиме, битни услови да Србија и Румунија у протеклом периоду у две „братске“ хидроелектране, заједнички остваре производњу од укупно око 450 милијарде киловат-часова. Обезбеђена

је, истовремено, и несметана пловидба Дунавом у ђердапској клисури током целе године, значи при свим временским условима, изузимајући ређе појаве великих количина леда. То се ефектуирало и у знатном смањењу употребне вучне снаге по тони робе и за чак четири пута „уштеђено“ је време потребно за пловидбу кроз ђердапску клисуру.

Имајући у виду такву изузетност природних фактора, као и овакав професионалан и стручни прилаз, са ефикасним техничким решењима у вишегодишњем одржавању тако сложене заштите приобаља две електране ХЕ „Ђердап“ (а које се протежу од Кусјка код Неготина до Новог Сада на Дунаву и од Шапца на Сави до Новог Бечеја на Тиси), учесници конгреса били су и веома заинтересовани за размену искустава и за сарадњу у овој области. Тим пре што је највећа њихова пажња, а радило се у 18 сесија, била посвећена

управо искоришћавању хидроенергетског потенцијала као непресушног извора обновљиве електричне енергије, а без загађивања животне средине.

А колики је значај коришћења хидропотенцијала, најбоље илуструје податак да се последњих година у свету гради велики број хидроелектрана, мањих и већих снага (у чему тренутно, како је истакнуто, предњаче Турска, Грчка, Шпанија, Италија и Румунија). Учесници конгреса упутили су, стога, и апел да се широм земље предузму све потребне мере у циљу обезбеђивања заштите водотокова од загађивања, а како би се ови извори у још већем обиму користили за подизање хидроелектрана. Поред јединица малих снага на водотоцима, у први план избијају агрегати слични, на пример, изграђеним на ХЕ „Ђердап 2“ или пројектованим на Великој Морави. ■

Милан Ђокић

Ч. Драгишић

РЕМОНТ ПРЕВОДНИЦЕ НА ХЕ „ЂЕРДАП 2“

Равна врата изронила из воде

Од улазне капије у ХЕ „Ђердап 2“ до стакленог паравана, међудржавне, али и границе две електране или од крова до коте 14, на овој електрани свуда се понешто ради. Послова је много, временске прилике повољне, па се користи сваки час да се уради што више. Највећу пажњу изазива ремонт на бродској преводници, који је започео 1. јула и завршен је 1. октобра. Према речима Јована Миловановића, шефа бродске преводнице, као најважније ремонтује се опрема због насталих оштећења заптивне гарнитуре на равним вратима на узводној глави и систем заптивања на двокрилним вратима на низводној глави.

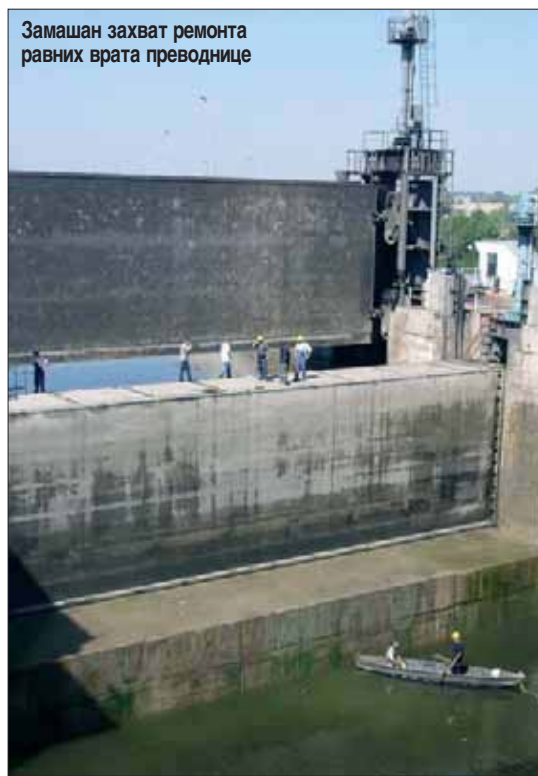
Улога равних врата је двострука, јер у случају хаваије (до сада је није било) омогућава ремонт хидромеханичке опреме. Тој металној грдосији, тешкој 250 тона, место је у бетонској ниши на осам метара испод нивоа Дунава, а светлост дана угледа једном месечно - и то само делом од пола метара, због неопходне провере рада њених функција. Од монтаже, почетком деведесетих година, врата су

стално у води. Али, да би се обезбедио капитални ремонт планиран до године и ови послови дошли су на ред. Први пут, значи, доведена су у ремонтни положај и изнад нивоа горње воде. Ова челична грдосија широка 35, а висока осам метара окачена на два серво мотора, заиста делује веома импресивно. За ремонт са низводне стране довучена је бродска платформа, а за радове испод врата ту је чамац. Са узводне стране, мајстори Термоелектра треба да замене неколико десетина метара заптивне гуме.

Помоћу вертикалних мердевина, на серво мотору, завирили смо у унутрашњост грдосије. Млаз воде пршти на све стране, на реду је завршно прање. Златко Маринковић, погонски хидрауличар, сав мокар, пере горњу етажу, а Зоран Миливојевић, такође хидрауличар, из доње етаже извлачи се у чамац. Њему је припала „чаг“ да опере доњу етажу. На реду су послови пескарења и антикорозивне заштите. ■

М. Дрча

Замашан захват ремонта равних врата преводнице

“ВЛАСИНСКЕ ХИДРОЕЛЕКТРАНЕ” ПРИПРЕМАЈУ СЕ ЗА РЕВИТАЛИЗАЦИЈУ

Подмлађивање ветерана

■ Опрема није мењана од почетка рада „Власинских ХЕ” пре више од пола века. - Овогодишњи план производње испуњен још у јулу ■ Тендер за избор извођача радова на ревитализацији биће највероватније расписан у 2008. години

Већ четврту годину узастопно „Власинске хидроелектране” прекорачују годишњи план производње знатно пре истека децембра. И за далеко млађа постројења то би био учинак вредан пажње. А за ову времешну електрану у којој опрема није мењана од почетка рада, пре 51 године, такви производни биланси равни су подвигу. Хидрологија јесте била повољна последњих година, али за вансеријско производно напрезање власинских централа главна заслуга ипак припада добром одржавању остареле опреме.

- Овогодишњи производни план од 265 милиона киловат-сати „Власинске ХЕ” испуниле су већ у јулу. Све четири централе у том систему, од „Врле један” на врху до „Врле четири” на дну каскадног низа, радиле су ударнички. Пети власински објекат, Пумпно-акумулационо постројење „Лисина”, још је у јуну достигао годишњи план препумпавања воде из Лисинског у Власинско језеро ради допуњавања те акумулације. Када се сјури низ тунел дуг два и по километра и код „Врле 1” уђе у систем, вода из Власинског језера четири пута заредом производи струју чинећи „Власинске хидроелектране” супер-вршним постројењем, које креће у рад пуном снагом за само

пет минута од добијања налога диспечера из Београда.

- До 30. септембра „Власинске хидроелектране” произвеле су 343 милиона киловат-часова електричне енергије премашивши годишњи план за 29,5 одсто. У досадашњем делу године највећа дневна производња остварена је првог дана фебруара (више од 2,4 милиона киловат-сати), а најударнији месец био је март са готово 54,5 милиона киловат-часова. Изузетно висок учинак постигнут је у јулу и августу, када је укупно произведено 95 милиона киловат-сати - каже

Радмило Николић, директор „Власинских хидроелектрана” које у новој организацији раде као огранак Привредног друштва „Ђердап”.

До краја септембра ПАП „Лисина” је препумпала 88 милиона кубних

метара воде и пребацила годишњи план рада за око 19 одсто. Због топљења снега са околних планина без предаха је у том периоду радила чак пуна три месеца, од краја фебруара до завршетка маја, са највећим ангажовањем у априлу, када је препумпала 17,8 милиона кубних метара воде. Иако директно не производи, већ само троши киловате, „Лисина” је

профитабилан објекат јер се на сваки њен утрошени мегават-час добија 1,87 мегават-сати струје из воде пребачене у Власинско језеро. Занимљиво је да дотоци у лисинску акумулацију припадају егејском сливу, али сва ова вода после препумпавања у Власинско језеро и вијугања кроз електране отиче у реке црноморског слива.

- Производња у „Власинским ХЕ” заустављена је 18. септембра и биће настављена после редовног месечног ремонта постројења све четири централе. У ПАП „Лисина” ремонтни радови започети су нешто касније, почетком октобра. „Власинске ХЕ” биће максимално спремне за зимску сезону, напомиње Николић, подсећајући да тај колектив као најјужнија производна тачка електроенергетског система Србије и велико дистрибутивно чвориште има и посебну стратешку улогу у напајању југа земље.

Међу првим српским електропривреде

У време када су ушле у рад „Власинске ХЕ”, уз ХЕ „Зворник” и „Лимске ХЕ”, биле су кичма српске електропривреде. Сада имају укупно 129 мегавата и десет агрегата. Половина агрегата ушла је у погон од 1955. до 1958, а остали током 1975. године. Машинска хала „Врле 1”, са укупно четири агрегата, право је градитељско чудо јер је комплетно урађена под земљом. И „тројка” је јединствена по подземној акумулацији, која се састоји од лавиринта тунела дугих два километра. У брду је укупана и машинска хала „Лисине” са две моћне пумпе, које „гурају” 7,5 кубних метара воде у секунди ка Власинском језеру. Само језеро, енергетски и туристички бисер овог краја, распрострањено се на 1.200 метара надморске висине, дуго је 14 километара и садржи 160 милиона кубних метара воде.

Више од 15.000 људи било је ангажовано на градњи објеката „Власинских хидроелектрана”, које су у последњих пола века изузетно утицале на развој подручја Сурдулице, Владичиног Хана, Босилеграда и Црне Траве.

Осим стандардних полова, предаха у производњи искоришћен је и за веће захвате, попут ремонта статора агрегата Б

вљањем оптичког кабла између „Врле 3” и „Врле 4”. У сарадњи са Институтотом „Михајло Пупин” на реду је повезивање оп-

вестиционо-техничке документације и идејног пројекта ревитализације. Тај обиман посао треба да буде окончан наредне

- Тендер за радове на коначном „подмлађивању” ове времешне електране највероватније ће бити расписан током 2008. године. У том

Оптички кабл „уводи” модеран систем управљања

Ремонт искоришћен и за веће захвате

Ослонац на домаће партнере

- Не само у ремонтним радовима, већ и у капиталним захватима ослањамо се на домаћа предузећа, институте и универзитете јер су њихови стручњаци, поред знања и искуства, увек на дохват руке. У нашем каскадном режиму рада, где се заустављају постројења изнад или испод објекта у коме се обављају радови, пожељан је брз долазак радних екипа да се не би губило време у стајању, истиче Николић. Добра сарадња, по његовим речима, остварена је, између осталог, са институтима „Михаило Пупин”, „Никола Тесла”, „Јарослав Черни”, „1. мај” из Ниша, Институтотом за материјале, електротехничким и грађевинским факултетима у Београду и Нишу, „Севером”, „Енергопројектом”, „Минелом”, „Гошом” и другим традиционалним партнерима.

у „Врли 1” који обављају техничари „Севера”. Радови обухватају и замену млазница, прву у протеклих пола века. У току су или тек предстоје крупни послови попут санације разводног постројења на платоу „Врле 1”, санирања далеководних поља према Лесковцу и Врању, санације канала у „Врли 4”, постављања антикорозивне заштите у разводном постројењу 110 kV у „тројци”... Значајан посао одрађен је поста-

тичким каблом и осталих делова „Власинских ХЕ” и стварање заокруженог, модерног система управљања, каже директор Николић.

- Како су машинска и електромашинска опрема, па и део агрегата, у погону већ више од пола века, жељно се ишчекује почетак прве ревитализације „Власинских ХЕ”. У оквиру тих припрема потписан је уговор са „Енергопројектом-Хидроинжењерингом” за израду ин-

године, а до краја октобра очекује се и завршетак студије о повећању производње „Власинских хидроелектрана”, на којој такође раде стручњаци „Енергопројекта” и Института „Јарослав Черни”. И без тих анализа јасно је да за све потребне захвате, укључујући и хидрограђевинске радове, треба пуно пара јер су „Власинске ХЕ” најразвијенији систем у електропривреди Србије, са највише високих брана и огромном мрежом канала, тунела и цевовода. Већини тих „артерија” потребна је темељна санација пошто их изнутра непрекидно оштећује вода пуна оштрих честица гранита из недара околних планина, напомиње Николић.

случају ревитализација „Власинских хидроелектрана” започела би у 2009. години. „У процесу ревитализације тежиште ће бити на повећању стабилности њиховог рада због важне улоге коју имају у електроенергетском систему Србије. Наравно, и снага агрегата биће нешто увећана” - напомиње Николић.

До краја ревитализације биће замењен и архивски примерак трафоа „феранти” произведеног у Италији давне 1938. године, који и данас ради на „Врли 1”.

Италијани би, сигурно, примећује духовито Николић, дали много модернији и скупљи трафо у замену за овај коме је одавно било место у неком музеју електропривреде. ■

Тежиште ревитализације биће на јачању стабилности рада

Миодраг Филиповић

ДАН ДРУШТВА, 30. СЕПТЕМБАР, У ПД „ЕЛЕКТРОСРБИЈА“

Година успеха и признања

■ Фондација Никола Тесла доделила престижно признање „Електросрбији“ ■ Сертификати квалитета, лиценце, добра наплата, изградња нових објеката...

Паметни људи не тврде без доброг разлога да су трећа страна медаље - груди човека на којима она виси. Зато су у позadini сваког јубилеја „Електросрбије“, пре свега људи. Прецизније речено: сви који су својом визијом допринели да компанија крајем септембра обележи 36 година постојања.

Дефинисане циљеве развоја, Привредно друштво „Електросрбија“ је ове године потпуно остварило. Рад на успостављању система управљања квалитетом у области дистрибуције електричне енергије, „исплативо“ се почетком септембра, када је компанија и званично добила сертификат ИСО 9001-2000. Зацртано постигање тзв. нивоа BEST IN CLASS и потпуног задовољства купаца се подразумевају. А све то - у циљу транзиције привредног друштва у модерну и про-

Угледни гости на рођенданској прослави

фитабилну фирму. У складу са Законом о енергетици, „Електросрбија“ је ове године добила четири лиценце за обављање енергетске делатности, чиме су створени формално-правни услови да се, као лиценцирани субјекат појављује пред

кушцима електричне енергије. За остваривање циљева Фондације „Никола Тесла“, ПД „Електросрбија“ је у години јубилеја добила и престижну награду Управног одбора ове институције. На свечаној седници, поводом 30. септембра, Дана

овог привредног друштва, у хотелу „Звезда“ у Врњачкој Бањи, признање Фондације Никола Тесла, Родољубу Марковићу, директору „Електросрбије“, уручили су проф. др Ратко Узуновић, председник Управног одбора Фондације и Радомир М. Нау-

У ПД „ЕДБ“ ПРОСЛАВЉЕН 6. ОКТОБАР

Обележен 113. рођендан

У Београдској вароши шестог октобра 1893. године упаљена је прва електрична сијалица за јавно осветљење. Тај датум означава и почетак електрификације Београда, те је пре много година прихваћен за Дан ПД „Електродистрибуција Београд д.о.о.“

ЕДБ је обележила ову годишњицу са више пригодних манифестација. Положени су венци на бисте великана заслужних за електрификацију Београда - Николе Тесле, Ђорђа Станојевића и Михајла Пулина, затим централном свечаношћу у пословном објекту на Славији, коктелу коме су присуствовали представници надлежног министарства, ЕПС-а, дистрибутивних привредних друштава, Привредне коморе града, као и пословни партнери ЕДБ-а.

У вечерњим часовима, шестог октобра, празник ЕДБ-а и свој лични јубилеј-десет, двадесет и тридесет година непрекидног радног стажа у београдској дистрибуцији, у пријатној атмосфери ресторана прославило је 204 запослена.

Љ. Н.

Министар Радомир Наумов, и Стеван Милићевић, директор ПД „ЕДБ“, на прослави Дана друштва

Са пригодне свечаности:
признање у правим рукама

мов, министар рударства и енергетике.

- Чињеница да смо ово високо признање добили у години када читав свет обележава 150 година од рођења Николе Тесле, представља част и обавезу да наставимо у правцу развијања идеја овог научника, а једногласност жирија говори да је награда дошла у праве руке - рекао је Марковић, захваљујући се у име „Електросрбије” жирију и Фондацији.

Фондација „Никола Тесла” награђује најбоље научне раднике у природним и техничким наукама, инжењере, иноваторе и проналазаче који, афирмишући идеју Николе Тесле, доприносе остваривању циљева Фондације. Како је истакао проф. др Ратко Узуновић, десет садашњих чланица „Електросрбије” налази се на списку њених оснивача.

Оцењујући да су генерације које су, пре 36 година у данашњој „Електросрбији” почињале свој велики пут, имале јасну визију како треба да изгледа домаћа електропривреда, министар Наумов је подвукао да су њихови напори данас крунисани.

- „Електросрбија” је један од најзначајнијих ослонаца у укупном ЕЕС Србије - рекао је Наумов.

Није све ишло глатко. Зато им желим да убудуће све буде лако и да последња реорганизација у ЕПС-у и на примеру „Електросрбије” буде наставак успешног развоја целокупне наше енергетике. А она заиста има разлога да са до сада спроведеним потезима, буде задовољна у ходу ка сутрашњици.

- ЕПС ће ову годину завршити са добитком први пут после 15 година, предочио је Јерослав Живанић, председник УО ЕПС-а и пред присутним партнерима, пословним пријатељима и сарадницима похвалио „Електросрбију” због степена наплате, нивоа губитака и ефикасности, а Драгојло Бажалац, заменик генералног директора ЕПС-а искористио је и ову прилику да укаже на проблем цене електричне енергије, која је дупло нижа него у окружењу.

Министар Наумов уручио је директору „Електросрбије” Родољубу Марковићу и заменику директора Десимиру Богићевићу и Књигу честитки, које су Николи Тесли, поводом његовог 75. рођендана, упутили научници и познати људи тог доба. ■

М. М. Дабић

РЕКОНСТРУКЦИЈА НАЈСТАРИЈИХ
ПОСТРОЈЕЊА „ЕЛЕКТРОВОЈВОДИНЕ”

Нова опрема за пет „јединица”

■ Скоро пола века експлоатације, застарела опрема и ширење конзума „Електровојводине”, условило реконструкцију битних трафо станица

Пет трафостаница са назнаком „јединица” и то у Новом Саду, Руми, Сремској Митровици, Вршцу и Зрењанину, значи најстаријих таквих објеката у ПД „Електровојводина” ушло је у инвестициони план за прошлу и ову годину.

Таквом обимном послу, пришло се из два разлога. Један је енергетски, а други и не мање битан разлог је експлоатациони, што значи да се конзум „Електровојводине” шири и поставља веће захтеве.

Све ове ТС грађене су између 1960. и 1965. године и у функцији су готово пола века. А због високе цене на тржишту, као и због престанка производње, њихово одржавање са постојећом опремом веома је тешко, објашњава Драган Бабић, руководилац Сектора инвестиција у „Електровојводини”. Трафо станица „Нови Сад 1” од 110 kV „претрпела” је, тако, комплетну реконструкцију у више етапа: набављени су нови трансформатори и опрема, а урађени су и комплетни грађевински радови на санацији постојећих објеката. Реконструкција ТС „Рума 1” је у току. Прибављена су потребна одобрења за изградњу, уговорен је део, а набавка преостале опреме је у току. Уговорени су, такође, и потребни грађевински радови и почела је из-

градња новог типског објекта, напона 110/20 kV. Комплетни радови требало би да се заврше до краја 2008. године.

У реконструкцију је ушла и ТС „Митровица 1” и то најпре са припремом пројектних задатака. Предстоји докуп неопходног земљишта. Очекује се да припремне активности за реконструкцију те трафо станице потрају и током целе идуће године, а од 2008. почеће набавка и испорука опреме. Реконструкција би требало да се заврши до краја 2010 године. За реконструкцију „јединица” у Вршцу и Зрењанину биће потребно око шест година.

Ту се, међутим не завршавају инвестициони планови за реконструкцију великих трафо станица овог друштва. У току је и реконструкција трафо станице „Нови Сад 2”. Експлоатациони захтеви и дотрајала опрема наметнули су набавку новог постројења од 110 kV. „Електровојводина” ће у 2006. години завршити половину радова на тој реконструкцији, а од 2007. ући ће се у реализацију њеног другог дела. У плану је и темељна реконструкција трафо станице „Нови Сад 4”, која захтева знатна средства. Таква обнова нарочито је значајна, јер напаја виталне објекте у Новом Саду. ■

А. Јанчић-Ракичевић

Реконструкција „јединица” у плану у пет огранака: ТС „Рума 1”

ЗАВРШЕНА ЈАВНА ДЕБАТА О СТВАРАЊУ ЕНЕРГЕТСКЕ ПОЛИТИКЕ ЕУ

Крцат роковник Европске комисије

■ Већина грађана навија да се кључне одлуке о енергетици доносе на нивоу Уније ■ Предстоји разматрање десетак важних докумената о енергетици ■ Транспарентност није ни чланицама ЕУ јака страна

Европска комисија организовала је у бриселском седишту крајем септембра завршно јавно разматрање предлога усмерених на стварање европске енергетске политике. Целодневни састанак са готово 600 учесника, од стручњака до обичних грађана, одржан је уочи доношења више важних докумената, укључујући капиталну „Стратешку анализу енергетике ЕУ” коју ће Европска комисија усвојити 10. јануара наредне године. Завршни скуп, којим је окончано шестомесечно разматрање нових идеја о томе како одговорити на нове енергетске изазове, концентрисао се на две основне теме: енергетски микс и јединствено енергетско тржиште. Међу учесницима су били и стручњаци из националних администрација, Европског парламента, међународних организација, великих енергетских предузећа и специјализованих компанија.

Подлога за јавну дебату била је „Зелена књига о европској стратегији за одрживу, конкурентну и сигурну енергетику”, коју је Европска комисија објавила почетком марта ове године. „Европа улази у нови енергетски период у коме ће њена зависност од увоза енергетске енергије увелико премашити садашњих 50 одсто.

Европске резерве нафте и гаса опадају, а енергија постаје све скупља. Улагања од 1.000 милијарди евра потребна су у наредних 20 година да би се подмирила очекивана потрашња и заменила остарева енергетска инфраструктура (у ЕУ). Ти изазови су заједнички за све Европљане и захтевају (јединствени) европски одговор”, пише на једној Интернет страници Генералне дирекције за енергетику и саобраћај. Са сајта тог тела Европске комисије све време је упућиван позив грађанима ЕУ да се укључе у јавну дебату о европској енергетској политици. Питања и мишљења могли су да шаљу и на Ин-

*
*Одрживост развоја,
конкурентност и сигурност
снабдевања кључни циљеви
у енергетици*
*

тернет адресу резервисану само за ту сврху.

Обимна анкета спроведена ове године показала је да већина грађана ЕУ, односно 47 одсто, навија да се одлуке о енергетици доносе на европском нивоу. За национални ниво одлучивања као најбољи изјаснило се 37 одсто анкетираних, а свега осам процената испитаника дало је предност локалном нивоу.

Европски комесар за

енергетику Андрис Пиебалгс најавио је на бриселском скупу да ће до краја године Европској комисији доставити на разматрање и усвајање шест важних докумената. Први је „Стратешка анализа енергетике ЕУ”, која ће у суштини бити акциони план са динамиком потеза за стварање европске енергетске политике. Пред Комисијом ће се наћи и „Дугорочна мапа пута за развој обновљивих извора”, као и анализа заједничког енергетског тржишта са коначном сликом истраживања конкурентности по енергетским секторима. Четврти значајан документ је План приоритетних улагања у интерконекције и инфраструктуру. У пакету докумената који иду пред Комисију наћи ће се још два: „Сарадња на одрживој производњи угља” и такозвана PINC сарадња у нуклеарној енергији у складу са обавезама из Уговора о „Еуратому”.

Поред овога, Европска комисија је у поодмаклој фази припреме Акционог плана за енергетску ефикасност и Стратешког плана технолошког развоја у енергетици у 2007. години. Све су то комадићи мозаика који ће помоћи да се на нивоу ЕУ у наредним деценијама постижу три кључна циља у енергетици: одрживост развоја, конку-

„Дугорочна мапа пута” потпомаже обновљиве изворе

рентност и сигурност снабдевања, рекао је Пиебалгс. А срж европске енергетске политике, по његовим речима, је сарадња на смањењу емисије штетних гасова и на спречавању даљег глобалног загревања.

Из тих разлога, поручио је комесар за енергетику, Европа поново треба да постане глобални центар истраживања и развоја технологија са ниским емисијама угљен диоксида, где су примат преузели Американци. Зато је потребна нова „Европска иницијатива за унапређивање технологије у енергетици”, која би осигурала бољу сарадњу националних и европских институција при улагању новца у истраживања, додао је Пиебалгс прецизирајући да наредне анализе морају да одговоре на многа питања. Рецимо, да ли током следеће деценије треба градити 10 термоелектрана на угљан са нултом

емисијом гасова, а да то буду индустријска а не опитна постројења и да ли је Европи неопходна разуђена мрежа фарми ветрењача ван копна. Коначно, да ли треба градити европски офшор систем електропреносне мреже, да ли комплетирати Медитерански преносни систем и како исфинансирати такве пројекте.

Постоји пет приоритетних подручја за будуће акције, напоменуо је Пи-ебалгс. Прво подручје је заштита грађана ЕУ. У неким чланицама Уније предузете су мере за заштиту најугроженијих категорија становништва од последица покушљања енергије. Поједине, пак, земље штите грађане од нефер поступака у продаји енергије и таква пракса, каже комесар, мора да постане стандардна у ЕУ.

Друго поље наредних активности је уједначавање регулативе међу чланицама, а треће се тиче реорганизације сектора преноса и успостављања независности оператера преносне мреже од њихових комерцијалних активности, да би се створиле једнаке могућности приступа мрежи. Четврта област за нове акције је развој енергетске инфраструктуре како би заједничко тржиште енергије што боље функционисало. Постојећа преносна мрежа у ЕУ прављена је за 25 одвојених и различитих тржишта, са ограниченим и контролисаним увозом и извозом, и сада се морају стварати услови за проток енергије без препрека. Коначно, у наредним годинама треба уводити и већу транспарентност на тржишту струје и гаса утолико пре што ње, по Пи-ебалгсовој тврдњи, још нема у многим чланицама ЕУ. ■

М. Бачлић

СТУДИЈА ЕУРОСТАТА О ПОТРОШЊИ ЕНЕРГИЈЕ У ЕУ У 2005. ГОДИНИ

По становнику 3,6 тона нафте

■ Потрошња енергије у чланицама ЕУ прерачуната у нафту као еквивалент остала иста као у претходној години с тим што је њена производња смањена за 4,5 одсто

Прошле године у Европској Унији потрошено је, према најновијем извештају Еуростата (Статистичког уреда ЕУ), укупно енергије у количини од 1,637 милијарде тона еквивалентног петролеја (ТЕП - када се све врсте потрошене енергије прерачунају у нафту). Када се то подели по становнику, произилази да је сваки житељ ЕУ потрошио око 3,6 тоне нафте. То је готово иста количина као и претходне 2004. године. Истовремено, ова потрошња (per capita) у САД износи у 7,8, а у Јапану 4,1 тону.

Међутим, производња енергије у ЕУ смањена је за 4,5 одсто, што је истовремено резултирало, да би се покриле потребе, растом увоза од 4,2 одсто. То је довело до повећања увозне зависности од 54 на 56 одсто. У периоду од 1995. до 2004. године потрошња енергије је повећана за 11 одсто, производња је опала за два, а увоз је повећан за 29 одсто. Као последица тога увозна зависност је повећана са 44 на 54 одсто. Јасно је зашто онда и раст цена нафте и осталих енергената има дугорочни континуитет.

Земље ЕУ су различито зависне од увоза, што је у

У земљама ЕУ повећана увозна зависност за енергијом

вези са (не)постојањем сопствених енергетских извора, односно сировина. Највише је зависан Кипар (тотално), затим Португал (99,4 одсто), Луксембург (99,0), Летонија (94) и Ирска (90,2 одсто) Једини чисти извозник енергије у ЕУ јесте Данска, најмање су зависне од увоза Велика Британија (13), Пољска (18,4), Естонија (33,9), Чешка (37,6) и Холандија (38,9 одсто)

Потрошња енергије је веома различита у појединим земаљама ЕУ и одражава већим делом разлике у нивоу развијености. Највишу потрошњу имају Финска (5,2 тоне по становнику), Белгија (5), Холандија (4,9) и Шведска (4,6 тоне), а најнижу Летонија (1,5) и Ли-

тванија, Пољска и Португал (2,3 тоне)

Лане је смањена производња свих врста енергије у односу на 2004. годину. Сирове нафте за девет, природног гаса за 5,8, угља за 5,7 и нуклеарне енергије за 1,3 одсто. Велика Британија производи 70 одсто нафте у ЕУ, Данска 15 одсто, а у тим земљама је производња смањена за 11,4 односно за 3,8 одсто. Велика Британија, која производи 44 одсто гаса и Холандија (32 одсто), смањиле су продукцију са 7,7 односно 5,9 одсто. У Пољској, која вади 57 одсто угља у ЕУ, производња је опала за 2,1 одсто, а у Немачкој (удео од 19 одсто) за 3,9 одсто... ■

М. Лазаревић

Потрошња енергије у земљама ЕУ не поустаје

Уситњавање енергетике – промашај

■ После 16 година разних трансформација, искуство говори - потребни су стварање државног вертикално интегрисаног система за обезбеђење енергије и велике инвестиције у модернизацију електрана, како би могли да се прате стандарди ЕУ и конкуренција на тржишту, сматра Тадеуш Сорока председник Асоцијације за енергетску економију у Пољској

Електроенергетски сектор у Пољској, у периоду трансформације, подлегао је истим променама, као и други сектори привреде. Уместо великих удружења и асоцијација створени су мали, углавном слаби ентитети, који су врло често неуспешни на тржишту. Главни циљ атомизације био је да се створи конкуренција у различитим сегментима тржишта. Данас, после 16 година трансформације, често се поставља питање није ли цена, коју је пољско друштво платило за учење и усвајање нове привреде - превисока!

Ове констатације, на почетку свог излагања, на Симпозијуму „Електране 2006“, одржаном средином октобра у Врњачкој Бањи, изнео је Тадеуш Сорока, председник Асоцијације за енергетску економију у Пољској, која је огранак Међународне асоцијације за енергетску економију (IAEE) и председник „Копекса“. Он је даље напоменуо да су у оквиру подсектора електродистрибуције, већ приватизоване две компаније, а у подсектору производње већина топлана, термоелектрана - топлана и две електране у Полањцу и Рибнику. Даља приватизација у електроенергетском сектору, како наводи Сорока, могла би да се искомпликује, због недостатка позитивних резултата приватизације, односно нижих цена, даљег интензивног инвестирања и слично. Показала се јасна потреба за стварањем државног система за обезбеђење енергије и великим инвестицијама у модернизацију електрана, како би могли да се прате стандарди ЕУ! Поред осталог испоставило се да ентитети у енергетском сектору немају довољну кредитну способност за финансирање инвестиционих токова, нити постоји могућност примене јавне помоћи у области модернизације производних јединица и других објеката. Тадеуш Сорока напомиње да, ако би се користила садашња искуства везана за договор о финансирању, као и стандарди за

пољско банкарство, електроенергетски сектор не би могао да се уклопи у стандарде ЕУ ни у наредних 20 година!

- У овој ситуацији Влада Пољске је одлучила да прихвати нови план за електроенергетски сектор, како би исправила негативне резултате неконзистентно примењиваних претходних владиних програма. Процењује се да би у наредних пет година цене струје могле у односу на постојеће да порасту за најмање 15 до 20 процената, а цене дистрибуције и преноса за пет до десет одсто. Како би се спречио овакав сценарио, неопходно је инвестирати у производњу, пренос и дистрибутивне мреже, које ће испунити норме и у вези са заштитом животне средине. За државно обезбеђење енергије и енергетских залиха, планира се стварање вертикално интегрисаних компанија, које ће се бавити производњом и дистрибуцијом електричне енергије, као и производњом примарних горива - рекао је Сорока, додајући да су пољске електроенергетске компаније релативно мале у односу на европске интегрисане електроенергетске ентитете, са великим

Приватизација није донела позитивне резултате: ТЕ „Белхатов“

финансијским ресурсима. Он, као главни проблем, апострофира недостатак вертикалне интегрисаности, унутар пољског електроенергетског сектора и напомиње да без тога не могу да се побољшају инвестиционе способности ни конкурентност домаћих компанија на заједничком европском тржишту.

Досадашња консолидација електроенергетских компанија, како наводи Сорока, показује да хоризонтална интеграција не ствара довољно јаке структуре, способне за њихов потенцијални развој у наредних неколико година и држање корака са растућим темпом конкурената. Програм подразумева стварање јаким структура организације електроенергетских компанија, приватизацију компанија, остављајући контролу државе над PGE (Пољском енергетском групом), емитувањем мањинског дела акција - до 35 одсто и друго.

- Међународна искуства показују да модел конкуренције заснован на власништву производних капацитета, са приступом крајњим потрошачима, доминира у електроенергетском сектору, што је у ствари систем вертикалне интеграције, који годинама заговарају и пољски електроенергетски стручњаци. Презентиран програм за електроенергетски сектор разликује се од претход-

Главни проблем је недостигањак вертикалне интегрисаности, унутар пољског електроенергетског сектора, па ће се створити Пољска енергетска група, стваријешки ентитет, вертикално обезбеди државну сигурност

сирање инвестиционих токова, нити постоји могућност примене јавне помоћи у области модернизације производних јединица и других објеката. Тадеуш Сорока напомиње да, ако би се користила садашња искуства везана за договор о финансирању, као и стандарди за

које ће се бавити производњом и дистрибуцијом електричне енергије, као и производњом примарних горива - рекао је Сорока, додајући да су пољске електроенергетске компаније релативно мале у односу на европске интегрисане електроенергетске ентитете, са великим

них у примени нове организације у вези са вертикалном интеграцијом, што је неопходно за побољшање конкурентности ентитета у енергетском сектору, убрзало би се решавање проблема дугорочних уговора и омогућило инвестирање у модернизацију. Аутори програма предочавају и разумљив и компактан приступ свим проблемима у вези са унапређивањем конкурентности електроенергетског сектора и, сходно томе, заштити интереса потрошача, као и интереса Министарства финансија. Редослед поступака је измењен: приватизацији претходи вертикална интеграција - каже Сорока.

По мишљењу пољске владе, овај програм по први пут даје шансу за испуњавање циљева као што су креирање конкурентног тржишта електричне енергије и обезбеђивање сигурности снабдевања електричном енергијом. Да би се то постигло припрема се стварање економски јаким предузећа која ће бити у стању да обезбеде неопходне инвестиције у капацитете. Тако би се осигурала државна сигурност у снабдевању струјом и обезбедиле: залихе, балансирани електроенергетски развој уз испуњавање обавеза које се тичу заштите животне средине, конкурентност електроенергетских компанија... Конкретно, предвиђа се формирање PGE (Пољске енергетске групе), консолидација PKE (Poludniowy Koncen Energetyczny) са дистрибутивним компанијама ENION у Кракову, ENERGIJA PRO у Вроцлаву и електраном „Сталова Вола” (Stalowa Wola).

Програм, по речима Сороче, предвиђа приватизацију после процеса консолидације и тишаће се имовине, која не припада Пољској енергетској групи, јер она мора да буде стратешки ентитет, који обезбеђује државну електроенергетску сигурност и која ће се придружити великим европским играчима. ■

Д. Обрадовић

КОНТРОВЕРЗНА ОДЛУКА НОВЕ ЧЕШКЕ ВЛАДЕ

ЧЕЗ „крпи” буџет

■ Држави остаје већински пакет од 51 одсто, док се за преосталих 16 одсто акција очекује да се добије 2,71 милијарде евра

Нова мањинска чешка влада најавила је ових дана да ће ради „крпљења” рупа у буџету за идућу годину ускоро продати на берзи део удела државе у националном електроенергетском гиганту ЧЕЗ, који укупно износи 67 одсто.

Како је прецизирао Властимир Тлуст, министар финансија продао би се пакет од 16 одсто акција, тј све изнад већинског државног удела од 51 одсто, а што, када се прерачуна по текућем курсу акција на Прашкој берзи износи око 77 милијарде круна тј нешто преко 2,71 милијарде евра. Тиме би се покрио већи део буџетског дефицита за идућу годину, за који се предвиђа да ће достићи око 4,22 милијарде евра.

Овакав начин продаје, преко Берзе, је, како се тврди, „најтранспарентнији”, „чистији” и много је бржи од продаје преко тендера. То би био нови корак ка даљој, значи, потпуној приватизацији за коју се се ова влада залаже да се обави у наредних годину-две.

Одмах после најаве продаје, акције ЧЕЗ-а су пале за 1,5 одсто. Аналитичари, ипак, очекују да ће се акције ове фирме, после изве-

сног колебања, вратити ка тренду раста.

Влада Мирека Тополанека, за коју, иначе, није много вероватно да ће добити поверење у парламенту, најавила је овакву намеру, упркос често декларисаном ставу коју је заступала њена Грађанска демократска странка (ОДС - конзервативни либерали) да се приходи из приватизације не смеју користити за буџетску потрошњу. Против тога су и готово сви економски аналитичари и стручна јавност у којој, ипак, преовлађује став да држава треба коначно да приватизује ЧЕЗ.

Овој намери се одмах и то генерално успротивила досад владајућа Чешка социјалдемократска странка (ЧССД) која истиче да ЧЕЗ никако не треба продавати, јер су његове акције у веома динамичном расту (у последње три године вредност акција је утростручена), па је по тржишној капитализацији од око 17 милијарди евра, ова фирма постала највећа у целом региону. Социјалдемократи би дозволили приватизацију ЧЕЗ-а много касније, у сваком случају не пре 2010. године, рачунајући да приходи од продаје искористе за ства-

рање материјалне основе за реформу пензијског система, за коју је према неким рачуницама потребно скоро 20 милијарди евра. У томе су они, међутим, истовремено противуречили себи, јер су експанзију ЧЕЗ-а почели да отежавају тиме што су почели да узимају дивиденде од ове фирме.

ЧЕЗ је у првом полугођу ове године наставио са динамичним растом - приход је повећан са прошлогodiшњих 60,7 на 77,2 милијарде круна, тј. са 2,15 на 2,73 милијарде евра, а чист профит са 11,7 на 16,4 милијарди круна, тј. са 414 на 518 милиона евра.

Већи део повећања прихода проистиче, међутим, из аквизиција и поскупљења струје него из раста производње. Занимљиво је да су се великопродатне цене струје у Чешкој приближиле оним у Немачкој, тако да ће ЧЕЗ идуће године мање извозити, па ће за потребе својих купаца у Немачкој струју купити на тржишту. ЧЕЗ је искористио последња поскупљења да овдашње цене приближи онима у Западној Европи, тако да убудуће може рачунати само на мање корекције.

У међувремену објављено је и да је ЧЕЗ, који је недавно отворио представништво у Београду, добио лиценцу за продају струје у Србији.

Ова компанија тренутно учествује на тендеру за градске топлане у Бугарској и у завршној је фази договора с Владом Републике Српске (РС) о инвестицијама у нове термо-енергетске капацитете и руднике угља у висини између 1,5 и две милијарде евра. ■

Милан Лазаревић

Почиње продаја и капацитета ЧЕЗ-а

Синдикати најављују рат

■ Док влада сматра да ће приватизација тржишта енергије довести до појевтињења струје, њени противници доказују супротно и тврде да ће предстојеће уједињење GdF са „Suezom“ бити на штету домаћег произвођача „Електрисите д Франс“

Француска влада десног центра успела је, после жестоке полемике, да дисциплинује посланике из својих партијских редова и добије подршку Парламента за предлог кључног члана 10 Закона о енергији који отвара врата приватизацији „Газ д Франс“ (GdF) и „Elektrisite d Frans“ (EdF). Колико је парламентарна битка била политизована и компликована говори чињеница да је на предлог закона уложено ни мање ни више него 138.000 амандмана, како би се спречила приватизација. Коначно, десни центар упркос нејединству у својим редовима успео је да надгласа леви блок: на скупштинском гласању прошао је предлог фамозног члана 10 Закона о енергији, по коме држава задржава 70 одсто капитала EdF и трећину капитала GdF.

Остаје да ову одлуку половином новембра потврди Комисија Европске уније која има улогу владе ЕУ, а затим предстоји уједињавање енергетских фирми „Газ де Франс“ и „Suez-a“ из Италије. Комисија Европске уније тражила је од GdF и „Sueza“ да учине бројне уступке и одрекну се делова тржишта гаса и струје у Бел-

гији и гаса и топлотне мреже у Франској, како нови енергетски цин не би имао монопол на тржишту енергије у овим земљама. GdF и „Suez“ упутили су Бриселу одговор у коме изаржавају спремност да учине тражене уступке.

Упркос томе, француски синдикати поручују да „све још није готово“ и најављују „рат“ заказивањем протеста у октобру. „Иако је предлог члана 10 изгласан, закон није, а још мање уједињавање GdF са „Suezom“ - саопштила је Национална федерација синдиката рудника и енергије. Коначно гласање о целом тексту предлога закона заказано је у француској Скупштини за почетак октобра. Синдикати тврде да владајућа партија десног центра заговара приватизацију, јер је то њен политички интерес, а не интерес грађана. - Док 80 одсто грађана одбацује пројекат владе, председник владе најављује резултат гласања у Парламенту као победу - саопштили су синдикати и најавили предстојеће уличне демонстрације.

Синдикати, партије са левице, као и неки политичари и посланици са деснице, оптужују владу да заговара приватизацију из идеолошких разлога. По њима, од-

лука о приватизацији која отвара врата фузији GdF са „Суезом“ није оправдана ни у економском, ни у социјалном погледу. Приватизација је у складу са директивама ЕУ које траже либерализацију тржишта енергије, укидање државног монопола на овом тржишту и фаворизују стварање европских енергетских гиганата који би били конкурентни на светском тржишту. Ова економска концепција подразумева да ће потрошачи - било појединци, било велика предузећа - имати користи јер ће на слободном тржишту енергије моћи да бирају између конкурената који ће се утркивати да понуде услуге по нижој цени.

Сви, међутим, не деле ово мишљење о приватизацији тржишта енергије. Атмосфера у Франској на ту тему је до те мере била усијана да је у септембру у ударној емисији врло слушаног програма Радио Франс енфо (јавни сервис) гост био Американац Џозеф Стиглиц, добитник Нобелове награде за економију. Овај бивши саветник председника Била Клинтона (а који је 1999. године дао оставку на место потпредседника Светске банке) тврди да су се међународна економска правила најчешће формулисала не с-

обзиром на начела либералне економије, већ у односу на интересе највећих индустријских група и појединаца из развијених индустријских земаља. Цену плаћају сиромашне земље и земље у транзицији, рекао је он и изјаснио се против приватизације тржишта енергије из простог разлога што то по њему води у хаос. Реч је о стратешком сектору, наглашава Стиглиц. „Шта се десило у Калифорнији - читава држава остала је у мраку, а то се не би десло да целокупно тржиште струје није било у приватним рукама“.

Левица је преко дневника „Иманите“ објавила листу од три кључне „лажи“ заговорника приватизације. По њима, прва неистина је тврдња да ће будући уједињени GdF-„Suez“ бити „гасни“ цин на европском и светском тржишту. Анализирајући захтеве Комисије Европске уније, противници приватизације тврде да ће GdF морати да се одрекне 21 одсто својих капацитета. Друга неистина је тврдња владе да ће цене енергије пасти после приватизације. Енергија неће појевтинити - тврде леве странке - она може само да поскупи. За сада државни GdF има уговор на 20 па и 30 година што му омогућава да дугорочно планира и да улази у колосалне инвестиције. Цена гаса је, наглашавају аутори „три лажи“, нижа од 20 евра по мегават-часу, док је на европском тржишту она око 40 евра. Њихови противници одговарају, међутим, да је то резултат државног протекционизма који неће моћи да се одржи у 2007. години, без казних мера из Брисела. ■

Отворена врата приватизацији GdF

РАСТЕ ПОТРЕБА ЗА ЕНЕРГИЈОМ

Повратак угљу

■ Упркос томе што загађују атмосферу, готово сви пројекти у наредних 25 година односе се на термоцентрале...

Угаљ – главни извор производње електричне енергије у свету

Најава пројекта изградње рудника угља и термоцентрале од хиљаду мегавата у француској покрајини Нијевр изазвала је општу свађу која још од половине августа траје како међу грађанима, тако и међу политичким странкама. Партија зелених и њени симпатизери одмах су летос позвонили на узбуну. „Пројекат за једну нову термоцентралу мора би да објасни шта ће бити са угљен-диоксидом... Све док експерименти који су у току у Данској и САД не буду завршени, не треба прибегавати овој „најпрљавијој“ енергији која доприноси загревању планете”, изјавио је Вилфрид Сежо, члан регионалне владе. Странка комуниста заузела је супротан став, јер у отварању рудника и термоцентралне види могућност за обнављање разорене рударске индустрије у региону у коме је последњи рудник затворен 1974. године. Њихови аргументи су: 1,4 милијарди евра инвестиција и 400 нових радних места; „не треба дијабололизвати ниједан извор енергије; наћи ћемо начина да смањимо количину угљен-диоксида. Угаљ треба користити у условима XXI века”, убеђују присталице пројекта.

Најављује се жестока битка, јер је у региону велики број узгајивача стоке, посебно крива. Њима ће у случају да се рудник и термоцентрала отворе, преостати једино да се одселе - било где. Један од њих на француској ТВ недавно је пока-

зао пашњаке које ће му држава национализовати. „Гледао сам на Интернету на шта личи рудник на отвореном - то је прави масакр природе - и све то због пар стотина радних места” - рекао је огорчено.

Ова још незавршена прича из области Нијевр илуструје дискретно окретање Француске према угљу, иако је реч о земљи која спада у највеће произвођаче струје из нуклеарних извора. Неки француски стручњаци кажу да је то општи „тренд” и у другим деловима ЕУ - посебно у источним и у централно европским земљама. Као пример наводе недавно потписан уговор између француског предузећа „Алстом” и Бугарске за изградњу модер-

У 39 одсто случајева извор производње струје је угаљ, у 20 одсто природни гас, 16 одсто - вода и нуклеарке

не термоцентралне на угаљ, капацитета 670 MW „Марица Исток” која ће избацивати мање угљен-диоксида него што то прописују норме Европске уније.

Радна група за угаљ француске међуминистарске групе за развој, основана 2005. године, поднела је недавно извештај у коме се истиче да је важност угља у Француској била потцењивана и недовољно позната. Група је сарађивала са предузећима, научницима, ис-

траживачима и међународним невладиним организацијама. Закључак: угаљ је загађивач земљине атмосфере и потребно је разрадити систем „заробљавања” угљен-диоксида, како би у будућности могле да се граде „чисте термоцентралне”. Европа, према овом извештају, мора да се укључи у истраживања модерне технологије која су већ у току у САД, Канади, Кини и Аустралији. Неки пробни пројекти „заробљавања угљен-диоксида” су већ у току.

Према протоколу из Кјотоа, државе потписнице су се обавезале да ће до 2012. године смањити количину угљен-диоксида и метана који емитују. Европска унија треба да смањи загађивање за осам одсто у односу на 1990. годину. САД су одбиле да потпишу овај протокол. Кина и Индија, као и још стотинак земаља у развоју су га потписале, али немају обавезу да га поштују. Прошле године у Монтреалу донесена је одлука да се важење уговора из Кјотоа продужи и после 2012. године.

Угаљ је главни извор производње струје у свету. У 39 одсто случајева извор производње струје је угаљ, у 20 одсто природни гас, 16 одсто - вода и нуклеарке, седам одсто нафта, а природни обнављајући извори (осим воде) - два одсто.

Петер Шварц, директор GBN, невладине америчке групе, каже да је заокрет ка угљу изванредан и то не само за Француску. У недавно

објављеном интервјуу у париском „Монду” он наглашава да нуклеарке најлаже на све већи политички отпор у свим земљама осим у Француској. „Светска тражња за струјом порасла је за 60 одсто до 2030. године. Цене гаса и нафте су знатно скочиле, соларна енергија је још скупа. Енергија из такзованих обнављајућих извора неће тако брзо моћи да преузме делове тржишта које је држала нафта. Готово сви пројекти у наредних 25 година представљају централе на угаљ. До 2010. године биће грађене нове централе, капацитета 220 гигавата. Између 2011. и 2020. године градиће се централе, снаге 500 гигавата, а између 2020. и 2030. године њихова снага биће 670 гигавата. Две трећине њих налазиће се у Индији и у Кини”, каже Шварц.

Он, међутим, додаје да загађивање угљен-диоксидом представља проблем јер ће свака од ових термоцентрали у току свог постојања емитовати онолико угљен-диоксида колико је у атмосферу било укупно избачено од 1750. године. „Постоје, наравно, нове технологије за заробљавање угљен-диоксида под океаном или под земљом али оне неће реално бити у употреби пре 2011. године. „Све је то још у почетној фази и 85 одсто нових централа до 2030. године употребљаваће у основи класичну загађујућу технологију”, оценио је Шварц у париском „Монду”.

Н. Јокић

ПОРТУГАЛ СЕ ПРИКЛАЊА ГАСНИМ ПОСТРОЈЕЊИМА

Непредвидиве хидроелектране

■ Од енергетских природних ресурса Португалци имају само воду, али им планове квари нестабилна хидрологија ■ Удео нафте у енергетском миксу изнад просека у IEA ■ Највећа соларна постројења у свету

Од паметног Португал је био тесно везан за Шпанију - географски, историјски, политички и, у најновије време, енергетски. Заједно са својим иберијским суседима Португалци су се отискивали на далека путовања, поставши светска сила у 15. и 16. веку, али су изгубили велики део богатства и међународног статуса после страдања Лисабона у разорном земљотресу половином 18. века. Економски, Португал је дотучен када је његова највећа и најбогатија колонија Бразил прогласила независност пре готово два века. Португалска привреда живнула је тек у последње две деценије након уласка те земље у Европску унију. Из бриселских фондова Португалци још троше новац за економски препород, а сада, под окриљем ЕУ, заједно са Шпанијом стварају и регионално, иберијско тржиште електричне енергије.

Пре три године португалска влада одлучила је да реструктурира комплетан енергетски сектор и донела је неколико стратешких одлука, укључујући ону о пуној либерализацији тржишта струје од средине 2004. године. Ојачано је опредељење да се у термостројењима, као окосници националне електропривреде, убрза прелазак на гас да би се ублажила још висока зави-

сност од увозне нафте у производњи струје. По уделу нафте у енергетском миксу Португал је још изнад просека за земље-чланице Међународне агенције за енергију (IEA).

После припрема покренутих почетком ове деценије, донете су и неопходне политичке одлуке за развој јединственог ибе-

Португал и Шпанија још окриљем ЕУ формирале иберијско тржиште струје

ријског тржишта струје, препознатљивог по скраћеници „Mibel”. Уговор Шпаније и Португала о стварању „Mibela”, потписан пре две године, омогућава произвођачима из обе земље да продају струју на обе стране границе.

Термоелектране
окосница
португалске
електропривреде

Национални оператери тржишта - шпански OMEL и португалски OMIP - стапају се у јединствену институцију. Иако је званичан старт новог тржишта одлаган више пута, интеграција електропривредних система два суседа одвијала се у пракси, укључујући инсталацију 40-киловолтне преносне линије и хармонизовање тарифа.

У самом Португалу постоје два електропривредна система. Јавни систем (PES) функционише као регулисано тржиште на коме се струја испоручује по фиксираним ценама на

основу дугорочних уговора произвођача и преносника. Независни систем (IES), пак, састоји се од малих произвођача и потрошача, а на том тржишту дозвољен је неограничен приступ произвођачима и дистрибутерима електричне енергије. Некадашња државна компанија „Electricidade de Portugal” (EdP) задржала је доминантну позицију у оба система. У PES-у контролише готово све производне капацитете, док у производном комплексу IES-а има значајан удео. Филијала у њеном потпуном власништву, „EdP Distribucao de Energia”, контролише дистрибуцију струје у PES-у. Пренос струје у оба система у рукама је националног оператора REN, који је у већинском државном власништву.

Од енергетских природних ресурса Португалци имају само воду, али им све планове квари нестабилна хидрологија. Како допринос домаћих река електропривреди зависи од падавина, хидроелектране су постале непоуздан ослонац и губе на значају иако су до пре две деценије доминирале у производњи струје са уделом од 53 одсто. Велике осцилације у раду и непредвидив учинак хидроелектрана утицао је да влада промовише термостројења.

Увоз допуњује производњу

Португал је у прошлој години, према подацима Удружења европских електропривреда (EURELECTRIC), произвео 45,8 и потрошио 52 милијарде киловат-часова електричне енергије. Термоелектране су лане дале готово 80 одсто домаће струје. Због лоше хидрологије удео хидроелектрана у националној продукцији спао је на десетак одсто, али је допринос обновљивих извора готово удвостручен - на 9,6 процената. Потрошачи су намирени увозом 7,5 милијарди киловат-сати, десет пута већим од извоза.

На истеку прошле године португалска електропривреда имала је производна постројења снаге 13.300 мегавата. Водећа група EdP, са 14.000 запослених, остварила је лане укупни приход у висини 9,7 милијарди евра и нето приход од милијарду евра. Она у разним деловима света располаже са укупно 12.000 мегавата и производи 44 милијарде киловат-сати електричне енергије годишње.

Са побољшањем животног стандарда потрошња струје у Португалу у последњих петнаестак година расла је брже од пораста домаћег бруто производа.

Хидроелектране доминирале до пре две деценије

Повећавају се капацитети ветроелектрана

нергетске капацитете, поготово оне на природни гас, као алтернативу хидропостројењима.

Португал не производи угља откако је последњи рудник затворен половином минуле деценије. Уместо домаћег Португалци троше из увоза релативно мале количине угља за производњу струје, нарочито у периодима слабе хидрологије. Сада када је гас коначно изашао из сенке угља и нафте, у Португалу се пуно улаже у градњу гасних електрана са комбинованим циклусом да би се, између осталог, смањила зависност од непредвидивих хидроелектрана. Само у марту ове године дате су дозволе за пет нових ССГФТ пројеката укупног капацитета 2.870 мегавата.

Премда Португал нема ниједну нуклеарку, лане је

конзорцијум енергетских компанија назван „Energia Nuclear de Portugal” (ENUPOR) обзанио да разматра градњу прве тамошње атомске електране. Она би, по писању медија, могла имати 1.600 мегавата и снабдевати се из поново активираног рудника урана Urgeirica.

Да би диверсификовала енергетски микс, Португал систематично промовише

Учешћала улања у јасне електране са комбинованим циклусом

обновљиве изворе. У том сектору сада доминирају велике хидроелектране, али се тежиште развоја помера ка повећању капацитета ветроелектрана на

3.750 мегавата до краја ове деценије и на ширење малих хидроелектрана чији би снага требало да порасте на 400 мегавата. Захваљујући климатским погодностима оличеним у обиљу сунчаних дана на југу Португала, у снажној је експанзији и коришћење соларне енергије за производњу струје. У једном од најсунчанијих подручја Европе - код места Серпа удаљеном око двеста километара јужно од Лисабона - у току је реализација највећег фотонапонског соларног пројекта у свету, који ће бити завршен у јануару наредне године.

Соларна електрана од 11 мегавата састојаће се од 52.000 фотонапонских модула на 60 хектара. Пројекат кошта 75 милиона долара и омогућава снабдевање струјом 8.000 дома-

ћинстава уз смањење емисије штетних гасова за 30.000 тона годишње.

У подручју Маура на југу Португала у 2009. години биће комплетирана највећа соларна електрана у свету, снаге 64 мегавата, после петогодишње градње. У међувремену је конзорцијум на челу са „Сименсом” објавио да ће градити соларну електрану на локацији старог рудника пирита близу португалског места Беја. То постројење би са капацитетом од 116 мегавата постало највећи соларни комплекс у свету. Португалци, ипак, иду и даље од тога. Тамошње предузеће „Energis” планира крајем ове године да инсталира опрему за комерцијалну производњу струје из снаге морских таласа.

Велике користи од ЕУ

Португал има 10,6 милиона становника, претежно католика, и организован је у 18 дистрикта. Има и два аутономна региона које чине архипелази Азори и Мадеира, разуђени на стратешком месту, близу Гибралтарског мореуза. На Азорима је и највиша тачка Португала од 2.351 метар надморске висине. И копнени део Португала је планински на северу, док се јужно од реке Тагус протеже таласаста низија. Португалска граница са Шпанијом дуга је 1.214 километара.

Коришћење фондова ЕУ од 1986, када је примљен у Унију, помогло је сиромашном Португалу да значајно побољша саобраћајну и осталу инфраструктуру и постигне просечни привредни раст већи од 3,5 одсто годишње. Бивши португалски премијер Жозе Мануел Дурао Баросо сада је председник Европске комисије, која има улогу владе ЕУ.

Младен Бачлић

Мајстори за профит

■ Укупни инсталирани капацитети од 37.000 мегавата, од чега је 70 одсто у термоелектранама (претежно на гас) ■ ХЕ и нуклеарке равноправно учествују у преосталом делу производње електричне енергије ■ Скромни природни ресурси и плански увоз омогућавају стабилан развој и подмирење потреба становништва.

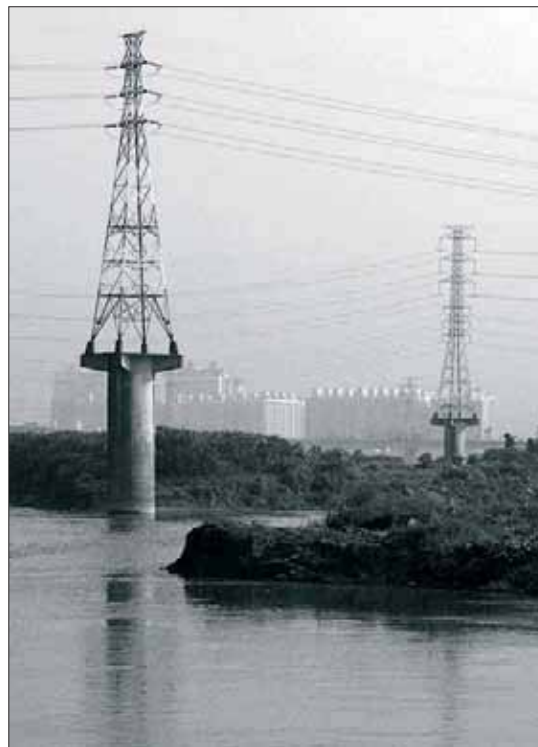
Срушена брана у централном делу земље после разорног торнада

Деценијама је острво Тајван (некада Формоза) привлачило пажњу света због напетих политичких односа са матицом - Кином још од стварања Чан Кај Шекове државе, далеке 1949. године. Током протеклих година, 22 милиона Тајванаца је, упркос турском подручју са много урагана и тајфуна, вредно радећи изградило земљу са врло респектабилним животним стандардом на територији где на правцу север-југ нема више од 350 километара. Поред сјајне мреже ауто путева, супер модерног система јавног превоза, Тајван се прочуо и по електроенергетском систему, пре свега због моћних капацитета термоелектрана, одличног преносног система по јапанском моделу и паметном увозу гаса и угља.

Инсталирани капацитет електроенергетског система Тајвана је 37.000 мегавата, од чега је 70 одсто у термоелектранама (махом на гас и угљ), а хидро електране и нуклеарке деле по 15 одсто у преосталом делу производње електричне енергије. Потрошња се креће нешто преко 30.000 мегавата, па Тајван редовно извози вишкове електричне енергије широм Азије и зарађује неколико стотина милиона долара „продајом киловата“. Производња, дистрибуција и увоз гаса поверена је националној тајванској компанији СРС (Chinese Petroleum Corporation). Тајван највише гаса увози

из Индонезије и Малезије, а потписан је и дугорочни уговор о транспорту гаса из Катара са почетком од 2008. године. Највећа два гасна терминала су Јунган и Каошиунг, а у изградњи је и терминал у Татану. У просеку Тајван тренутно увози око 300 милијарди кубних метара гаса и потребе су све веће због великих планова у развоју термоелектрана. С обзиром на скромне резерве угља, Тајван је принуђен на увоз из Индонезије, Кине и Аустралије, а склопљени су и аранжмани са Русијом и САД (увоз са Аљаске). Реч је о обимном увозу од 56 милиона тона годишње.

Када је реч о термоелектранама на угљ, тренутно највећа је ТЕ „Маилиао“, са инсталираним капацитетом од 2.400 мегавата која је пуштена у рад 1999. године. Нешто мања је ТЕ „Таичунг“ са 2.200 мегавата (такође на угљ). Она има четири агрегата од по 550 мегавата и пуштена је у рад 1997. године. Налази се на цен-

Моћан преносни систем по јапанском моделу

тралном делу западне обале Тајвана. Од гасних ТЕ без премца је комплекс ТЕ „Ксинта“ са 4.100 мегавата. У изградњи је, међутим, и диноновска ТЕ „Татан“ од 4.384 мегавата, која би до краја ове године требало да пусти у рад два од шест агрегата. За-

вршетак комплетног посла предвиђен је за 2010. годину. Са партнером из Хонг Конга, изграђена је ТЕ „Хо Пинг“ од 1.320 мегавата која је у систему од 2002. године. По структури ТЕ на угљ производе око 8.500 мегавати. ТЕ на нафту око 5.000 и ТЕ на гас 2.500 мегавата.

У Тајвану тренутно раде четири нуклеарке, а са пето „Кунглиао“, која је у изградњи (снага 2.700 мегавата), ситуација је прилично нејасна. У систему су нуклеарке „Чин Шан“ са два реактора, „Куошен“ са два реактора и нуклеарка „Маншан“ са два реактора. Укупна инсталисана снага нуклеарке је око 5.500 мегавата. Нуклеарка „Лунгмен“ (у преводу Ђавоља капија), са два реактора, пуштена је у рад

Борба око нуклеарки

После доласка на власт Демократске Прогресивне партије, развој нуклеарних електрана на Тајвану постао је потпуно неизвесан. Она је предвидела до 2010. године развој термо сектора, без икаквих инвестиција у градњу или ремонте нуклеарних електрана. То још више подгрејава сумње у будућност нуклеарке „Кунглиао“ од 2.700 мегавата која је већ неколико година у изградњи. Крајем 2001 и почетком 2002. само је судска одлука спречила политичаре да трајно ставе ембарго на њену даљу изградњу. Ипак, прва два испоручена реактора инсталирана су у марту 2005. године. Током овог лета почела је и пробна производња у првом, а за други реактор планирано је да старт буде јула 2007. године. Сасвим је могуће и да ће садашња влада ставити ембарго на даљи развој нуклеарки, што никако не погодује јаком лобију великих произвођача нуклеарне опреме и технологије (General Electric, Westinghouse i Toshiba), које се већ деценијама боре за добијање послове на изградњи нуклеарки на Тајвану.

прошле године. То је највећа инвестиција од чак 6,5 милијарде долара. Реч је о постројењу са инсталисаном снагом од 2.700 мегавата.

У хидро сектору, Тајван има велике планове. Тренутно, око 4.500 мегавата ова земља добија из турбина планинских

река и система реверзибилних електрана. Највећа ХЕ је „Сипан“ (1.500 мегавата). Јануара ове године почела је рехабилитација и доградња ХЕ „Кукуан“ а, за наредну годину планиран је почетак радова на ХЕ „Бихаи“ и а кроз три године и на ХЕ „Шибоа“. Стручњаци очекују да ће нових 3.000 мегавата из ових хидроелектрана помоћи северу земље, где се налазе и моћни водотоци.

Влада у Тајпеју планира да до 2010. године са фарми ветроелектрана, соларних постројења и биомасе обезбеди чак 10 одсто потребне електричне енергије. Због тога ће у првој фази бити инста-

лирано шездесет ветротурбина, укупне снаге 99 мегавата. У другој фази поставиће се још 126 турбина, са снагом од 126 мегавата.

Газдовање електроенергетским системом Тајвана поверено је државној компанији „Тајпавер“ (Taiwan Power Company), која годишње обрће девет милијарде долара профита и у њој је запослено чак 25.000 људи. Она поседује 80 одсто капацитета електропривреде Тајвана (највеће термоелектране, нуклеарке и део хидро система, уз монопол у дистрибуцији). Остатак је у рукама приватних произвођача електричне енергије (IPP). Међусобни односи регулисани су врло

строгим уговорима. Приватизација „Тајпавера“ почела је током ове године и требало би да се заврши до марта 2008. године када би се установило либерализовано тржиште електричне енергије.

Тајван је класичан пример како једна просторно мала земља, са скромним енергетским ресурсима, уз велики увоз угља и гаса, може постати цењена енергетска земља са значајним потенцијалом развоја. Колико је то енергетско тржиште захвално, сведочи и присуство највећих светских компанија на малом острву у самом комшилуку велике и моћне Кине. ■

Бранислав Сеничић

ИЗ ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ ЦРНЕ ГОРЕ

Украде се сваки трећи киловат

Током предстојећих шест месеци неће бити поскупљења киловат сата у Црној Гори, али ће велика пажња бити посвећена побољшању наплате потраживања за утрошену електричну енергију као и смањењу губитака, река је почетком октобра Срђан Ковачевић, извршни директор ЕПЦГ. Губици, пре свега крађа струје, у овој компанији су изразити проблем. Рачуна се, наиме, како су пренели црногорски медији, да се у Црној Гори нелегално потроши сваки трећи киловат сат. Односно, када се ова количина електричне енергије прерачуна, излази да се за годину дана украде струје у вредности од чак 40 милиона евра. На другој страни, укупни губици енергије „тешки“ су око 60 милиона евра.

Све ово је, како су навели представници пословодства Електропривреде Црне Горе, разлог због кога ће акцију ЕПЦГ „Сви трошимо, а ко плаћа“ водити управо државне институције, односно, влада и тужилаштво, јер се оволики губици могу

Продаја пет хидроелектрана

На међународном тендеру ускоро ће се наћи пет малих хидроелектрана - „Ријека Мушовића“, „Подгор“, „Шавник“, „Лијева Ријека“ и „Ријека Црнојевића“, а новац од њихове продаје биће искоришћен за модернизацију преостале две ХЕ - „Главу Зете“ и „Слап“, одлучено је на недавној ванредној седници Скупштине акционара Електропривреде Црне Горе.

Мале хидроелектране које ће се наћи на овом тендеру ће, иначе, ове године електроенергетском систему испоручити око седам милиона киловат сати струје чија је вредност око 400.000 евра.

означити једним од највећих проблема државе. Ова акција, истакнуто је, јесте амбициозна али и остварљива. У првом реду због тога јер су свим потрошачима остављена два месеца да пријаве уочене недостатке које ће екипе дистрибуција отклонити.

Чак око хиљаду случајева нелегалне потрошње струје је у Црној Гори откривено у првих осам овогодишњих месеци, а како је утврђено, украдено је приближно 47 милиона киловат часова електричне енергије. Доказивање крађе је, међутим, тежак процес. Тако је, примера ради, због оваквог прекршаја условно кажњен само један потрошач.

Већ наредне године, како су најавили у пословодству црногорске Електропривреде, наплате ће бити боља а губици у дистрибутивном систему смањени. У 2010. они, како је истакнуто, не би смели да прелазе 12 одсто.

Средином овог месеца, како је најављено из црногорске Агенције за реструктурирање привреде и страна улагања, треба да буду завршени преговори о продаји термоелектране „Пљевља“ и 31 одсто државног капитала у тамошњем руднику угља руској „Ен плус групи“. Тада се очекује и потписивање купопродајног уговора.

Ова руска компанија је,

подсећамо, за куповину термоелектране понудила 45 милиона евра и 195,4 милиона евра инвестиција. За 31 одсто капитала рудника спремна је да плати пет милиона евра уз инвестиције вредне 78,74 милиона евра.

Уз то „Ен плус група“ је прихватила да за градњу другог блока ТЕ снаге 255 мегавата који би требало да буде готов за шест година издвоји 170,97 милиона евра. Уз то, планира и наставак радова на измештању корита реке Ђехотине, захваљујући чему ће током наредних 25 до 30 година бити откривено додатних 55 милиона тона угља. У овај посао треба уложити 21 милион евра.

Иначе, пљеваљска термоелектрана, како је најављено, 15. октобра улази у редован ремонт уочи почетка сезоне грејања. Радови ће трајати 15 дана и ТЕ ће већ 1. новембра бити „враћена“ на мрежу. Ова „пауза“ у раду термоелектране биће искоришћена и за допуну депоније угља. ■

Најдужи електрични кабл

■ Каблом, дугим 290 километара, тећи ће високонапонска једносмерна струја јер то је, како истичу стручњаци, једини рационални начин преноса великих количина електричне енергије на велике удаљености

У пуном јеку су радови на постављању најдужег на свету подводног електричног кабла. Тај кабл води кроз Басов залив на дубини од 70 метара, а дуг је 290 километара. Кабл ће омогућити да се из Тасманије до Аустралије шаље око 600.000 киловат-часова електричне енергије.

Тасманија покрива око 90 одсто својих енергетских потреба из хидроелектрана и има доста често велике вишкове који су доста били неискоришћени. На другој страни, у Аустралији, електрична енергија производи се, углавном, из мрког угља, посебно у региону Мелбурна. То је, наравно, доста нееколошки, али захваљујући тој енергији Тасманија може, кад буде прикључена на континенталну електромережу, лако да савлађује периоде суше. Но, пренос енергије по калбу Баслинк моћи ће да иде у оба смера тако да ће на другој страни омогућавати уштеду угља и снижавање емисија штетних гасова.

Коришћење наизменичне струје за пренос енергије на велике даљине значи,

како наводе стручњаци, мирење са великим и тешко (за садашње захтеве) подносивим губицима енергије и тражи трожилини кабл. Насупрот томе, Баслинк је само двожилини, 15 сантиметара дебљине и за пренос користи високонапонску једносмерну струју (HVDC).

“То је једини рационални начин како да се на велике даљине преносе велике количине електричне енергије”, истиче Ервин Телтш из дивизије РТД Siemens која поставља кабл и и уводи ову нову технологију преноса. На аустралијској оба-

ли, кабл се појављује у држави Викторија на Плажи 900 миља (Ninety Miles Beach). Цевима се кабл води испод плаже неколико километара (као подземни кабл) а последњих 70 километара до електране „Лој Јанг” је надземни.

Као усмеривачи струје служе тиристор који су посредством стаклених влакана вођени ласерским зрацима, јачине 10 миливати. Ови тиристор од силицијума, молибдена и бакра имају у пречнику 10 сантиметара. Ради постизања једносмерног напона од 400 киловолти неколико

десетина тиристора је на сваком усмеравајућем вентилу спојено и завешено са 18 метара високог крова хале, где су обезбеђени за случај земљотреса. Сви ти тиристор морају да стартују током једне милисекунде да не би били преоптерећени или уништени. Управљачкој електроници за вентиле тиристора потребно је 80 одсто мање компоненти него за класичне електрички вођене тиристоре. Тиме се повећава поузданост, штеди на простору...

Други овакав пројекат у фази је реализације у САД. Ради се о HVDC каблу између Сејрвила у Њу Џерсију и Лонг Ајленда. У рад би требало да буде пуштен средином идуће године. Електрични кабл је доста краћи него аустралијски - дуг је 105 километара, а њиме ће тећи 750.000 киловат-часова једносмерне струје, напона од 500 киловолти. Тиме би се обезбеђивало довољно енергије за повећану потрошњу уређаја за хлађење у време великих врућина. ■

М. Лазаревић

Високонапонска АС-ДС разводна станица

ХРВАТСКА

Ветропарк изнад Шибеника

На брдима Тртар и Кртолин изнад Шибеника, на надморској висини од око 500 метара, завршена је изградња ветропарка са 14 ветротурбина, укупне снаге 11,2 мегавата. Ветропарком, чија се годишња производња процењује на 32 милиона киловат-часова електричне енергије довољних за подмирење потрошње града са 10.000 житеља, управљаће компанија „Ветроелектране Тртар-Кртолин” (ВТК), са седиштем у

Шибенику. Њени оснивачи су немачке фирме WPD и „EnerSys”. Овај еолски комплекс двоструко је већи и јачи од хрватског првенца, ветропарка на острву Пагу, који је прорадио прошле године.

Вредност улагања у ветропарк изнад Шибеника процењује се на 14 милиона евра. Инвеститор је фирма „EnerSys”, док је главнину опреме произвела немачка компанија „Enercon”. Рачуна се да ће ветропарк радити економично јер,

рецимо, брдо Тртар има у просеку 3.000 ветровитих сати годишње, а ветроелектрана је исплатива ако ради 2.200 сати. „Хрватска електропривреда” (ХЕП) се обавезала да у наредних 15 година преузме сву производњу струје из тог ветропарка.

У јулу 2007. године на Голом брду код Бенковца почеће градња највеће хрватске ветроелектране снаге 80 мегавата, чији је инвеститор компанија „Luy International” из

Задра. То је део великог пољопривредно-енергетско-еколошког пројекта, вредног 50 милиона евра. У првој фази, која ће бити завршена у 2008. години, инсталираће се 10 ветротурбина, укупне снаге 20 мегавата. Сваке следеће године, закључно са 2011, градиће се још по 10 турбина истог капацитета. Око 95 одсто струје из тог објекта куповаће ХЕП. ■

М. Б.

„ГРИНПИС“ ТРАЖИ МАЊЕ НАМЕТЕ НА ОПРЕМУ ЗА „ЗЕЛЕНУ“ СТРУЈУ

Сунчева енергија излази из сенке

■ Капацитет соларних фотонапонских система у свету лане премашио „критичну тачку“ од 5.000 мегавата ■ Испоруке фотонапонских ћелија и модула расту темпом од 40 одсто годишње од почетка ове деценије

Најагилнија међународна организација за заштиту околине „Гринпис“ апеловала је на владе у свету да смање порезе и друге дапбине на опрему за добијање струје из обновљивих извора и да тако потпомогну експанзију „зелене“ енергије, али и запосленост. У две управо објављене студије стручњаци „Гринписа“ тврде да је само у сектору фотонапонске соларне енергије могуће отворити више од два милиона радних места широм света до 2040. године. У подручју ветроенергије могућности су још далеко веће.

Следеће две године су преломни период за излазак соларне енергије из сенке и улазак међу уважаване енергетске изворе, напомиње се у студији коју су заједно објавили „Гринпис“ и Европска асоцијација за фотонапонску енергију. Аутори студије подсећају да су у прошлој години инсталирани капацитети соларних фотонапонских система у свету прескочили „критичну тачку“ од 5.000 мегавата. Глобалне испоруке фотонапонских ћелија и модула повећавају се за више од 40 одсто годишње од почетка ове деценије. Коришћење соларне енергије за производњу струје у таквој је експанзији да је само у Европи фотонапонски соларни комплекс лане

Европа предњачи у коришћењу соларне енергије (Соларни панел „Ибердроле“ код Мадрида)

остварио послове вредне пет милијарди евра, а у свету се њихова вредност приближила двоструко већој цифри.

Реално је очекивање да би се чак две милијарде домаћинстава у свету могло снабдевати струјом из сунчеве енергије кроз двадесет година, напомињу стручњаци „Гринписа“ и

Из еолске енергије могла би се половином века производити чак трећина струје у свету

тврде да је, захваљујући напретку у технологији и повећању конкурентности и улагања у производњу опреме, сунчева енергија постала озбиљан такмац на тржишту струје. Као испоручилац јевтине и чисте енергије, фотонапонска индустрија могла би за двадесетак година, по овој анализи, да постане „енергија избора“ за потрошаче и да истовремено утиче на смањење светске емисије угљен-диоксида за 350 милиона тона годишње. То је равно количини овог гаса

коју испушта 140 термoeлектрана на угљ.

У студији припремљеној у сарадњи „Гринписа“ и Светског савета за ветроенергију тврди се да је из ветра могуће добијати 16,5 одсто струје у свету до 2020. године, што би утицало на смањење емисије угљен-диоксида за 1,5 милијарди тона годишње. Из еолске енергије, по овој анализи, могла би се половином века производити чак трећина струје у свету, уз истовремено елиминисање 113 милијарди тона угљен диоксида. Развој ветроенергије је кључ у борби против климатских промена, закључили су у студији аналитичари „Гринписа“ и затражили од влада да том виду обновљивих извора пруже подршку „кроз реформе тржишта струје и смањење субвенција за фосилна и нуклеарна горива“.

Поруке ове две студије подударују се са управо објављеним закључцима Економског и социјалног комитета Европске уније. На основу сопствених истраживања и анализа ово стручно тело ЕУ поручило је да „Европа мора имати диверсификовани микс енергет-

ских извора да би (истовремено) постизала оптималне резултате у економској политици, сигурном снабдевању енергијом и политици спречавања климатских промена“. За досезање тог циља, по уверењу Комитета, мора се стално повећавати удео свих видова обновљивих извора.

„Зелени“ енергетски извори, међутим, не уживају само подршку, већ и спорење. Европски биро за заштиту околине (ЕЕВ), иначе највећи савез невладиних еколошких организација, оптужио је Европску комисију за покушај минирања помоћи обновљивим изворима и сврставање на страну великих енергетских компанија. Разлог за прозивку Комисије је њено упозорење Луксембургу да мора да ревидира политику компензовања потрошача електричне енергије за разлику у цени алтернативне и струје произведене из фосилних горива. Комисија је приписала Луксембургу да се бави „ ремећењем тржишта“ поткопавајући политику ЕУ и упозорила луксембуршку владу да одмах прекине овакву праксу. ■

М. Бачлић

БАЈРАКЛИ ЦАМИЈА ЈЕДИНА МУСЛИМАНСКА БОГОМОЉА У БЕОГРАДУ

СНИМИО САША ЦАМБИЋ

Чувар историје

И преки Карађорђе и лукави Милош умели су да поштеде београдске џамије, којих је у њихово време било тридесетак

Остало је у сећању да је група од двестотинак обесних младића, вероватно разбеснелих због честог спаљивања православних храмова на Косову и Метохији, (непосредан повод било је и уништавање манастира из 14. века Богородице Љевишке код Призрена) свој бес искалила на Бајракли џамији, културно-историјском споменику и последњој исламској богомољи у Београду. Тај катастрофални пожар је нанео мање штете самој џамији, него образу Београда и Србије!

Те ноћи је недостајала мудрост преког Карађорђа и лукавог Милоша, који су умели да поштеде београдске џамије, а којих је у њихово време било тридесетак. Уосталом, Доситеј Обрадовић је 1811. умро у њиховом храму-Текији, чији остаци са турбетом још постоје на углу Браће Југовића и Вишњеве улице.

Између два рата у Београду је постојала и Батал џамија на месту где је данас Савезна скупштина, а још је живо сећање и на Дефтердар-џамију, ону у Улици Вука Карацића, Јахја-пашину џамију на почетку Душанове, па Казла-агину џамију у дворишту бивше турске полиције, Синцир-џамију код Видин капије...

Већина од тридесетак београдских џамија је срушена током ратова 1718, 1739. и 1788. године, али су зато оне што су сачуване постале вредније за историју и културу града.

Београђанима је данас остао споменик из седамна-

естог века, а београдским муслиманима само Бајракли џамија, као једини храм.

Старо здање у Господар-Јевремовој улици је страдало као данак незнању. Јер, они који су бацили „молотовљев коктел“ на њега, поистоветили су ислам са националистичком хистеричком етничких Албанаца на Косову и Метохији.

Замало да, тако, у истом дану останемо и без Богородице Љевишке и без Бајракли џамије. Цркву из 14. века, бисер византијске архитектуре и украс Призрена, можда ће обновити УНМИК. Последњу београдску џамију, изграђену крајем 17. века, мораћемо да обновимо сами. Због нас и комшија.

У Универзитетском парку, на само стотинак метара од Бајракли џамије, на постаменту споменика Доситеју Обрадовићу исписана је и следећа његова мисао:

Бајракли-џамија је добила назив ѿ барјаку којим се са њеној високој минареџи давао знак свим осталим џамијама за ѿочейџак мољџиве

„Ја ћу писати за ум, за срце и за нарави чловеческе, за браћу Србље којег су год они закона и вере.“ Да ли је неко то скоро прочитао? А ако јесте, да ли је схватио шта пише?!

Мухамед, син муфтије Хамдије Јусуфспахића, београдски је имам и рођени Дорђолац. У тој мартовској ноћи по дужности и савести, био је у Бајракли џамији. Што би се рекло - на свом радном месту. После

бесане ноћи испуњене страхом, зоре посвећене молитви и дана проведеног у рашчишћавању згаришта, нашао се у незавидној ситуацији да прича за новине и покуша себи и другима да објасни те изливне беса невелике групе суграђана.

- Био сам у џамији све док нису пробали кордон - причао је уморним гласом. - Прескочио сам ограду и нашао се у дворишту наших комшија, одакле сам гледао шта се догађа. Ушло је њих не више од двадесетак; остале је издала храброст или обхравао стид, тек, остали су на улици испред. Један момак, мислим да је био у зеленој јакни, узео је очеву чалму и огртач, ставио их на се, па тако одевен почео да износи књиге и баца их на ломачу коју су потпалили наред џамије. И, усред тог бесмисленог дивљања, звонио је мобилни телефон! Колико сам се уплашио, толико сам се и обрадовао том позиви. Наиме, јављали су ми да су сва деца успела да изађу...

Јер, објаснио је, у згради иза џамије је Београдска исламска средња медреса

Бајракли џамија чека на обнову

са интернатом у коме су се, те ноћи, затекла двадесет двојица ученика, преплашених дечака тек нешто млађих од оних што су нагрнули с улице.

- Сунце ме је озарило када сам видео владика Амфилохија, митрополита црногорско-приморског. Све је покушао не би ли зауставио то хуљење, али му неколицина ових није дозволила да настави. Један од њих је узео некакав мегафон и са чесме се обратио осталима речима: „Ко је Амфилохије! Шта је он урадио за Србију и за Косово? Е, ми сад то радимо!“ Два сата су они били господари овде. То сигурно нису били верници.

Док је причао о својим страховима и разочарењима, кроз капију је крочио отац Андреја Чуларчић из Патријаршије који је одмах пришао ефендија-Хамдији, загрлио га, изљубио и изразио тугу због оног што их је задесило. Изгрлио се и са Мухамедом и његовим млађим братом Мустафом. Његово, ипак ненајављено, присуство и саучествовање у том губитку су им значили много више него помпезни доласци делегација разних политичких партија. ■

Милош Лазић

Капетан Мишино здање: Марко Леко је био ванредни професор у Великој школи

Дипломе из света неважеће у Србији

ПОРТРЕТ ВЕЛИКАНА: МАРКО ЛЕКО

И по деди, и по унуку

■ Када је 1935. године негдашњој улици Код златног анђела име промењено и наденуто ново, по Марку Леку, Београђани нису могли да докуче да ли је ту почаст доживео Марко Чочо Леко, или његов унук, др Марко Леко? ■ Јер, обојица су имала толике заслуге, да би и већа улица у центру града била сасвим прикладно враћање дуга.

Марко Чочо Леко, Цинцарин родом из Клисуре, а потоњи угледни житељ престонице, задужио је отечество тиме што је још на почетку претпрошлог столећа успоставио прву „пони експрес“ линију између Београда и Цариграда, много пре него што је тамо, у Америци, неко осмислио сличан систем поштанског саобраћаја, или једноставно прекопирао овај наш, балкански.

Умро је на другом одреду, у Цариграду, у време велике епидемије куге; сахрањен је незнано где, ваљда са хиљадама сличних злосрећника које је тај немилосрдни јахач апокалипсе помиловао својим дахом.

Ако ћемо поштено, Марко Чочо Леко је ударио прве темеље српске поште, која га је у ери авио-саобраћаја, факсова, интернета и мобилне телефоније, неправедно заборавила.

Зато ће пре бити да је улици названа по његовом унуку др Марку Леку, сину угледног београдског трговца Томе Леке?! Јер, његове су заслуге још свеже и много опишљивије.

Чочов унук је, како се једино могло, а како је и доликовало потомцима имућ-

них житеља ондашње Србије, све школе изучио у иностранству. У Швајцарској, где је и докторирао на природним наукама, а страшно се посветио - хемији. Вероватно би тамо остао заувек, да му отац Тома 1877. године није напрасно умро у порти тадашње цркве светог Александра Невског, што је захтевало да се врати: како због сахране, тако и због многих очевих недовршених послова.

Послови су били такви, да је одлучио да остане. Трговало се навелико, а и имање које је за оцем заостало никако није било за потцењивање. Али, тек тада је докучио да му овде, у Србији, неће помоћи знање језика нити ће му признавати некакве швајцарске докторате и остале академске титуле које је донео у свом пртљагу: ако је желео да се запосли као професор хемије, а желео је, морао је претходно да положи - државни испит!

И положио га је, наравно. Али уз доста зановетања чланова комисије.

Запослио се као управник Државне хемијске лабораторије, а уза то, и као

хонорарни, а доцније и редовни професор Велике школе, где се истакао као велики и искрени заговорник оснивања Београдског универзитета.

Упркос неспорним заслугама за Универзитет и свој стручно знање које је поседовао, комисија га је избрала само за ванредног професора. Увређен и разочаран отишао је из високог образовања заувек.

Али, када се крајем претпрошлог столећа одлучи-

Др Марко Леко је био први који је изнео идеју да се за водоснабдевање користе изворишта на Макишу

вало о томе како ће се Београд снабдевати водом, др Марко Леко је био први који је изнео идеју да се за то користе изворишта на Макишу. Уз то, све време се жестоко противио замисли о употреби подземних вода, сматрајући да ће, осим што би то било скупле, такав начин водоснабдевања бити здравствено, односно епидемиолошки, веома опасан.

О овоме је пресуђивала међународна комисија ко-

ја је дала за право др Марку Леку.

Дакле, унук Марка Чоча Леке је ударио темеље београдском водоводу, али је и он, као и деда, упркос свим својим неспорним заслугама, сасвим неправедно заборављен, бар када је реч о томе какву воду данас пијемо (и какву бисмо пили).

Ако је наречена улица име добила по њему, то би могло бити и због тога што је он био први председник организације Црвеног крста Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, а потом и Краљевине Југославије.

Постоји и један разлог, који нема превише везе са заслугама обојице Марка Лека. Наиме, читав квартал оивичен Чика-Љубином, Змај-Јовином, Васином и Улицом Марка Лека, заједно са кафаном „Код златног анђела“ (на углу речене улице и Васине), припадао је некада породици Леко.

Кад весели намерник ових дана забаса у београдску кафану „Стари град“, не може ни да сања да тиме ремети мир негдашњег салона у кући породице Леко. ■

Милош Лазић

КЊИГЕ

51. САЈАМ СА 800 ИЗЛАГАЧА

51. Међународни сајам књига у Београду биће свечано отворен 24. октобра и трајаће до 30. октобра. Ово је највећи Сајам књига у региону, једна од највећих сајамских манифестација у источној и средњој Европи и један од три највећа сајма књига у Европи. Ове године Сајам књига окупиће око 800 излагача из земље и иностранства чија ће издања бити изложена у простору Хале 1 и Хале 14 на 12.500 квадратних метара. Поред издавача из Канаде, Грчке, Јапана, Француске, Велике Британије, Италије, Шпаније, Израела, Португала, Бразила, Анголе, Белорусије, Ирана, Швајцарске и других земаља, први пут ће се посетиоцима Сајма представити и издавачи из Индонезије и Пакистана.

Земља-почасни гост овогодишњег Сајма књига су Сједињене Америчке Државе. На штанду у Арени хале 1 гостоваће Gish Jen, Yxta Maya Murrey, April Reynolds, Lynn Nottage, Larissa Szporluk, Наташа Радојчић. Гости из Америке биће и Патриша Шредер, председница и извршна директорка Удружења америчких издавача, познати слависта Ендру Барух Вахтел као и славни песник српског порекла Чарлс Симић. Посетиоци ће и ове године моћи да учествују у наградној СМС игри која ће срећног добитника одвести на Сајам књига у Њујорку.

БИОСКОП

„ОПТИМИСТИ“

Након успешне премијере на светским фестивалима у Торонту и Копенхагену филм „Оптимисти“ редитеља Горана Паскаљевића стигао је и у наше биоскопе.

Филм је био замишљен као продукционо мало остварење, у по-

четку. Међутим, како Горан Паскаљевић каже у међувремену је „нарастао“. Сама чињеница да у њему игра 50 глумаца говори да је реч о великом пројекту: „То се није догодило, још од партизанских филмова попут „Сутјеске“ и „Неретве“. Снимање смо завршили на време, што такође сматрам подвигом. Храбро смо ушли у овај пројекат. И могу да кажем да је то врло богат филм, у коме су највеће богатство, понављам, глумци.“ И заиста је тако. Од Мире Бањац, Петра Божовића и Бора Стјепановића, преко Лазара и Данице Ристовски, Тихомира Арсића (коме је ово прво појављивање на филму после 20 година), Небојше Глоговца, Ивана Зарића, па до младих попут Виктора Савића, коме је ово први филм.

Већи део снимања обављен је у МЗ Јаша Томић у Банату и вероватно је тај амбијент највише одговарао причи „Оптимиста“, који је заправо један документ о нашем времену и пре свега о лажном оптимизму, каже писац сценарија Влада Паскаљевић, син прослављеног редитеља. Сценарио за „Оптимисте“ је настао у току прошле године. Све је почело од идеје да се направи нека врста парафразе Волтеровог „Кандида“ на данашњу судбину. Главна тема филма је-лажни оптимизам. Сценарио је на прво читање освојио и Миру Бањац, којој је ово трећи филм са Паскаљевићем. У „Оптимистима“ играм један потрошени живот, а шта би друго мени дали. То је једна стара жена, којој су лекари рекли да јој је остало још мало да живи. И она је решила да изазива судбину, што је и део нашег менталитета. Кренула је по коцкарницама, иако јој паре не требају, да се коцка са судбином. Ту је и млади човек који не добија на коцки, а пред њим је живот. Као неко ко много пуши, а дотична жена воли да „игра контру“, када је тај човек пита: Шта ћете са тим парама које вам не требају, она каже: Даћу их друштву за борбу против пушења да се млади не трују! Она зна да ће умрети за пар дана, али верује у ту младост. Петар Божовић истиче да је имао утисак да ради неки документарац, јер је све толико блиско нашим животима: „Имао сам утисак као да не снимам филм него као да нешто документарно доживљавам. А једини глумац који се појављује у свих пет прича је Лазар Ристовски и то у сасвим различитим улогама.

СНИМА СЕ

„С.О.С. – СПАСИТЕ НАШЕ ДУШЕ“ СЛОБОДАНА ШИЈАНА

Филм говори о такмичењу за награду за најплеменитији подвиг године. Све се дешава у периоду од 48 сати, када су конкуренти за ову награду смештени у хотелу, где ће бити додела. Ово такмичење постаје трагикомично, тим пре када на сцену ступају крупни друштвени догађаји и сукоби почетком деведесетих година. Ово је, заправо, позоришна драма Милоша М. Радовића, коју је писац на наговор Слободана Шијана прерадио у филмски сценарио: „Он је предложио да адаптирам позоришни комад „С.О.С.“, који је премијеру имао пре 20 и више година. Шијан је драгоцен сарадник, његове сугестије су ми пуно значиле и за релативно кратко време дошли смо до прве руке сценарија и сада ево и до финалне.“

Иако је ово први Шијанов филм, после 17 година (последњи је био „Тајна манастирске ракије“), мада каже да се не осећа претерано узбуђено, као да пауза није ни постојала: „Надам се да је прича погођена за овај тренутак. То је у принципу универзална тема и мислим да ће бити духовита, и да ће публика то волети.“ Жеља редитеља била је и да поново окупи део глумачке екипе из његовог култног филма „Ко то тамо пева“. Тако ће у филму „С.О.С. – спасите наше душе“ играти Неда Арнерић и Драган Николић, а поред њих Лазар Ристовски, Катарина Радовићевић и Нивола Ђуричко. Екипа се тренутно налази у хотелу „Језеро“ на Борском језеру, где ће бити снимљен и највећи део филма.

ПОЗОРИШТЕ

„БЛУЗ ЗА МЕСИЈУ“

Један од највећих америчких драмских писаца двадесетог века, Артур Милер (1915-2005), чувен пре свега по драмама „Смрт трговачког путника“ и „Вештице из Салема“, драму „Блуз за Месију“ (Resurrection Blues) завршио је месец дана пре смрти. Комад је, истина, премијерно приказан још августа 2002. године у Минеаполису, али је Милер наставио да ради на тексту до пред смрт 2005. године. (Најпознатија поставка ове драме је она која је премијеру имала фебруара ове године у лондонском позоришту „Олд Вик“, у режији Роберта Алтмана.

„Блуз за Месију” сатирична је критика деловања медија, који озваниченим лажима потпомажу опстанак корумпираних владара.

То је драма живих и упечатљивих призора, која се на убедљив начин бави темама вере, потрошачког менталитета, насиља и моћи и на тренутке је изузетно духовита. Милерови бритки дијалози немилосрдно разоткривају лаж и лицемерје на којима почива савремена западна цивилизација. Ово дело на позоришне даске код нас поставља редитељ Јагош Марковић, са глумцима: Драганом Бјелогрићем, Драганом Петровићем, Љубинком Кларић, Александром Срећковићем, Стефаном Капичићем и многим другима.

Премијера представе „Блуз за месију” заказана је за 30. октобар у Београдском драмском позоришту.

..... 38. БЕМУС

У ЗНАКУ МОЦАРТА И МОКРАЊЦА

Овогодишње Београдске музичке свечаности трајаће до 16. октобра и на њима ће бити изведено 20 представа и концерата, којима ће бити обележено 250 година од рођења Волфганга Амадеуса Моцарта и 150 година од рођења великог српског композитора Стевана Стојановића Мокрањца. У Мокрањчеву част, 14. октобра у Центру „Сава”, према сценарију и у режији Бо-

риса Миљковића, наступиће хорови „Св. Стефан Дечански”, „Мелоди”, „Бранко” из Ниша, Камерни хор Музичке академије из Источног Сарајева, Хор Првог Београдског певачког друштва, „Крсмано-вић-Обилић”, „Барили” из Пожаревца и Дечји хор РТС-а. Сценографију за тај спектакл осмислио је београдски ликовни уметник Мрђан Бајић, а биће изведена дела Мокрањца, Божидара Обрадиновића, Ање Ђорђевић и Владимира Пејковића..

..... ИЗЛОЖБЕ

47. ОКТОБРАСКИ САЛОН

На овогодишњем Октобарском салону који траје до 5. новембра под називом „Уметност, живот, пометња” биће представљени радови 112 уметника из 33 земље. Посебно помињући радове Жоана Бросе, Емет Вилијамс, Алена Капрова, Нам Џун Пајка, Рене Блок (овогодишњи уметнички директор Салона) је указао и да је најстарији уметник представљен на Салону Елис Ериксон, који је преминуо током припреме Салона, а сада би напунио сто година, док је најмлађа учесница 15-годишња Аустралијанка. Према концепцији Блока, Изложба „Уметност, живот, пометња” поставља питања односа између уметности и живота уз сву конфузију данашњице, представљајући уметнике различитих генерација и националности чији се радови баве друштвеним и политичким темама. Салон је отворен у до сада највећем броју галеријских, музејских и алтернативних простора. То су Музеј „25. мај”, Уметнички павиљон „Цвијета Зузорић”, Музеј града Београда, Магацин Нолит, Јавно купатило, КЦБ (Ликовна галерија, Београдски излог, Галерија Артгет и Дворана КЦБ), Галерија ФЛУ, Галерија Института Сервантес, Салон МСУ, Легат Милице Зориц и Родољуба Чолаковића и Унутрашњи музеј Папића.

Међу учесницима 47. Салона су и Ана Адамовић, Адел Абидин, Лукас Адемијан, Виктор Алимпијев, Хусејин Алптекин, Халил Алтиндере, Радош Антонијевић, Срђан Арсић, Маја Бајевић, Кристиане Баумгартнер, Клаус Бехмлер, КП Бремер, Кендис Брајц, Биргит Бренер, Елина Бротерус, Софи Кал, Паоло Каневари, Мирцеа Кантор, Јован Цекић, Олга Цернисева и многи други.

..... КОНЦЕРТИ

„ДУРАН, ДУРАН”

Британска група „Дуран Дуран”, за којом је током 1980. владала појама налик „битлманији”, наступиће 17. октобра у Београду и то у оригиналној постави. Сајмон Ле Бон, Ник Роудс, Роџер Тејлор, Енди Тејлор и Џон Тејлор одржаће концерт у Хали 1 Београдског сајма. „Дуран Дуран” је била вероватно најпопуларнија група „новог романтизма”, музичко-стилског правца инспирисаног ставаралаштвом и имицом групе „Рокси мјузик”, као и Дејвида Боувија. Названи су по чаробњаку из филма Роџеа Вадима „Барбарела”. Многи их памте и као симбол раног MTV-ја, са тада невиђено амбициозним спотовима за песме „Girls On Film” (1981), „Hungry Like Wolf” (1982) и „Rio” (1982). Управо су спотови промовисали свих пет чланова групе као секс симболе. Са друге стране, критичари су тврдили да је „Дуран Дуран” свој огроман успех засновао искључиво на фризурама и физичком изгледу.

„Бенд је од 1982. до 1985. године био међу најпопуларнијим на свету, нанизавши импресиван број „топ тен” синглова у Великој Британији и САД, међу којима су најуспешнији били „Is There Something I Should Know”, „Union Of The Snake”, „The Reflex”, „Wild Boys” и „A View To A Kill” – тема за истоимени филм о тајном агенту Џејмсу Бонду.

Група се 1993, у окрњеној постави, вратила у сам врх музичког шоу бизниса са сингловима „Ordinary World” и „Come Undone”, али није успела да се тамо одржи. Нови повратак, овога пута у првобитној постави, уследио је 2004. године са албумом „Астронаут”. Због серије концерата, које ће одржати у Источној Европи, група „Дуран, Дуран” је узела паузу у снимању следећег албума. Цена карата за београдски концерт је 2.000 динара.

Јелена Кнежевић

ДР МИЛУТИН КОЗОМОРА, УРОЛОГ

Озбиљна мушка тегоба

■ Карцином простате велика загонетка: јавља се код мршавих, али и оних са вишком кила, код сељака, али и житеља града ■ Непознат узрок - код неког расте три месеца, код неког десет година ■ Спас у раној дијагнози

Одлагање одласка лекару до последњег тренутка и тврдоглаво одбијање да провери симптоме за које је сам поставио дијагнозу типа „ништа озбиљно”, у последње време мушкарци скупо плаћају. Карцином простате, једно од најтежих малигних обољења, све је чешће код наших мушкараца.

Без обзира да ли су крупни или са вишком килограма, да ли стижу са села или су директори, радници или службеници, пушачи или гурмани, да ли су цео живот били верни једној жени или су их често мењали - за карцином простате нема правила. Број оболелих у последњих неколико година је вишеструко повећан. Као узрок неки наводе бомбардовање, други разне додатке из хране и загађење животне средине, али сви се слажу да утицај на појаву болести има и хронични стрес којем смо годинама изложени.

Познати уролог, др Милутин Козомара са Института за урологију и нефрологију Клиничког центра Србије, каже како су још пре седам - осам година, хирурзи ове клинике можда имали по десетак тешких, великих операција уклањања простате због рака ове жлезде. Данас, месечно ураде и по 20 ових операција. Истина дуже живимо, боља је дијагностика, али нико нема одговор о узроку и повећању броја оболелих од рака простате. Наш саговорник каже како је ово обољење велика загонетка и за саме лекаре, јер готово да ни једног чврстог правила нема. Тако, код неких особа карцином расте веома споро или се открије

случајно, а код некога се све одвија брзо и не може се рећи којом брзином ће се болест развијати.

- Знамо да је појава овог обољења ређа код мушкараца млађих од 50 година, али сам имао и пацијента са само 19 година, из Босне са тешким обликом. Постоји и генетичка предиспозиција. Велика је невоља што су симптоми карцинома слични неким другим мање озбиљним и опасним обољењима, као што су доброћудно увећање простате или сужење уретре. Међутим, у последње време суочени смо са великим процентом пацијената који нису имали никакве симптоме, упозорава др Козомара.

Отуда и наши лекари прихватају светску препоруку да сваки мушкарац после 50 године једном годишње уради такозвани „пи-си-а” (РСА) тест, односно тумор маркер, уз ректални и ултразвучни преглед. У Америци су ове процедуре обавезне да би мушкарац могао да добије здравствено осигурање и посао. Реч је о једноставном тесту који се ра-

ди из узорка крви из вене и у нашим приватним ординацијама кошта око хиљаду динара, па тако заиста не би требало да буде изговарања да се ова брза дијагностичка процедура не уради.

Типични симптоми су учестало и ноћно, као и отежано мокрење, прекидање млаза, а понекад и крв у мокраћи, што већ може да значи да је болест одмакла. Ово су исти симптоми као и код аденома - доброћудног увећања простате, па се често догађа да наш човек прелази преко ових првих знакова упозорења. Помисли како је то нешто што ће проћи или што иде уз зреле мушке године. Али, ово је велика опасност.

- На појаву ових симптома врло је важно обратити се урологу и проверити о чему је тачно реч. Први корак је маркер тест „пи-си-а”, али он није довољно меродаван, већ се мора урадити и биопсија. Препоручује се и трансректални преглед, који се ради у локалној анестезији и под контролом ултразвука. Из целе простате мора да се узме ба-

рем 10 узорака, појашњава наш саговорник.

Ово све говори колико се заправо ова злоћудна болка добро скрива и колико захтева пажљив „лов” ако лекар посумња на карцином. Преглед целе простате се тражи, јер догађа се да 60 до 70 одсто имамо сумњу на тумор, а у чак 40 одсто се - не види. Лекари који би се ослонили само на ректални туше, односно преглед, могли би да превиде болест и зато је важно урадити и биопсију.

Често се догађа да људи до уролога стижу касно, са метастазама у свим костима, а жалили су се на болове, а жалили су се на болове, а кичми и обилазили реуматологе или физзијатре.

Како објашњава др Козомара, карциноми простате откривени у раној фази су излечиви. После радикалне операције вађења простате у 80 одсто случајева гарантује се преживљавање од 10 до 15 година. Чак и у нешто каснијем Бе стадијуму, када се тумор мало проширио ван простате, уз радикалну операцију и зрачење, постижу се добри резултати.

Осим препоруке да мисле на своје здравље на време и да не беже од посете лекару када приметите забрињавајуће симптоме, лекари тешко могу много тога да препоруче као превенцију. Др Козомара каже како су у последње време у неколико стручних чланака као превентива против рака простате, препоручени салата или сок од парадајза, али ипак је најважније на сваки знак који одступа од нормалног, потражити стручни савет. ■

3. Ж. Д.

АЛЕРГОЛОГИЈА

За 10 година без алергија на храну

Алергија на храну ће моћи да се искорени у потпуности кроз десет година захваљујући вакцини која ће неутралисати одговорне молекуле, оптимистички су поручили холандски научници. У току су испитивања нових техника на основу генетичких истраживања, а које могу да неутралишу протеине из неких намирница које изазивају алергију.

“Те нове технике пружају обећавајуће могућности за

развој терапија за алергије на храну”, рекао је Роналд Ван Ре са Универзитета у Амстердаму. Нове технике се састоје од неутралисања молекула одговорних за алергије и касније у облику лека би се убризгавале пацијенту, како би утицали на имунолошки систем. Најчешћи облици алергије на храну су алергије на млеко, јаја, пшеницу, кикирики или рибу.

Исти поступак већ се спроводи код лечења астме.

ПСИХИЈАТРИЈА

Добро у својој кожи

Старење и посао, ћелавост, седа коса, али и досада и незадовољство својим спољашњим изгледом, испалоше највеће муке савременог човека.

Ово су резултати анкете објављене у једном британском часопису, који је покушао да утврди на какве се тегобе најчешће жале савремени људи. Ове тегобе, истраживачи су назвали „болестима модерног доба”, мада муке које су издвајали учесници истраживања нису смеле да буду болести у медицинском смислу, већ више опсесије и проблеми који прате данашњи начин живота и рада.

Поред тога, модеран чо-

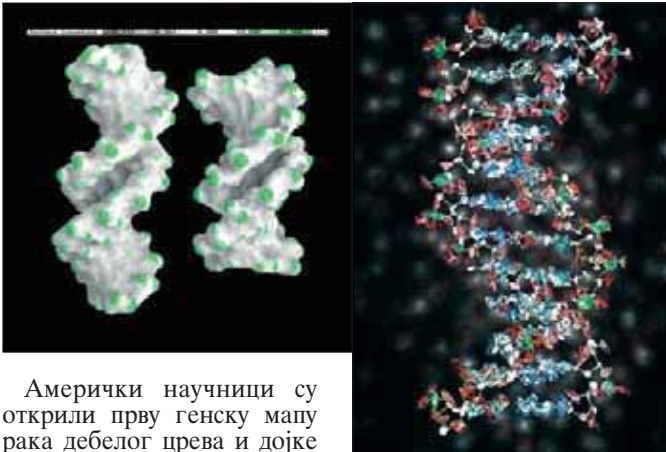
убрзани човек новог доба не осећа добро у сопственој кожи.

- Највећи проблем може да настане ако је човек „посваћан са самим собом”. Није му добро у властитој кожи, али баш у њој би требало да му све буде потаман. Невоља је што би многи од нас радо изашли из сопствене коже. Али, то није могуће. Не може се побећи од себе и највећи проблем имају људи који целог живота желе да буду нешто што нису, каже др Ковачевић.

Свако мора да направи сопствени биланс. Важно је, прво, каже др Ковачевић, стати пред огледало, погледати се, али и послушати

ОНКОЛОГИЈА

Опасне мутације гена

Амерички научници су открили прву генску мапу рака дебелог црева и дојке на којој има око 200 мутираних гена, чије је постојање до сада било непознато. Научници у часопису Сајенс наводе да ће то откриће помоћи у бољем одређивању узрока појаве и ширења рака, као и у откривању нових терапија. Традиционална хемотерапија угрожава развој канцерогених ћелија, али оштећује и здраве ћелије. Нови лекови, као што су херцептин, гливек и иреса, спречавају експресију одређених гена, одговорних за развој болести.

Кенет Кинзлер са Универзитета Џон Хопкинс у Балтимору изјавио је да је рак много сложенија болест него што то експерти генетике мисле. Стручњаци су идентификовали 189 гена, који јасно мутирају и доводе до настанка тумора на дебелом цреву и дојкама. Они су испитали 11 узорака тумора дебелог црева и дојки, који су хируршким путем одстранени од пацијената. Изабрали су те врсте канцера, јер су они најчешћи.

век се најчешће жали на стрес на послу који ради, на доколицу, на подочњаке (!), игнорисање... Помиње се и „алергија” на 21. век, али и баксузлуци, целулит, „прегаженост” после само једне непроспаване ноћи...

Већ летимични поглед указује да је модеран човек врло осетљив на спољашњи изглед, а то му је потребно за самопоштривање. Професор др Мирослав С. Ковачевић, наш познати неуропсихијатар, коментаришући ово истраживање, каже како оно указује да се богати, размажени, модеран и

оно што о теби људи говоре као позитивно и - побројати добре особине. То се стави на сопствени тас и доноси се одлука да ли у животу можемо да радимо одређени посао, да ли смо способни за породични и партнерски живот, за сучељавање са малим и великим стварима, које чине живот.

Највећа грешка данашњег човека је што пренећује своје мале могућности са огромним жељама, каже Ковачевић, начелник Неурологије у Поликлиници Клиничког центра Србије. ■

3. Ж. Д.

ВУЛКАНСКО ПОРЕКЛО КОПАОНИКА

Сребрна планина

■ Десило се да је била киша, магла, неколико дана, али - ништа нас не сме изненадити

Као и човек, и планина има порекло. Копаониково је - вулканско.

У време архајско, када нису постојали људи, ни мрав, ни вук, бела рада, глог, шипак, врабац - ни травка када није постојала - из дубина мајчице земље изникла је ужарена громада. Рођењу страхотне лепоте присуствовао је само Творац. Могао је видети ужарено преливање нијанси истопљених руда, амалгама гвожђа, олова, цинка, кристала, минерала и којечега, кључање дивовских клобука, уз прасак и ватромет боја које су прогоревале тмасту васиону... Могао је видети то, али и којешта другога, што смртник ни наслути кадар није.

Смртник, евентуално, док у казану прави пекмез од шљива, па искачу врели клобуци, прскају - може да замишља да је и он, јадо, као нека сила.

Сва та врелина од које врелије нема, смиривала се потом и хладила хиљадама и хиљадама година, десетинама и стотинама хиљада милиона година, мада тада ни године нису постојале.

То је било и пре времена. Колико је трајало, нико не зна поуздано. А још завршено није. Јер на Копаонику, у Јошаничкој бањи, и данас извире кључала вода. Од ње међу изворима

врелије нема. У мрежицу људи ставе јаја спусте у воду, кувана су за непуну два минута.

Но, одавно, давно пре Христа, површина планине се ладнула, хладила се све више тако да се по њој почео разигравати живот. Кажу да од тог времена потиче назив: Сребрна планина.

Никле су травке разноразне, цветови љубичица, камелице, чичка и маслачка, никао је рунолист којег још само на Алпима има, читаве баште шумских јагода, малина, купина, рибизли, шуме јелове и смрекове, букове...

Полетели сиви соко и златни орао (ено их, и данас шестаре изнад Панчићевог врха), зачуо се хук сове, рика јелена, кроз густиш се шуња дивља мачка...

Настао од Адама и Еве или аустралопитекуса и аустралопитекускиње, свеједно - на Копонику се појавио и човек. У оба случаја, нашао се у Рају.

А када се данас помене Копаоник, одмах се помисли на „Конаке”, луксузне хотеле, апартмане и скијање често више ради престижа него из преке потребе. Нарочито по жутој и ревијалној штампи почесто искрсавају фотографије естрадних, спортских и осталих звезда треницима опуштања. Ова планина је, дакле, постала,

претежно, стециште богатих, или - како се на новојезику каже: пет сета.

А крајем 19. века?

„Просто је невероватно како веома мали број становника Краљевине Србије познаје Копаоник. Што га обичан свет не познаје, то није никакво чудо, али што га мало или никако познају наши научници и они који радо причају о Швајцарској, Тиролу, и о другим страним покрајинама, то је за сваку осуду. Још је за већу осуду наша државна управа која за толико година није ама баш ништа учинила да се олакша излазак на Копаоник, бар са једне стране. Прилази Копаонику су доиста врло тешки, јер је Копаоник потпуно беспутан... Упознати Копаоник то значи упознати један од најдивнијих крајева наше отаџбине... писао је крајем деветнаестог века војвода Живојин Мишић у књизи „Моје успомене”.

Копаоник је из запостављености, скрајнутости од српске, балканске а камоли светске јавности почео да се

помаља крајем шездесетих година прошлог века, по оснивању Заједнице за унапређење и развој планине. А врх у туристичком развоју достигао је двадесетак година касније.

На Копонику зато, данас, у хотелима и апартманима, одмаралиштима, понуди сеоског туризма, може да се смести више од седам хиљада људи. Ту су многобројне жичаре и стазе за скијање, уређена излеташта, манастири, спортски терени и оно што стаје раме уз раме са природним лепотама - гостопримљиви домаћини.

То је једно. А друго, за разлику од запажања војводе Мишића оног доба - путева до врхова Копаоника има са више страна. Главни су од Рашке (са запада) и Бруса (са истока). Све асфалтирано, милина.

Што се мене тиче, кренуо сам на ову планину од Рашке, ципом локалне Електродистрибуције, за чијим је воланом био Мирослав Кнежевић, познатији као Мића (акцент је на првом слогу), електроинжењер,

Црква у Рашкој

Апартманско насеље „Конаци”

ЗОРАН ЕРАЦ

директор Електродистрибуције Рашка

Плаћамо за пожаре, а нисмо узрочници

У свакој дистрибуцији, осим уобичајених тешкоћа, има и особених. На територији Рашке то су, између осталог - пожари по шумама.

У последње време, од Електропривреде тражи се да се наплати све што се наплатити може.

Где год је пожар, да се наплати јер се догодио, на пример, од спајања проводника. Тужба, вештаци, ветар, спајање жица.

Странке туже, електропривреда плаћа. Па су видели да се може доћи до пара.

Туже сада и они који су имали пожар пре пет и више година. А колико је то апсурдно може се видети на основу примера пожара који се догодио на простору Краљева и Рашке, пре пет година. На краљевачкој страни нема бандера односно жица које би могле изазвати пожар. А био пожар.

Пре пет година изгорео нам је далековод. Екипа је одјурила, искључила га, али сада, после пет година туже нас. Због већ добијених спорова надају се да ће добити и овај.

Постоји још један узрок шумских пожара који нема везе са електродистрибуцијом. То је црв поткорњак. Њега уништавају ватром, спаљују, и то лети, што изазива пожаре. А зна се, дрвеће се сече зими, кад је престала вегетација.

Одмаралиште ЕПС-а и трафо станица 35 kV

тренутно на радном месту референта заштите на раду. Доделио ми га је директор Зоран Ерац, није погрешно.

Мића је познавалац Копаоника, или ме је бар у то нехотично убедио.

Већ на падинама скренули смо у Бељак, где је црква Марковица, обновљена, уређена, али закључана као и све цркве када у њима нема никога, јер лопови не презају ни од светиња. Поред цркве је гробље, а мало изнад зграда која личи на старински конак, с тремом. То је, закључујем по обавештењу на вратицама - зграда парохије белачке у Рудници. На зиду је велика мермерна плоча на којој је уклесна фотографија (као на надгробним споменицима) и пише: Црквено - народна зграда, задужбина Драгутина С. Деспотовића 1999. године.

Предео око ове црквице, благо заталасан. Предиван је. Има и заравни тако да се ту на сваку Велику Госпојину (28. август) одржава сабор где народ листом долази. Ту је музика (Оркестар Зорана Шипачинца), фолклористи Брвенице, на ражњевима се окрећу јагњићи и прасићи, дими с ње роштиљ, такмиче се у трчању деца у три категорије (до шест, девет и 12 година) а победници добијају награде. Било је и потезање конопца. Награде победницима дао је „Мегалит“ Рашка.

Бирају се ту и најлепше девојке, као и најбољи играчи и играчице народних кола.

Драгутин С. Деспотић зване Драганче (онај са мермерне плоче), рођен у овом селу, а поодавно успешан кафешија (СУР Бреза), оснивач је, организатор и главни дародавац овог сабора код Марковице где се на овај простор сваке године крајем августа слегне силан народ.

Али, ми се успињемо ка врховима Копаоника. Време је тмурно, кишица повремено ромиња. Пролазимо кроз село Шипачина, па поред Чајетинске чесме: Путничке намернице, стани и одмори. Воду попи и Богу се помоли, да ме чува, да ме пази, од свих зала и вандала, Вечно твоја.

Настала је, пише, 1938, на 1938 метара надморске висине, а онда је то прешло у историју да би прошле године била обновљена, са натписом: Остави ме чисту, живот ти значим.

После Раћевца и кафане „Комита“, наилазимо на рушевине хотела „Бачиште“, колико јуче савременог са земљом бомбама наших данашњих савезника, боље рећи патрона. Што су тукли хотел? То није наша прича.

Наша прича је да наилазимо на тридесетпетокиловолтну трафо-станицу на Копонику а поред ње ЕПС-ово одмаралиште. Поред њих је Висинска метеоролошка опсерваторија Копаоник отворена 1. јануара 1980. Одатле се виде хотели „Сува Руда“ и „Вино Жупа“.

Стигли смо (Мића и овај који ово пише) на Копаоничку равну, где је апартаманско насеље „Конаци“ („Конаци - Суначани врхови“), оно што је најелитније на планини.

Постало је пунолетно. Настало је пре 19 година. Изграђено је у стилу манастирских конака, са по три до пет спратова, полукружно затварају централни, уређени трг.

Архитекта насеља је Реља Костић, док је урбанистичко решење дело Слободана Митровића. Конаци су названи по средњовековним српским градовима који су окруживали Копаоник: на југу Звечан, Јелеч, Рас, па преко Брвеника и Маглића који су били на западу, до Козника на истоку. Фонтана у центру представља врх Копаоника. Насеље има више од 400 апартмана различитог типа.

„Конаци-Сунчани врхови“

су својеврстан град у малом на 1.700 метара изнад сињег мора. У приземљу су банка, пошта, апотека, самопослуга, пекара, телевизија, ски сервис, дискотека, кафане, салони за забаве, кафићи, бутици, дућани...

У кули „Конака“ је конгресни центар.

Копаоничка равна окружена је низом врхова од којих је навиши Панчићев. У појединим енциклопедијама, па и на сајтовима пише да је то највиши врх у Србији (2017), али није тачно. Највиша планина је Стара планина и њен врх Миџор (2169).

Треба рећи да је западна страна Копаоника онај део који има осамдесет-деведесет одсто осамдесет што је понуда планине бар што се туризма тиче.

Ту су готово сви хотели и све што уз то иде.

Слободан Стојићевић

Обновљен
главни трг
вароши Рашка

Стругара:
новоизграђено
насеље

Улична
пиљарница

Споменик
револуцији

Рашка у слици и речи

Фотографије не говоре о прошлости. Оне виде само оно што се види.

Ипак, ко уме да види, и из слика данашњих, видеће шта је било, а далековидији - и оно што ће бити.

Главни трг вароши Рашка се обнавља. Све је прекопано, али споменик, биста у центру је недирнута а на постаменту пише: Предраг Вилимоновић, учитељ, 1911-1942.

И ништа више.

На истом тргу, мало даље је споменик Револуцији, онај

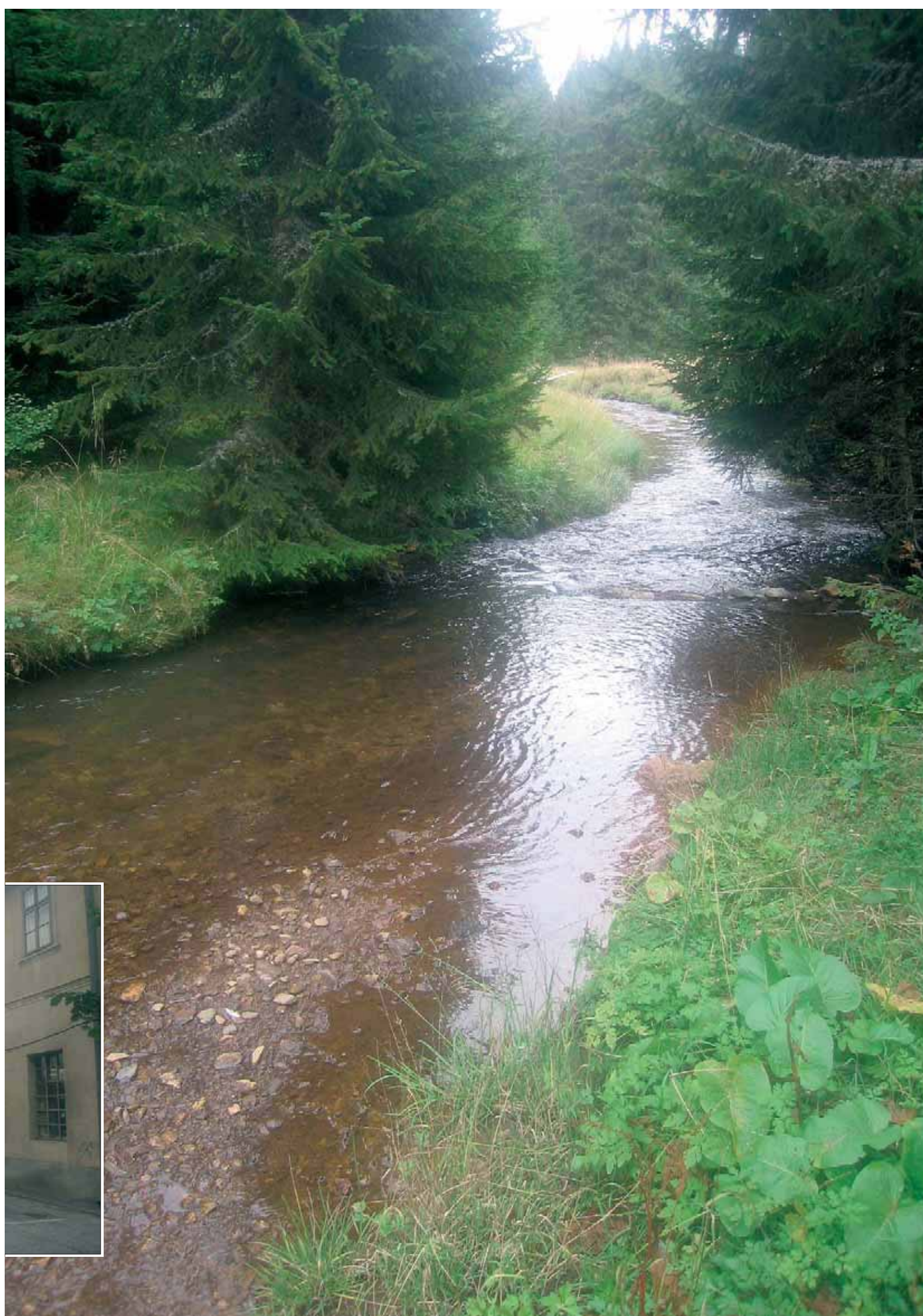
уобичајени који је мање-више сличан по свим варошима, али на овоме више ништа не пише. Када би га дете погледало, не би знало о чему се ради. А одмах иза поментог споменика види се црква. На неки начин тај угао гледања није у складу, а опет, као да баш он говори о ономе што је било и ономе што ће бити.

Нови део Рашке је тамо где је била Стругара, а и у градском језгру се руши старо, а поред -ниче ново.

Слике ипак понешто говоре.

С. С.

стр. 15

стр. 20

стр. 25

стр. 26

